

ف

صلى الله عليه وسلم

عنوان:
**تأثیر سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی در حقوق سرمایه گذاری
خارجی**

مؤلف:
سعید تاجیک زاده
کارشناسی ارشد حقوق حمل و نقل تجاری ، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری ،
وکیل دادگستری

ماحصل آموخته هایم را تقدیم می کنم به آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام است
به استوارترین تکیه گاهم،دستان پرمهر پدرم
به سبزترین نگاه زندگیم،چشمان سبز مادرم
که هرچه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هرچه بکوشم قطره ای از دریای بی کران مهربانیتان را
سپاس نتوانم بگویم.
امروز هستی ام به امید شماسست و فردا کلید باغ بهشتم رضای شما
را آوردی گران سنگ تر از این ارزان نداشتم تا به خاک پایتان نثار کنم،باشد که حاصل تلاشم نسیم گونه
غبار خستگیان را بزدايد.

دستا

بر

بوسه

فهرست مطالب

.....:مقدمه

1.....

فصل اول: پیشینه ، مفهوم شناسی و تعاریف

5.....

مبحث اول: مفهوم شناسی

.....

6.....

گفتار اول: مفهوم شناسی اقتصاد

.....

6

گفتار دوم: پیشینه سرمایه گذاری در ایران

7.....

بند اول: نسل اول قراردادهای امتیاز

.....

7

بند دوم: نسل دوم قراردادهای امتیاز

.....

10

مبحث دوم: تعاریف و اصطلاحات

.....

13.....

گفتار اول: سرمایه گذاری خارجی

.....

13..

بند اول: سرمایه گذاری مستقیم خارجی یا FDI

14.....

بند دوم: سرمایه گذاری غیر مستقیم خارجی یا FPI

16.....

بند سوم: سرمایه گذاری خارجی غیر سهمی

16.....

بند چهارم: سرمایه گذاری خارجی سهمی در قالب ترتیبات قراردادی

17.....

گفتار دوم: سرمایه خارجی

.....

18.....

گفتار سوم: اسناد بالادستی

.....

20.....

گفتار چهارم: سیاستهای کلی نظام

21.....

گفتار پنجم: سند چشم انداز 1404

24.....

گفتار ششم: سیاست گذاری خارجی در اقتصاد مقاومتی

25.....

بند اول: استراتژی های مختلف صنعتی شدن

26.....

بند دوم: اولویت یافتن استقلال اقتصادی

26.....

بند سوم: بهبود فضای کسب و کار

27.....

فصل دوم: بررسی جذب و موانع سرمایه گذاری خارجی برای عملی شدن اهداف سیاستهای کلی

نظام و اسناد بالا دستی

.....

31

مبحث اول: اصل 44 قانون اساسی

32.....

گفتار اول: سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی

32.....

34.....	گفتار دوم: اصول منتخب قانون اساسي
35.....	بند اول: تفسير اصل 77 قانون اساسي
38.....	بند دوم: تفسير اصل 81 قانون اساسي
39.....	بند سوم: تفسير اصل 152 و 153 قانون اساسي
40.....	بند چهارم: مولفه هاي هدف گذاري قانون اساسي
44.....	مبحث دوم: سند چشم انداز 1404
44.....	گفتار اول: مولفه هاي هدف گذاري سند چشم انداز 1404
44.....	44.....
44.....	مبحث سوم: سياستهاي كلي نظام
44.....	44.....
45.....	گفتار اول: مولفه هاي اهداف برنامه ريزي و سازمان دهی
45.....	45.....
47.....	گفتار دوم: مولفه هاي هماهنگي، پياده سازي و نظارت
47.....	47.....
48.....	مبحث چهارم: سرمايه گذاري خارجي بر اساس مدل مطلوب جمهوري اسلامي ايران
48.....	48.....
48.....	گفتار اول: اهم سياستهاي سرمايه گذاري خارجي در مدل مطلوب
48.....	48.....
49.....	گفتار دوم: مولفه هاي برنامه ريزي سرمايه گذاري خارجي در مدل مطلوب
49.....	49.....
49.....	گفتار سوم: اهم مولفه هاي سازمان دهی سرمايه گذاري خارجي در مدل مطلوب
49.....	49.....
49.....	گفتار چهارم: اهم مولفه هاي هدايت سرمايه گذاري خارجي در مدل مطلوب
49.....	49.....

گفتار پنجم: اهم مولفه هاي هماهنگي سرمايه گذاري خارجي در مدل مطلوب

50.....

گفتار ششم: اهم مولفه هاي پياده سازي سرمايه گذاري خارجي در مدل مطلوب

50.....

گفتار هفتم: مولفه هاي نظارت سرمايه گذاري خارجي در مدل مطلوب

50.....

مبحث پنجم: سرمايه گذاري خارجي در حمل و نقل

51.....

گفتار اول: اثر سرمايه گذاري خارجي بر حمل و نقل

51.....

گفتار دوم: اثر سرمايه گذاري خارجي در حوزه حمل و نقل بر رشد اقتصادي

52.....

مبحث ششم: عوامل موثر بر جذب سرمايه گذاري خارجي در يك كشور سرمايه پذير

57.....

گفتار اول: عوامل طبيعي

58.....

بند اول: عوامل جغرافيايي

58.....

بند دوم: منابع طبيعي

59.....

بند سوم: گستردگي شبكه اطلاع رساني

60.....

بند چهارم: نيروي كار ماهر و تحصيلكرده

60.....

گفتار دوم: عوامل اقتصادي

61.....

بند اول: اندازه و گستره بازار

62.

بند دوم: میزان باز بودن اقتصاد

63

بند سوم: افزایش درآمدهای دولت در اثر سرمایه گذاری

63.....

بند چهارم: توانمند سازی تسریع در روند خصوصی سازی در اجرای اصل 44 قانون اساسی

64.....

بند پنجم: تقویت زیرساخت های اقتصادی

65.....

بند ششم: تعدیل نرخ های بهره بانکی

66.....

بند هفتم: تثبیت سیاستهای ارزی

67.....

بند هشتم: قواعد و قوانین داخلی

68.....

گفتار سوم: عوامل حمایتی

69.....

مبحث هفتم: بررسی موانع سرمایه گذاری خارجی در ایران

72.....

گفتار اول: موانع اقتصادی

72.....

بند اول: بدهی خارجی

73.....

گفتار دوم: موانع حقوقی

73.....

74.....	بند اول: اصل 77 قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران
75.....	بند دوم: اصل 81 قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران
76.....	بند سوم: اصل 139 قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران
77.....	بند چهارم: قانون تشويق و حمايت سرمايه گذاري خارجي و آئين نامه اجرائي آن
79.....	بند پنجم: قانون برنامه چهارم توسعه جمهوري اسلامي ايران
80.....	بند ششم: برنامه پنجم توسعه جمهوري اسلامي ايران
82.....	بند هفتم: عدم عضويت ايران در سازمان تجارت جهاني
82.....	بند هشتم: اصلاح يا حذف قوانين و مقررات زايد و دست و پا غير اقتصادي
83.....	بند نهم: اجرائي صحيح سياست كلي اصل 44 قانون اساسي
83.....	بند دهم: کاهش فساد (رشوه و پارتي بازي)
83.....	گفتار سوم: موانع فرهنگي
83.....	گفتار چهارم: موانع سياسي
84.....	گفتار پنجم: ريسک هاي سرمايه گذاري خارجي در ايران
85.....	بند اول: ريسک امنيتي
86.....	

بند دوم: ریسک ثبات سیاسی

87.

بند سوم: ریسک کارآیی دولت

87

بند چهارم: ریسک نظام حقوقی، قوانین و مقررات

87.....

بند پنجم: ریسک تجارت و پرداخت های خارجی

88.....

بند ششم: ریسک سیاست مالیاتی

88.....

بند هفتم: ریسک بازار کار

88.....

بند هشتم: ریسک مالی

89.....

بند نهم: ریسک ساختارهای زیربنایی

89.....

فصل سوم: باید و نبایدهای سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی در سرمایه گذاری خارجی و بهترین سرمایه گذاری خارجی با توجه به دوران تحریم

90.....

مبحث اول: انواع سرمایه گذاری خارجی

91.....

گفتار اول: تعریف قراردادهای بی. او. تی

91.....

گفتار دوم: جوینت ونچر

95.....

بند اول: قرارداد جوینت ونچر

96

بند چهارم: انگیزه های اقتصادی

100.....

گفتار سوم: بیع متقابل

101.....

مبحث دوم: اهداف سرمایه گذاری خارجی با توجه به سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی

102.....

مبحث سوم: بایسته های سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی

104.....

گفتار اول: آثار مثبت و مزایای بایسته های سیاستهای کلی نظام در سرمایه گذاری خارجی

104.....

بند اول: تحقق رشد اقتصادی پیوسته، با ثبات و پر شتاب متناسب با اهداف چشم انداز

104.....

بند دوم: توسعه فناوری

108.....

بند سوم: حفظ محیط زیست

111

بند چهارم: ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری

113.....

بند پنجم: افزایش صادرات

115..

بند ششم: سیاستها و مشوق های مالیاتی

121.....

مبحث چهارم: نبایدهای سیاستهای کلی نظام و اسناد بالا دستی در سرمایه گذاری خارجی و ضمانت

حقوقی رعایت نکردن آنها

.....	123...
	بند اول: عدم اخلاص در اقتصاد کشور
124.....
	بند دوم: آسیب به محیط زیست
128.....
.....	بند سوم: عدم تمایل جذب سرمایه گذار خارجی به انتقال تکنولوژی های پیشرفته و فناوری مفید.....
	132
	بند چهارم: عدم تهدید امنیت ملی
133.....
	بند پنجم: از بین رفتن فرهنگ و هویت ملی
134.....
	بند ششم: انتقال معکوس سرمایه و ارز در بلند مدت و خرج درآمدهای ارزی
	135.....
	بند هفتم: عدم پرداخت مالیات بر درآمد و سود به واسطه کم نشان دادن سود
	135.....
	بند هشتم: ایجاد انحصار و مخدوش کردن ساختار بازار
136.....
	مبحث پنجم: چالش های سرمایه گذاری در حمل و نقل جاده ای
	136.....
	نتیجه گیری و پیشنهادات
145.....
	پیشنهادات
.....
	148.....
	منابع
.....
	151.....

مقدمه:

به دلیل پیشرفت تکنولوژی و نیاز روز افزون جامعه و همچنین عدم تکافوی صنایع قوی برای سرمایه گذاری، تمایل شدیدی به جذب سرمایه های خارجی وجود دارد طبق ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی، اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر ایرانی و یا ایرانی با استفاده از سرمایه با منشأ خارجی که مجوز سرمایه گذاری موضوع ماده (۶) را اخذ نموده باشند را سرمایه گذار خارجی می گویند در برخی موارد دولت منابع کافی دارد ولی تکنولوژی برای بهره برداری آن ندارد و یا این که دارای تکنولوژی هستند ولی منابع ندارند و اینکه هزینه بر بودن آن و نداشتن مهارت، تکنولوژی مستلزم وجود سرمایه گذار در این زمینه ها می باشد (طبق سیاست های کلی نظام ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری) حمل و نقل، صنعت، معدن، تجارت، مخابرات، گردشگری، به ویژه صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، خدمات مهندسی و پشتیبان آن، صنایع انرژی بر و زنجیره پایین دستی آنها با اولویت سرمایه گذاری در ایجاد زیربناها و زیر ساخت های مورد نیاز که دارای مزیت نسبی هستند برای این نوع قراردادها باید ماده (2) قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارج و نیز سیاست های کلی نظام به ویژه سیاست اقتصاد مقاومتی، ابلاغیه از سوی مقام معظم رهبری در تاریخ 92/11/30، سیاست اصل ۴۴، سیاست های کلی نظام در دوره چشم انداز، اسناد بالادستی در سرمایه گذاری خارجی لحاظ شود. اهمیت این موضوع برای این است در سیاست های کلی نظام در زمینه سرمایه گذاری تبعات زیست محیطی و اقتصادی نداشته باشد و سیاست های آمایش سرزمین در آن رعایت گردد و موجب ارتقای کیفیت تولیدات، طرح های اشتغال زا، کاهش نرخ بیکاری، افزایش رشد اقتصادی مستمرو پایدار و پرشتاب فراخور با اهداف چشم انداز و افزایش صادرات شود که ماده 2 قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی هم اشاره بر این موضوع دارد به ویژه در زمانی که کشورمان در تحریم های ظالمانه به سر می برد، در کشور ما نه تنها سرمایه گذار خارجی جایگاه واقعی خود را پیدا نکرده بلکه حتی نگاه ها به سرمایه داخلی نیز بدبینانه و همراه با جهت گیری است حال آنکه انتظار می رود رویکردها و سیاست گذاری ها در مورد سرمایه گذاری خارجی بدون تأثیر پذیری از بی اعتمادی از وقایع تلخ تاریخی که در کشور ما و به نام سرمایه گذار خارجی روی داده اند اتخاذ شده و بسترهای لازم برای سرمایه گذاری داخلی فراهم شوند برای رفع این قبیل نگرانی ها به نظر می رسد در مطالعات و تحلیل های کارشناسی راجع به هدفمند کردن سرمایه گذار خارجی باید ابعاد مختلف اقتصادی، تجاری، فرهنگی، سیاسی، حقوقی و سیاست کلی نظام و اسناد بالادستی و اقتصاد مقاومتی مورد دقت نظر قرار گیرد.

برای دوری از آثار مضر سرمایه گذار خارجی، سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی: ابلاغیه از سوی مقام معظم رهبری که شامل سیاست های درون زاء، پیشرو و برونگرا است: جمهوری اسلامی ایران بابتانسیل های سرشار معنوی و اندوخته هاومنابع پربار و گوناگون وزیرساختهای وسیع وپراهمیت از همه بهره جویی از نیروی انسانی مسئول و کارآموزده و دارای اراده قوی و محکم

به منظور توسعه کشور، در صورتی که از طرح‌های اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی که همان اقتصاد مقاومتی است، تبعیت کند نه تنها کل دشواری‌ها اقتصادی را مهار می‌کند و دشمن را که با احتمال یک جنگ اقتصادی گسترده در مقابل ملت بزرگ رویارویی کرده، به شکست و گریز و امیدارد، علاوه بر این می‌تواند در دنیایی که خطرات و بی‌اطمینانی‌ها برآمده از دگرگونی‌های خارج از اراده، مثل بحران‌های مالی و اقتصادی سیاسی و... از این حیث رو به افزایش می‌باشد با حفظ دستاوردهای کشور در عرصه‌های گوناگون و استمرار پیشرفت و محقق شدن هدف‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی اصل 44، که در برگیرنده سیاست‌های درون‌زا، پیشرو، برون‌گرا، انعطاف‌پذیر، فرصت‌ساز و مولد است بدون اینکه تباینی با اساس جذب و جلب سرمایه‌گذاری خارجی داشته باشد در راستای برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند و به منظور بهره‌مندی سرمایه خارجی به نحوی که فاقد طبق تبعات منفی باشد قابل تفسیر هستند از آنجا که سرمایه‌گذار خارجی پس از طی مراحل و ارزیابی مختلف در نهایت با انعقاد قرارداد جنبه عملیاتی به خود می‌گیرد ترسیم قالب و مدل‌های قراردادی مقتضی که با ملاحظات ناشی از قوانین و مقررات داخلی تناسب دارد در این مسیر اجتناب ناپذیر خواهد بود. لذا بررسی اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام در این راستا بسیار پر اهمیت جلوه می‌کند اما متأسفانه در این زمینه کار تحقیقی و تحلیل حقوقی انجام نشده است نگارنده بر این باور است که با انجام این تحقیق تا حدود زیاد خلل مطالعاتی را در این زمینه جبران خواهد نمود.

فصل اول:
مفهوم شناسی ، پیشینه ، تعاریف

مبحث اول: مفهوم شناسی

حقوق و اقتصاد، دوشاخه جداگانه و برجسته علوم اجتماعی هستند. با اینکه برخورداری از بهره جویی، این بشری برای کسب به هدف های مشترک خود همیشه به همدیگر مرتبط و وابسته هستند. و این روزها از تاثیر بسزایی برخوردار بوده. منظور از قواعد حقوقی برپایی نظم، تحقق عدالت و وضع اعتدال نسبی در مناسبات حقوقی اشخاص است.¹ قاعده حقوقی گاه از طریق قوانین امره ای تعیین می گردد که اقتصاد متعهد به پیروی از آنها است. حقوق نیز احتمال دارد که متعهد به رعایت واقعیت هایی گردد که یکی از دیدگاه های آن اقتصاد است.² از از طرفی برای بدست آوردن به منظور توسعه و گسترش بازرگانی و اجتماعی برای هر کشور میزبان متضمن تشکیل سرمایه (به خصوص سرمایه گذاری خارجی) نسبت به فراهم کردن منابع مالی ضروری پروژه های زیربنایی می باشد و از دیدگاه تئوری این امکان وجود دارد که سرمایه همچون محرک توسعه و گسترش اقتصادی از پایه های پراهمیت و اساسی اقتصادی به حساب می آید.³

گفتار اول: مفهوم شناسی اقتصاد

اقتصاد در معنای نخست نشان دهنده نظام اقتصادی می باشد برای نمونه، زمانی که کتابی تحت وقتی که اقتصاد ایران را نگاه می کنیم، مقصود نویسنده از نگاشتن آن کتاب بکار بردن بیان تشریح از روش اقتصادی کشور است.⁴ که به بررسی رویدادهای مانند ارائه، تقاضا، ایجاد، تورم، رکود و بیکاری پی میبرد.⁵ حقوقدانانی بسیاری هستند که عقیده دارند اقتصاد منحصر در زمینه، تورم، بیکاری چرخه های اقتصادی و دیگر رویدادهایی وجود دارند که در اقتصاد کلان مطالعه می شود صحبت می کند که اغلب به عنوان

علم اقتصاد یاد می کنند این معنا فکر اولیه درباره فعالیت های اقتصادی از ارسطو تا آدام اسمیت و کارل مارکس و اقتصاددانانی معاصر است که تلاش می کنند این علم را در معنای سنتی آن حفظ کنند.

گفتار دوم: پیشینه سرمایه گذاری در ایران

1 کاتوزیان، ناصر، مقدمه علم حقوق و مطالعه در حقوق خصوصی ایران، انتشارات اقبال، چاپ پنجم، 1362، ص 35

2 قاسمی حامد، پیشین، ص 34

3 سرمایه گذاری خارجی در ایران نگاهی به پشت سر، دفتر بررسی های اقتصادی، مجله مجلس و راهبرد، مهر و آبان 1378، شماره 28، ص 222

4 دادگر، بداله؛ رحمانی، تیمور، مبانی و اصول اقتصاد، کلیاتی از اقتصاد برای همه، موسسه بوستان کتاب، چاپ هفتم، قم، 1386، ص 38

⁵ Richard pussner

اولین سرمایه گذاران که نگاهشان به سمت ایران جلب شد، سرمایه گذاران روسی و انگلیسی بودند و منابع طبیعی، کشاورزی، خدمات، بخش هایی بوده اند که مورد توجه سرمایه گذاران قرار گرفت بیش از سال 1881 تا سال 1911 میلادی در دوران حکومت قاجار بیش از 20 امتیاز تجاری به اتباع یا دولت روسیه اختصاص یافت¹ زمینه هایی که بر مبنای این امتیازات عبارتند: ایجاد راه آهن تبریز جلفا و بانک استقراضی ایران و روسیه از زمره این امتیازات بود در قرن نوزدهم مهمترین و موفق ترین امتیازی که اعطا شد در زمینه اکتشاف نفت بود، استخراج صنعت نفت بزرگترین حجم سرمایه گذاری را به خود اختصاص داد و از نیمه دوم قرن نوزدهم امتیازات اولیه اختصاصاً برای نفت نبود و امتیازهای اعطای چندین بخش اقتصادی را در بر می گرفت اولین برای راه آهن بود و حق اکتشاف و استخراج نفت به عنوان امر فرعی در آن امتیاز عنوان شده بود که این دوران بیشترین امتیازات به بیگانگان اعطاء شد در زمان ناصرالدین شاه بود و اکثراً نصیب روس ها به انگلیسی ها شد که به آن دوران امتیاز می گویند و دارای انواع متعددی باشد.

بند اول: نسل اول قراردادهای امتیاز

1- قرارداد امتیاز رویتز

شخصی انگلیسی به نام توری در سال 1862 میلادی توانست امتیازی برای ساخت راه آهن از ناصرالدین شاه بگیرد، صاحب امتیاز در حریم ۴۰ میلی راه آهن به استخراج معادن، نفت، فلزات را به دست بیاورد و این امتیاز در عمل به جایی نرسید.²

شخص دیگر به نام بارون جولپوس در تاریخ ۲۵ ژوئیه در سال ۱۸۷۲ که انگلیسی بود امتیازات مشابهی گرفت و امتیازش وسیع تر از دوران توری که حق استفاده منابع نفت را پیش بینی کرده بود این امتیاز در ۲۴ ماده تنظیم شده بود و ایجاد امتیازی انحصاری از قبیل احداث راه آهن و جاده ها، بهره برداری از جنگل ها، ایجاد قنوات، تأسیس بانک، استخراج معادن از قبیل زغال سنگ و آهن و مس و سرب و نفت و احداث سد، که مدت این قرارداد ۷۰ سال و قرارداد به امتیاز رویتز مشهور بود. که میتوان آن را امتیاز امتیازها لقب داد.

پس از سپری شدن حدود ۱۵ ماه، تحت فشار مخالفین داخلی و خارجی، از جمله روسیه و به بهانه تخلف رویتز از انجام برخی از تعهدات خود در موعد یاد شده در ماده (۸) امتیاز ۱۵ ماه ملغی شد.³

ناصرالدین شاه پس از مراجعت از نخستین سفر فرنگ مجبور به فسخ آن شد، در سال ۱۲۹۷ قمری (۱۲۵۶ خورشیدی و ۱۸۷۷ میلادی) ناصرالدین شاه به دو برادر ایرانی، به نامهای علی اصغر خان و علی اکبر خان برای اکتشاف معادن در حد فاصله سمنان تا خراسان امتیازی اعطاء

1 مسائل حقوقی سرمایه گذاری، بین المللی، دکتر حسین پیران، تهران: انتشارات گنج دانش، 1389، چاپ اول، ص 47

2 همان، ص 49

3 حقوق سرمایه گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه گذاری، دکتر علی حاتمی، اسماعیل کریمیان، انتشارات تیسرا، چاپ یکم، بهار 1393، ص 610

نمود¹ که نتوانستند در این مورد کاری از پیش ببرند و بعد از مدتی روس ها چشم طمع به امتیازنامه دوخته بودند که دولت وقتی مطلع شد تصویب نامه گذراند هرگاه امتیازنامه ظرف شش ماه مورد استفاده قرار نگیرد باطل می‌باشد، در سال ۱۳۰۴ خوشتاریا با مشارکت بانک روس، شرکت نفت خوریا را به ثبت رساند که در جریان ملی شدن صنعت نفت شرکت مزبور خلع ید شد.

2- قرارداد امتیاز هوتز:

دومین امتیاز نفت در سال ۱۸۸۴ میلادی، به یک شرکت انگلیسی به نام هوتز برای استخراج نفت در منطقه دالکی، واقع در نزدیکی بوشهر اعطاء شد فقط محدود به عملیات نفتی بود.² در سال ۱۳۱۳ قمری ۱۲۷۳ خورشیدی و ۱۸۹۴ میلادی نیز به خلعتبری داده شد که آن قرارداد هم موفق نبود و به جایی نرسید. پس از انجام حفاری و عدم موفقیت حقوق امتیازی خود را به شرکت معادن واگذار کرد. در قرارداد هوتز اگرچه موفق نبود ولی برای اولین بار، به شیوه استخراج نفت به عنوان حفاری می‌توان یاد کرد عمق حفاری ۲۷۰ متر بود و به دلیل عدم کشف تجاری قرارداد عقیم ماند.

3- قرارداد امتیاز بانک شاهنشاهی:

وقتی که در قرارداد امتیاز مافوق به نفت نرسد به عنوان قسمتی از خسارت نقض قرارداد شد که حق داشت بانک شاهنشاهی تاسیس کند و به اکتشافات نفت پردازد. به عنوان اولین بانک ایران به شمار می‌آید که با صدور امتیاز نامه ای از جانب ناصرالدین شاه قاجار در یازدهم بهمن ۱۲۶۷ خورشیدی (سی‌ام ژانویه ۱۸۸۹ میلادی) برای بارون جولیس دو رویتر، بانکدار یهودی - انگلیسی و با فرمان سلطنتی ملکه ویکتوریای بریتانیا تاسیس شد در ۱۴ ماده تنظیم شد و مدت امتیاز 60 سال و ۱۰ سال کمتر از امتیاز قبلی بود این قرارداد به وی امتیاز انحصاری بهره‌برداری از منابع نفتی ایران اعطاء شد.³ سال‌ها بعد این بانک بریتانیایی خاورمیانه (BBME) تغییر نام داد بعد از انقلاب ۱۳۵۷ ایران و به موجب لایحه ملی شدن بانک ها تمامی فعالیت‌های بانک شاهنشاهی ایران به بانک تجارت واگذار شد. که یکی از مواد مهم آن (ماده 11) که راجع به امتیاز بهره برداری از کلیه معادن به استثنای طلا و نقره و جواهرات بود. سهم دولت ایران از منابع معادن 16 درصد بوده که یک درصد از امتیاز قبلی بیشتر است با امضای این امتیاز، دولت ایران وجه الضمان چهل هزار لیره انگلیسی را به رویتر بازگرداند و دستور آزادسازی آن را در بانک های انگلیسی داد⁴ و پس از مدتی این امتیاز را به شرکت معادن ایران انتقال داد و بعد از 10 سال بخش معادن تحت شمول امتیاز ملغی شد.

¹ پیران، حسین، مسائل حقوقی سرمایه گذاری بین المللی، ص 50

² حاتمی، علی؛ کریمیان، اسماعیل، حقوق سرمایه گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه گذاری، ص 611

³ نوقی، ایرج، نفت ایران، انتشارات پازنگ، تهران، 1381، ص 59

⁴ حاتمی، علی؛ کریمیان، اسماعیل، حقوق سرمایه گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه گذاری، ص 612

اوصاف مشترک قراردادهای نسل اول امتیاز:

- 1- امتیاز های نسل اول همگی در قرن نوزدهم به امضا رسیدند اگرچه تجربه نفت در ایران وجود نداشت و به طور کلی صنعت در ایران بوجود نیامده بود بلکه نفت و گاز در مقیاس وسیع در ایران معلوم به خاطر این که میادین عظیم نفتی مشخص نبود.
- 2- با مشاهده از این قراردادها معلوم می شود که نفت به ندرت موضوع انحصاری امتیاز قرار گرفته و به همراه دیگر امتیازات بوده که به بیگانگان اعطا شد.
- 3- در آن ها مبلغ اندکی تحت عنوان حق امتیاز نامیده می شود که به دولت ایران داده شد.

بند دوم: نسل دوم قراردادهای امتیاز

1- امتیاز داری:

در سال 1901 (1280 خورشیدی) در 28 ماه مه در 9 صفر سال 1319 قمری امتیاز نامه داری با قرارداد داری ویلیام داری با دولت ایران امضا کرد که به اکتشاف و استخراج نفت در ایران بپردازد.

از طرف ایران مظفرالدین شاه امین السلطان، میرزا نصرالله مشیرالدوله و مهندس الممالک (نظام الدین غفاری) قرارداد را امضا کردند، مظفرالدین شاه این امتیاز نامه ۱۸ ماده ای را در کاخ صاحب قرانیه در تاریخ ۲۸ ماه مه ۱۹۰۱ میلادی امضا نمود.

شرکت نفت داری پس از هفت سال، سرانجام در ۲۶ مه ۱۹۰۸ میلادی در عمق ۳۶۰ متری در منطقه مسجد سلیمان به نفت رسید.

بر اساس این قرارداد، امتیاز جستجو و کاوش پیدا کردن و استخراج و توسعه دادن و مهیا ساختن به منظور دادوستد و جابه جایی و فروش فرآورده های مانند: گاز طبیعی و نفت و قیر و موم طبیعی، کشیدن لوله های نفتی و تاسیسات به صورت انحصاری برای به مدت شصت سال در سراسر ایران به استثنای گیلان، مازندران، آذربایجان، استرآباد و خراسان به داری واگذار گردید.

بر اساس این قرارداد طرف مقابل متعهد گردید که طی دو سال، کمپانی یا کمپانی های به سبب بهره برداری از این امتیاز ایجاد نمایند و سالیانه مبلغ ۲۰ هزار لیره وجه نقد و معادل همین مبلغ از سهام شرکت و نیز ۱۶ درصد از منافع خالص خود را به دولت ایران پرداخت کند. افزون بر این 2 هزار تومان در سال بابت معادن نفت شوشتر، قصر شیرین و دالکی بود و صاحب حق امتیاز از هرگونه مالیات و عوارض و حقوق گمرکی معاف است.¹

در زمان حکومت رضا شاه در سال 1311 طرف انگلیس به تعهد خود عمل نکرد و تنها سه چهارم از این مبلغ تعهد شده به ایران تادیه کرد، رضا شاه در واکنش به این موضوع قرار داد را

1 همان، ص 614

یک طرفه لغوکرد و آن را آتش زد. دولت انگلستان با ارسال نامه‌ای به این موضوع شکایت و تهدید کرد که به دیوان لاهه شکایت خواهد برد و دارایی‌های خارجی ایران را ضبط خواهد کرد.¹ اما ایران با توجه به اینکه موضوع را خارج از دستور این دیوان می‌دانست به تهدید توجهی نکرد و در نهایت موضوع به جامعه ملل کشیده شد و در آنجا وزیر خارجه چکسلواکی مأمور حل و فصل مناقشه شد و با پیشنهاد او دو کشور به گفتگو نشستند و قرارداد جدیدی را تنظیم کردند. مذاکرات در ۱۳۱۲ آغاز شد و به قرارداد ۱۹۳۳ انجامید.²

۲- قرارداد نفت ۱۹۳۳ (1312)

با لغو قرارداد داری از سوی دولت ایران در سال ۱۹۳۲ و اعتراض دولت انگلستان به الغای امتیاز، و با نادیده گرفتن مرجع صالح رسیدگی به اختلاف مندرج در ماده (۱۷) قرارداد (داوری سه حکم در تهران) در شورای جامعه ملل طرح دعوا کرد، در نهایت در شورای ملل با پیشنهاد ادواردینش وزیر امور خارجه، چکسلواکی مبنی بر مذاکرات طرفین³ تا رسیدن به توافق نهایی را تصویب کرد⁴ که این مذاکرات در سال ۱۲۹۰ آوریل ۱۹۳۳ منتهی به بستن قرار داد جدیدی به نام ۱۹۳۳ شد و آن را امتیاز کامل نفت نامید و این قرار داد جایگزین داری شد بلکه سی سال دیگر حق استخراج و بهره برداری شرکت نفت انگلیس و ایران افزوده شد. به سبب معایب قرارداد ۱۹۳۳ اعتراض‌های گسترده‌ای نسبت به مفاد و نحوه اجرای آن و مدیریت شرکت از سوی دولت و ملت ایران صورت گرفت.⁵

برخی از ویژگی‌های قرارداد امتیاز ۱۹۳۳ را می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- این قرارداد در ۲۷ ماده، یک مقدمه و تعاریفات است در مقدمه این قرارداد به جای قرارداد داری اشاره شد.
- ۲- در قرارداد ۱۹۳۳ حق انحصاری تفحص و استخراج و تصفیه به شرکت نفت انگلیس و ایران اهدا کرد و نیز در سرتاسر قلمرو خاک ایران دولت به شرکت هاق غیرانحصاری همچون: حمل و نقل نفت و پالایش و هر نوع عملی در آن و تدارک دیدن برای تجارت و بعلاوه فروش آن در ایران و صادر کردن آن را⁶، ساختن و داشتن لوله‌های حمل نفت را خواهد داشت.⁷
- ۳- همانند امتیاز داری، در قرارداد ۱۹۳۳ صاحب حق امتیاز حق تملک اراضی (بایر) که برای مقاصد عمومی مورد احتیاج دولت نباشد و کمپانی آن را برای عملیات خود لازم بداند به طور

1 آبراهامیان، پروانده، ایران بین دو انقلاب، ص 179

2 تاریخ معاصر ایران، شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، 1383، صص 101-100

3 ریاست هیأت نمایندگی در جامعه ملل برعهده علی اکبر داور، وزیر دادگستری وقت در ژنو بود.

4 حاتمی، علی؛ کریمیان، اسماعیل، حقوق سرمایه‌گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه‌گذاری، ص 615

5 مصدق، محمود تفضلی، نفت، کودتا، انتشارات امیرکبیر، تهران، 1358، ص 19

6 ماده (1) قرارداد 1933

7 ماده (3) قرارداد 1933

مجانی به صاحب حق امتیاز واگذار خواهد شد مگر در خصوص اراضی دایر متعلق به دولت که صاحب حق امتیاز احتیاج پیدا می‌کند با پرداخت قیمت عادلانه قابل تملک می‌باشد.¹

4- حق الامتیاز دولت ایران در این قرارداد، مبلغ چهار شیلینگ فروخته شده در ایران و نیز نفت صادر شده به انضمام بیست درصد از منافع شرکت تعیین شد و در سال نباید کمتر از 750/000 لیره استرلینگ باشد در حالی در قرارداد داری حق امتیاز، فقط 16 از منابع خالص سالانه بود.²

5- شرکت نفت انگلیس و ایران در خصوص مالیات و عوارض به دولت حقوق گمرکی و ادارات محلی همانند امتیاز داری معاف شد؛ و در عوض معافیت مالیاتی متعهد شد حدود دویست و بیست و پنج هزار لیره استرلینگ در هر سال به دولت ایران پرداخت کند.³

6- کمپانی (شرکت نفت انگلیس و ایران) متعهد گردید که از صنعتگران و مستخدمین فنی و تجاری خود را از اشخاص صلاحیت دار و با تجربه که در ایران یافت می‌شود از اتباع ایرانی استفاده کند و در مورد کارکنان غیر فنی مقرر شد که منحصراً از اتباع ایرانی استفاده شود.⁴

7- برخلاف امتیاز داری، در قرارداد ۱۹۳۳ شرکت نفت انگلیس و ایران حق انتقال و فروش دارایی غیر منقول ظرف ۱۰ سال مانده به انقضای قرارداد به شرکتهای تابعه خود داشت و در صورت عدم توافق و خاتمه قرارداد بدون هیچ مخارجی به طور مجانی به دولت واگذار کند و این انتقال و اشخاص ثالث من نشده و می‌تواند بدون هیچ گونه محدودیتی به اشخاص ثالث انتقال دهند و دست دولت را کوتاه کند.⁵

در سال 1329 قانون ملی شدن نفت به تصویب رسید و این قانون این قرار داد را باطل کرد و پس از کودتای 28 مرداد در سال 1332 قرار داد کنسرسیوم جایگزین آن شد. قرارداد کنسرسیوم (قرارداد فروش نفت و گاز و طرز عملیات آن) مصوب 1334

مبحث دوم: تعاریف و اصطلاحات

گفتار اول: سرمایه گذاری خارجی

تعاریف مختلفی از سرمایه گذاری خارجی توضیح داده شده است « و سرمایه گذاری خارجی » را بیان میکنیم.

سرمایه گذاری⁶ به معنی هرگونه از دست دادن دارایی در حال حاضر به امید بدست آوردن دارایی در زمان آتیه می باشد، به عبارتی سرمایه گذار در حال حاضر، دارایی مشخصی را از دست می دهد تا در قبال آن در آینده دارایی خاصی که مورد نظرش است بدست آورد.⁷

«سرمایه گذاری» عبارت است از ازدیاد ظرفیت موجودیک جامعه در مسیریک وقت معین، به بیان دیگر سرمایه گذاری در حقیقت تشکیل سرمایه است.¹

1 ماده(4) قرارداد 1933

2 ماده(10) قرارداد 1933

3 ماده(11) قرارداد 1933

4 ماده(16) قرارداد 1933

5 ماده(20) و (21) قرارداد 1933

⁶ Investment

7 عاشوری، حسن، سرمایه گذاری، ریسک و بازده، مجله مدیریت، شماره 18 و 122، خرداد و تیر 86، ص 59

فرهنگ لغت حقوق بین الملل، « سرمایه گذاری خارجی» را این گونه بیان کرده: انتقال پول یا مواد از کشوری به کشور دیگر از لحاظ بهره برداری از زیرساختهای یک موسسه اقتصادی در کشور سرمایه پذیر، برای مشارکت بی واسطه یا با واسطه در سود آن بنگاه.² یا استفاده از سرمایه گذاری خارجی در یک موسسه اقتصادی جدید یا موجود بعد از گرفتن جواز سرمایه گذاری که به شیوه سرمایه گذاری در فرآوری، ساخت کالا، استخراج مواد خام، راه اندازی و توسعه نهادهای مالی و غیره در آن طرف مرزهای ملی صورت می گیرد.³ بعضی هم سرمایه گذاری خارجی را دربرگیرنده جا به جایی دارایی مادی و غیر مادی از کشوری به کشور دیگر برای ایجاد ثروت دانسته اند.⁴

بند اول: سرمایه گذاری مستقیم خارجی یا FDI⁵

سرمایه گذاری مستقیم خارجی شیوه ای از سرمایه گذاری می باشد به جهت دستیابی سود طولانی مدت و نسبتاً دائمی در موسسه ای مستقر در کشوری دیگر است که با حق رأی مؤثر در مدیریت آن همراه است و معمولاً شرکت های چندملیتی یا فراملیتی، مهمترین کارگزاران هستند. سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کنفرانس تحقیقات و توسعه سازمان ملل را نوعی از سرمایه گذاری که در بر گیرنده، رابطه طولانی مدت بوده و منعکس کننده کنترل و سود دایمی شخصیت حقیقی یا حقوقی یک کشور در شرکتی خارج از اقامتگاه یا وطن سرمایه گذار باشد.

سرمایه گذاری مستقیم خارجی از دید صندوق بین المللی پول، سرمایه گذاری می باشد که به منظور تحصیل ثابت سود پایدار کشوری به غیر از اقامتگاه یا وطن سرمایه گذار انجام پذیرد و مقصود از این سرمایه گذاری این است که در مدیریت بنگاه نقش به سزایی داشته باشد.⁶ که در بند الف ماده (4) قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به منظور موضع و رویکردهای ضروری برای تدارک منابع مالی لازم سرمایه گذاری به طریق سرمایه گذاری مستقیم خارجی، پانزده میلیارد دلار (15/000/000/000) می باشد.

سرمایه گذاری مستقیم خارجی، در تعریف دیگر سرمایه گذاری آن سوی مرزها و شرکت سهمی در کارکرد اقتصادی معیار حداقل ۱۰ درصد است برای دستیابی مالکیت و بازرسی مدیریت فعالیت اقتصادی در کشور میزبان به شیوه طولانی مدت انجام می شود.⁷

1 کلانتری، صمد، نگاه اقتصادی و سیاسی بر جامعه شناختی جهان سوم، پژوهشکده امور اقتصادی تهران، 1384، ص 87
2 میرزاخانی، حسن، الزامات سرمایه گذاری خارجی در سال تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایران، مجله اقتصادی، نو ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی، شماره 7 و 8، 1391، ص 94
3 همان.

4 شیروی، حقوق تجارت بین الملل، چ چهارم، تهران، انتشارات صمت، 1391، ص 440

5 Foreign Direct Investment

6 ستادی، حسین، نقش سرمایه گذاری مستقیم خارجی در رشد اقتصادی ایران و بررسی رابطه متقابل آنها، فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی، شماره 1392، 3، ص 172

7 علیشیری، بهروز، تأمین منابع مالی و سرمایه گذاری خارجی: مبانی، الزامات، اقدامات و دستاوردها، فصلنامه سیاستهای مالی اقتصادی، شماره 2، 1392، ص 43

صاحب نظران معتقدند فراهم آوردن منابع مالی یکی از موثرترین روش ها برای سرمایه گذاری، سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد اما معایب و اشکالاتی در این روش وجود دارد که میتوان آن را وجود آثار مثبت مثبت متعدد از قبیل دستیابی به بازارهای صادراتی جدید، ارتقاء عرصه رقابت پذیری، منتقل کردن معلومات فنی و مدیریتی به موسسات به اندازه وضع امنیت اقتصادی برکسی پوشیده نیست. از این جهت از آغاز دهه ۸۰ میلادی شانس کشورهای جهان به این شیوه افزایش یافت یعنی 2000 میلیارد دلار رسید.¹

سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دو صورت سرمایه گذاری در بنگاه های موجود و سرمایه گذاری در پروژه های جدید یا گرین فیلد² انجام می شود.³

بند دوم: سرمایه گذاری غیرمستقیم خارجی یا FPI⁴

در این روش سرمایه گذاری همانطور که از اسمش معلوم می باشد، همه سرمایه گذاری های یک ویژگی حقوقی مقیم در یک سرزمین در اوراق قرضه و سهام یک موسسه مقیم در کشور دیگر را در بر می گیرد. در توضیح کامل تر، هر نوع سرمایه گذاری در آن سرمایه گذاری خارجی تمایل یا داشتن صلاحیت به منظور دارا بودن سهمی از سرمایه و مالکیت شرکت مشترک نباشد. در این طبقه گسترده به نام سرمایه گذاری غیرمستقیم انجام می شود.

سرمایه گذاری سهامدارانه خارجی یا پورتنفولیو⁵ عبارت است از سرمایه گذاری در بازار اوراق بهادار و خرید سهام شرکت ها و اوراق قرضه و مشارکت سهمی در فعالیت های اقتصادی فرامرزی، بدون داشتن کنترل و مدیریت و حضور بلندمدت در یک اقتصاد میزبان. در این مورد سرمایه گذار خارجی در سازمان واحد وظیفه بلاواسطه نداشته و مسئولیت مالی نیز متوجه او نیست و هر زمان که اراده کند، میتواند سرمایه خود را خارج نماید.

از خصوصیت های این چنین سرمایه گذاری ها می توان، به کوتاه زمان سرمایه گذاری، پایین بودن درجه ریسک، بالا بودن قدرت نقدشوندگی اشاره کرد. از ایرادات این نوع سرمایه گذاری، در این شیوه از سرمایه گذاری با شتاب از کشور میزبان خارج می شود و موجب مختل شدن در سیستم اقتصادی کشور میزبان که این نوع سرمایه گذاری می تواند به سرعت از کشور میزبان خارج شده و باعث اختلال در سیستم اقتصادی کشور میزبان می شود.⁶

بند سوم: سرمایه گذاری خارجی غیرسهمی

¹ علیشیری، همان، ص 28.

² Green Field

³ عیسی نیا، رضا، سرمایه گذاری خارجی، فصلنامه تخصصی اقتصاد، شماره 3، 1389، ص 63.

⁴ Foreign Portfolio Investment

⁵ Portfolio

⁶ اشترینان، کیومرث، علوم سیاستگذاری و دستاوردهای آن، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره 37، 1390، ص 170.

سرمایه گذاری خارجی غیرسهمی یا NEM¹ ترتیبیاتی است که در چارچوب آن سرمایه گذار خارجی بدون تصاحب سهام و دارا بودن کنترل مستقیم بر شرکت سرمایه پذیر در چارچوب قراردادهای مانند قراردادهای لیسانس، فرانسیز، مدیریت، برون سپاری خدمات، قراردادهای ساخت، مقاطعه کاری اصلی و فرعی، ساماندهی و نظارت فعالیتهای شرکت های شریک خود را در کشور میزبان انجام می دهد.

به تعبیری سرمایه گذار خارجی همان طور که حجمی از بازدید بر اعمال شریک محلی، حدود قرارداد بین را حفظ می کند و به گونه ای وضعیت مالکانه و حاضر بودن در پروژه را مشابه سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد. بدون آنکه مخارج های بسیار سرمایه گذاری پایدار و در گردش درآمدها با پول های خارجی و رویارویی با اختلاف های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور سرمایه پذیر متحمل شود.²

بند چهارم: سرمایه گذاری خارجی سهمی در قالب ترتیبات قراردادی³

الف: تأمین مالی پروژه

تأمین مالی پروژه، عبارتی کلی است که در بردارنده شیوه های متعددی از تأمین مالی میشود که در چارچوب آن همه یا جزئی از منابع مالی ضروری یک طرح از طریق یک یا چند بنگاه مالی و اعتباری خارجی منحصرأ به پشتیبانی درآمدهای بدست آمده از طرح مهیا می شود اگرچه شیوه بازپرداخت اصل و فرع وام از راه درآمدهای حاصل از انجام طرح تدارک شده است⁴، دارایی های پروژه نیز به جای تعهد بازپرداخت به حساب می آید. همانطور که از این تعریف برداشت میشود، تأمین مالی پروژه معنای کلی است که میتواند در غالب روش های قراردادی گوناگون محقق شود.⁵

با عنایت به تعریف، حیطه مورد استفاده در این روش در حوزه هایی مانند ساختن جاده و راه آهن، فرودگاه و فنادر، نیروگاه و شبکه توزیع برق، سد و شبکه آبیاری، شبکه مخابرات و پستی، فاضلاب و جمع آوری زباله و ... است.⁶ که در فصل سوم به آنها می پردازیم.

ب: معاملات جبرانی:

به مجموعه شیوه های که از فراهم آوردن منابع مالی خارجی را در برمی گیرد که در آن فراهم کننده منابع مالی بدون مشارکت سهمی در شرکت سرمایه پذیر، با در اختیار گذاشتن منابع مالی نقدی

¹ Non-Equity Modes of Investment

² علیشیری، بهروز و شراگیم شمس عراقی، تأمین منابع مالی و سرمایه گذاری خارجی؛ مبانی، الزامات، اقدامات و دستاوردها، سال اول، شماره 2، 1392، ص 57

³ Concession Agreement (CA)

⁴ پایان نامه نقد و تحلیل قواعد و مقررات ناظر بر سرمایه گذاری خارجی در نظام حقوقی ایران، نگارش محمد سوری، زمستان 1394، کارشناس ارشد حقوق خصوصی دانشگاه رازی

⁵ شیروی، 1391، ص 319

⁶ علیشیری، بهروز شراگیم شمس عراقی، همان، ص 56

و غیر نقدی، بازگشت سود و سرمایه خود را از راه گرفتن محصول تولید یا به اندازه ای ارزی آن تسویه میکنند.¹

گفتار دوم: سرمایه خارجی

سرمایه یعنی اینکه: «از مجموعه ثروت و دارایی، در مقابل عایداتی که سرمایه قادر به سازنده آنها باشد.»²

از نظر حقوقی «سرمایه» تعریفی گسترده تر از تبیین اقتصادی آن است. در اقتصاد سرمایه در پیرامون منابع طبیعی از عوامل سه گانه تولید است. اگرچه در موضوعات حقوقی مرتبط با سرمایه گذاری بین المللی سرمایه در بردارنده جنبه های فنی تخصصی کار و ایجاد و نیز خدمات مدیریتی، اختراع و علامت تجاری می باشد. در ماده (1) قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی، «سرمایه خارجی» به سرمایه نقدی و غیر نقدی که توسط سرمایه گذار خارجی وارد کشور می شود اطلاق شده است.

نظریه تعاریف و مصادیقی که از سرمایه خارجی توضیح داده شد، سرمایه را می توان هم معنی تعریف «مال» در حقوق داخلی در نظر گرفت به عبارت دیگر سرمایه چیزی که واجد ارزش اقتصادی است و استفاده کردن هر مالی در روند اقتصادی به منظور دستیابی به سود را سرمایه گذاری می نامند. حال چنانچه سر آغاز سرمایه را بهره گیری آن در کشور تفاوت دارد سرمایه گذاری خارجی نامیده می شود.³

گفتار سوم: اسناد بالادستی

در این نوع سرمایه گذاری، فردی که مالکیت صنعتی یک اثر تحت کنترل دارد، مانند علائم تجاری یا دانش فنی فرآوری یک محصول یا در اختیار قرار دادن این به افراد متعدد در تمام دنیا پولی را در این خصوص می گیرند. بیدین معنا دارنده اثر صنعتی بودن وجود فیزیکی در کشور مقصد بر سرمایه خود نظارت دارد و سود بدست می آورد و نمونه واضح این شیوه سرمایه گذاری از طریق شیوه های فرانشیز و لایسنس است.

اسناد بالادستی عبارت است از برنامه ای راهبردی که جهت گیری های اصلی نظام ها و حکومت ها را در چارچوب تحقق چشم اندازهای ترسیم شده اعم از بیست ساله، پنج ساله و یا سالانه تبیین و حسب مورد به تصویب مراجع قانون گذار مانند مجلس و هیأت وزیران می رسد. قراردادهای سرمایه گذاری نیز بیشتر در قالب قراردادهای بالادستی منعقد میگردد. از طرف دیگر برای تأمین شرایط سرمایه گذاری خارجی در کشور، برای مثال پرداخت های مالی جهت تهیه زیرساخت های لازم برای جذب سرمایه گذار، از راه گشایش اعتبارات اسنادی انجام می شود و این اعتبارات

1 قاسمی، سامان، روش های تأمین مالی پروژه، تهران، سازمان سرمایه گذاری و کمک های فنی و اقتصادی ایران، 1383، ص 42

2 جعفری لنگرودی، محمد جعفر، مبسوط در ترمولوژی، جلد سوم، تهران، گنج دانش، چاپ سوم، 1386، ص 2163

3 سوری، محمد، پایان نامه نقد و تحلیل قواعد و مقررات ناظر بر سرمایه گذاری خارجی در نظام حقوقی ایران، دانشگاه رازی، گرایش حقوق خصوصی، زمستان 1394

اسنادی به عهده بانک برای پرداخت وجه ی معین در وقت مشخص در مقابل اسنادی روش وضع می شود.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق 1404، برنامه 5 ساله پنجم توسعه، سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی، سیاستهای ابلاغی مقام معظم رهبری، قانون بودجه سالانه کشور از والاترین اسناد بالادستی یکسان در تمام بخش ها محسوب می شود.

گفتار چهارم: سیاستهای کلی نظام

سیاست گذاری که به نام ساماندهی خط مشی عمومی نیز، یاد می شود، همچنین مفهوم بین رشته های مختلف می باشد که اغلب در علم مدیریت و گاهی در علوم سیاسی به آن توجه می شود.

استادان مدیریت، سیاستگذاری را از کارهای مدیریت سیاسی محسوب کرده و آن را متکی بر بینادهای مهم برنامه ریزی، سامان دهی، بازرسی و نظارت دانسته اند.¹

رهبر معظم انقلاب اسلامی در توضیح سیاستهای عمومی با خط مشی عمومی بیان نموده اند: «خط مشی های عمومی، اصولی هستند که به بدست مراجع ذی صلاح در کشور ایجاد شده اند و همچون یک الگو و راهنما کارها و تلاش های ضروری را در جامعه هدایت می کنند».²

این سیاست احتمالاً در رویدادهای متعدد با جنبه ها و جایگاه های متنوعی تهیه و ارائه گردید در همین روی بعضی از استادان اشکال خط مشی یا سیاست ها را به خط مشی قضایی، اجرایی و وضع کردن قانون تقسیم کرده اند.³

یا مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز در تعریف خود از سیاست ها آنها را به سیاستهای کلی و اجرایی ارائه نموده است.⁴

چنانچه که این سیاست ها از طرف مرجع صلاحیتدار قانونی و ناظر به همه ارکان حکومت صادر شده و متوجه کلیت نظام باشند، می توان از آنها تحت عنوان «سیاستهای کلی نظام» اشاره نمود، به موجب آت دولت و مجلس در جنبه های متعدد در ضمن برنامه و نظیر آن و علاوه قوه قضاییه و دیگر ارکان حکومت سیاست گذاری و به تبع آن تصمیم گیری می کنند.

از این رو سیاست یا راهبردهای عمومی که در علم مدیریت به آن توجه می گردد، مفهوم و گستره فراوانی در مقابل معنای سیاستهای کلی نظام داشته و در مقایسه با آن فراتر است. برای اینکه خط مشی ها یا سیاست های عمومی که هم مستقل یک اداره کوچک دولتی و اینکه هم شامل نهادهای حکومتی میشود.⁵

1 اقتداری، علی محمد، سازمان و مدیریت، تهران، نشر مولوی، چاپ 1389، 21، ص 62.

2 الوانی، مهدی، تصمیم گیری و تعیین خط مشی دولتی، تهران، نشر سمت، چاپ 1390، 9، ص 22.

3 الوانی، همان، ص 23.

4 مصوبه مورخ 1376 مجمع تشخیص مصلحت نظام در مورد سیاستهای کلی

5 جهانی، قاسم، جایگاه سیاستهای کلی نظام در جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، 1389، ص 22.

منتهی در صورتیکه در علم حقوق سخن از سیاستهای کلی نظام مطرح می شود، منظور آن دسته از سیاست ها یا راه و روش

های است که ناظر موضع کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گوناگون می باشد. از این روی استادان حقوق عمومی در تعریف سیاست گذاری در امر کشورداری آن رامعین، تهیه و ارائه و روابط و موازینی را تعیین نموده اند درجایی که ضروریات کلی دولت اعمال و منافع جمعی ملت مهیا شود و هدف از سیاستهای کلی دولت در وهله اول تقویت حاکمیت، استواری نظام و حفظ حدود و ثغور استقلال کشور و هدف از مصالح جمعی ملت، به کارگیری سیاستهای متنوع اجتماعی، صنعتی، خدماتی، کشاورزی، بهداشتی و غیره است تا در آن خواسته های ملت برآورده شود.¹

این سیاست ها قادر است حلقه میانی هدف ها اجراییات توصیف کند که موضوعات اجرایی به هدف نزدیک می کند.²

از این روی در یک دولت اسلامی، اغلب سیاست ها در همه بخش ها باحاکم وابستگی جدی دارند، بدلیل اینکه حاکم در نظام دینی، مظهر اصلی و منابع اسلامیت نظام عطف به رسیدن خواسته ها با واقعیات و شرایط جامعه محسوب میشود. بنابراین می توان بیان داشت که انگیزه اصلی آن سیاستهای کلی در قانون اساسی در اختیار ولی فقه گذاشته شده است، همین امر باشد.³

مسلماباید مبذول داشت غالب خطوط اساسی تحت عنوان «آرمان ها و اهداف کشور» به وسیله قانون اساسی معین گردیده است اما برای توضیح جزئی تر از این اصول و اهداف و نیز معین کردن موضع و چشم اندازها بسوی تحقق یافتن، بدین منظور برای پیشبرد اهداف و هدفمند، رهبر معظم انقلاب اسلامی مبادرت به تهیه سیاستهای کلی نظام می کند.

به عبارتی سیاستهای کلی نظام، برداشت ویژه ای از قانون اساسی می باشد که نظربه اوضاع و احوال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی ... جامعه ایرانی و جهانی در یک مرحله زمانی، باید بر برداشت های دیگر فائق آید و در میدان عمل به صحنه ی اجرا آورده شود این برداشت، غیر از تفسیری هست که شورای نگهبان عهده دار آن می باشد.⁴

گفتار پنجم: سند چشم انداز 1404

سند چشم انداز یعنی اینکه از آرمان های قابل به دست آوردن جامعه در یک دوره طولانی مدت مشخص که درخور بااهمیت و هدف های نظام سیاسی معلوم می گردد. بدین منظور این سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران همان تصویری از ایران آرمانی آتیه می باشد که به ماهیت اسلامی و انقلابی آن در مفاد سند شرح داده شده تا از ملاک های حاکمیتی مذهبی استفاده

1 هاشمی، سید محمد، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران، نشر میزان، چاپ 1390، 11، ص 49.

2 بشیری، عباس، پیشینه و کارنامه مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، نشر صدف، 1392، ص 82.

3 بشیری، همان، ص 83

4 عیسی نیا، همان، ص 59

کرده و برای روش جامعه ای هدفمند، حاکمیت اسلامی محقق می شود، در راستای این موضوع سند چشم انداز عاملی است که می خواهد:

1. هر کدام از شاخص های مهم جامعه را جهت داده و هدف های آنها رامعین میکند.

2. مجموعه موجبات رابه هم متصل کرده از آنها یک نظام مناسب به وجود آورد.

سند چشم انداز با معین کردن هدف های قابل حصول و سیاست گذاری های مقام معظم رهبری برای جامعه در یک دوره طولانی مدت درخور با هدف ها و اهمیت های نظام و مردم است شکل می گیرد. بنابراین چشم انداز در قالب یک طرح برای هدایت جامعه بیان شده است طرح های راهبردی در زمینه ای می باشد که به شیوه طولانی مدت به منظور نظام یا نهاد از حیث ساختاری و کارکرد برای پیش بردن هدف های بزرگ آماده می شود. تا با آمادگی توانایی های کشور، آن هدف ها بزرگ تحقق پیدا کند که پس از مشخص شدن اهداف طولانی در چارچوب مشخص، تمام اعضای جامعه در روش یک موسسه و نهاد کوشش نمایند و از این حیث جامع الگوی یکی از خصوصیات مهم این نوع پروژه ها می باشد.

بنابراین سند چشم انداز، شاخص های مهم جامعه را در حوزه های متفاوت مثل سرمایه گذاری جهت دهی می کند تا هدف های مهم آنها طبق هدف ها و آرزوهای جامعه فراهم گردد و از سوی دیگر مجموعه های نظام فرهنگی، اجتماعی و سیاسی رابه یکدیگر وصل کرده تا از آن نظامی سازگار و بانظم بسازد. سند چشم انداز حاوی چهار شاخص مهم می باشد: جامع نگری، آینده نگری، ارزش گرایی و واقع گرایی.¹

هدف ها و اهمیت های سند چشم انداز بر فرهنگ و مبانی اسلامی و ملی استوار است که باید سند چشم انداز بر طبق قانون اساسی و معارف اسلامی تهیه و نگارش شده است. ولی ترسیم وضع مساعد و کیفیت دست یافتن به آن جایگاه برتر از وضعیت موجود یکی از نیازمندیهای تدوین سند چشم انداز می باشد به گونه ای که توجه گسترش و توسعه از نکات پراهمیت سند ملی است در اسلام هم به گسترش و ثروت برای برطرف کردن نیازمندیهای مادی انسان ها ارزش قائل شدند و تولید و ثروت رابه شرط اینکه برای بوجود آمدن سلطه، فساد و اسراف نباشد مناسب و یا ارزش می دانند.

سند چشم انداز طولانی مدت جمهوری اسلامی ایران به جهت رسیدن به وضع مطلوب و جبران عقب ماندگی ها با اهداف کمی مانند افزایش تولید ناخالص داخلی، افزایش درآمد سرانه، ر افزایش سرمایه گذاری، افزایش بهره وری کار، نرخ بیکاری در پایان دوره، صادرات کالاهای غیر نفتی، رشد نقدینگی، نرخ تورم، نسبت هزینه های دهک ثروتمندترین افراد با دهک فقیرترین افراد جامعه را در طول دوره مطرح و برنامه ریزی کرده است.

بدون تردید موارد طرح شده در راستای محقق شدن پیشبرد هدف های قانون اساسی بوده که الزام های تحقق یافتن این طرح ها در اقتصاد خرد و کلان کشور، نیازمند اصلاح زیرساخت های در محیط ملی برای انجام به این سیاستهای پیشرفته اقتصادی است و برای توسعه سریع نیاز به توجه ویژه به

¹ میرسلیم، مصطفی، چشم انداز توسعه، فسنامه پیام آزادی، شماره 1393، 19، ص 82

توسعه پایدار و تاسیس بنگاه های اقتصادی موفق می باشد که این با سرمایه گذاری به ویژه در بخش خارجی بهتر تحقق می یابد خصوصاً در بخش خارجی بهتر محقق می شود. در صورتی که در قانون اساسی به آن تأکید کرده و بعضی از قوانین ضروری آن در مجلس تأیید شده است. سند چشم انداز در این باره مخصوصاً انتقال امورات اقتصادی با واحدهای خصوصی و رهایی از قسمت های بزرگ این امورات کنار رفته است از منظر حقوقی همچنین کوشش به سبب تسهیل قوانین از حیث متحول شدن اقتصادی ضروریست تا با اطمینان از این قوانین زیرساخت های کاری و علمی کشور متحول گردد.¹

گفتار ششم: سیاست گذاری خارجی در اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی در جستجوی مجزا کردن مکتب اقتصادی اسلام و این همان چیزی می باشد که در حیطه مبانی اقتصادی انقلاب اسلامی هم در دینی به نام اسلام وجود دارد که در حیطه آن مذهب، در عصر جدید، یک انقلاب به اسم انقلاب اسلامی اتفاق می افتد تا این که به دنبال مجزا کردن آماج آن مذهب ربانی است. اهداف قریب یا تفصیلی اقتصاد مقاومتی که همان انقلاب اسلامی هستند، در سه عنوان کلی: استقلال اقتصادی، رفاه عمومی و پیشرفت اقتصادی، خلاصه می شوند.

بند اول: استراتژی های مختلف صنعتی شدن

سه رویکرد در صنعتی شدن قابل طرح است. اولین و مقبولترین رویکرد کانون توجه را معطوف بر جانشینی واردات با اشیاء مصرفی آماده شده از طریق تولیدکنندگان داخلی است. در این رویکرد، سرمایه گذاری دولتی در بنگاه های صنعتی غیر معمول نیست، اما قسمت اعظم سرمایه گذاری توسط بخش خصوصی انجام می شود. وظیفه دولت به وجود آوردن مشوق های اقتصادی برای هدایت بخش خصوصی در مسیر مدنظر است.

رویکرد دوم برای صنعتی شدن در صورت کند بودن صادرات یا رشد بتدریج آن کشور را قادر می سازد تا صنعتی شود. در این شرایط ارز کافی برای ورود کالاهای سرمایه ای وجود ندارد در نتیجه کشور باید در حد درآمد صادراتی اش برنامه ریزی کند. بر خلاف راهبرد تعویض واردات واردات که به عرضه کالاهای مصرفی شدنی به بازارهای به اثبات رسیده و آماده آغاز می کند راهبرد بر اساس بالابردن بخش اجناس سرمایه ای از برتری بازار داخلی، مهیا بودن جذب تولیدات، صنایع جدید بهره مند نمی باشد. رویکرد سوم صنعتی شدن در جهان سوم دقیقاً در صدد طراحی استراتژی توسعه بر محور صادرات کالاهای صادراتی صنعتی است.²

بند دوم: اولویت یافتن استقلال اقتصادی

1 ملکی، بهنام، توسعه اقتصادی و برنامه ریزی، تهران، نشر جهاد دانشگاهی، 1395، ص 82
2 صفارزاده، غلامرضا، حمایت از تولید ملی، اقتصاد مقاومتی و جریان سرمایه گذاری خارجی در ایران، همایش منطقه ای تولید ملی، دانشگاه آزاد بندرگز، 1391، ص 72

تعداد قابل ملاحظه ای از اقتصاددانان اعتقاد دارند که اقتصاد مقاومتی پدیده ای کارآمد و پویا است که در آن ایستادگی برای جلوگیری موانع، تلاش و پیشرفت در مسیر حرکت و پیشرو، مدنظر قرار گیرد. حال باید دید که در جامعه کنونی ما که تحریم، کشور را موقعیت خاصی قرار داده است، تکیه صرف به درآمدهای نفتی، عمده اقتصاد را به یک اقتصاد تک محصولی و مصرفی تبدیل کرده است. همچنین مقایسه تعداد کاربرد آنها در شعبه های گوناگون بادیگر کشورها، اشاره کننده ی کیفیت نامقبول کارکرد، در تمام عرصه هاست.

چنانچه استقلال اقتصادی جامعه ای تحقق پیدا نکند نشود، یعنی در این موضوع نتواند اتخاذ تصمیم کند و متکی به خود نباشد و سست گردد، استقلال سیاسی در آن کشور محقق نمی شود تا زمانی که یک کشور استقلال سیاسی خود را پایدار و مستحکم و مستقل نکند، در صحنه سیاسی، فرهنگی و غیره نمی تواند تاثیر گذار باشد.¹

هدف از محیط کسب و کار عوامل تاثیر گذار بر راندمان واحدهای اقتصادی مثل موقعیت دستگاه های حاکمیتی، پایداری قوانین و مقررات، وضع زیرساختها و... است. فرآوری در ابتدا محتاج سرمایه است و سرمایه نیز خود نیازمند فضای امن و وضعیت مناسب به جهت سرمایه گذاری می باشد. پایدار و استمرار سیاست اقتصادی تاثیرات پراهمیتی دارد، درباره سایر شرایط لازم می توان به ایجاد و بازار رقابتی، کارآیی قوانین تشویقی برای تولید، بودن نظام بانکی جدید و اثر گذار، بازار کار فعال، سرمایه انسانی پیشرفته، نظام اداری کارآمد و پیشرفته اشاره کرد.²

بند سوم: بهبود فضای کسب و کار

در واقع دو نوع دیدگاه کلی در مورد سرمایه گذاری خارجی در کشور وجود دارد که هر دو ناشی از نداشتن تصور درست مبتنی بر آمار و اطلاعات درباره جایگاه سرمایه گذاری خارجی در اقتصاد ایران است. برخی نقش سرمایه گذاری خارجی را تا جدی پررنگ می کنند که از آن به عنوان موتور اصلی توسعه کشورها نام می برند و برخی دیگر نیز، حجم این نوع سرمایه ها را به قدری نمی دانند که توجه جدی به آن را جزو دستور کارهای ویژه کشور بدانند و با این استدلال، مداوم با پررنگ کردن نقش ظرفیت های داخلی در تأمین منابع مالی، به کاتال سرمایه های خارجی بی اعتنایی می کنند. چرا که اساساً تحلیل درستی حتی در سطوح ابتدایی نیز از سرمایه گذاری خارجی در ایران وجود ندارد.

بهبود فضای کسب و کار یعنی چگونگی سرمایه های حاکمیتی، ثبات قوانین و آئین نامه، وضعیت زیرساختها و غیره است. محیط کسب و کار در برگزیده نهادها، آئین نامه ها و شیوه های اداری ثبت شده در محیط فعالیت بازرگانی است و به نوعی مخارج های غیرفنی فعالیت های بازرگانی را انتخاب می کند.

¹ رضوی، مهرزاد، اقتصاد مقاومتی و ملزومات دستیابی به آن، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی، 1395، ص 99
² الزامات سرمایه گذاری خارجی در سال تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، نشریه مجله اقتصادی شماره 8، 1391، ص 105

هر چه مراحل، مخارج ها و زمان اجراء مراحل ثبت شرکت، گرفتن مجوز از شهرداری و دیگر واحدهای وابسته برای احداث محل فعالیت، گرفتن انشعاب برق، استخدام و عزل کارکنان، ثبت دارایی در سازمان ثبت املاک، دریافت تسهیلات و اعتبارات، پشتیبانی از حقوق سهامداران جزء، پرداخت مالیات، تجارت خارجی، صدور حکم در نظام قضایی، اعلام ورشکستگی و پایان بخشیدن به کسب و کار مختصر باشد، مخارج های شروع و استمرار فعالیت بازرگانی کاهش و احتمال شکل گیری کسب و کارها از دیاد می یابد.

پایداری اقتصادی کلان از راه اثر گذاشتن بر روی انگیزه و انباشت سرمایه گذاری خصوصی، به توسعه اقتصادی کمک می نماید. چنانچه سرمایه گذاری های عمرانی باوضع بی ثباتی در محیط اقتصاد کلان همگام باشد، که غالباً در بیشتر کشورهای در حال توسعه هم اینگونه است، نتیجه عملکرد اقتصادی بدون شک قابل قبول نخواهد بود.

دلیل اتخاذ تدابیر درخور توسعه صنعتی در اقتصاد مقاومتی و با وجود داشتن تحریم ها راهکارهای زیر لازم خواهد بود:

تحکیم وحدت درونی، به حداقل رساندن ناآرامیهای اجتماعی، کاهش شکافهای اجتماعی، کاهش شکافهای عایدی بین طبقات اجتماع، محقق شدن انصاف اجتماعی و تساوی،

دخالته ارادی دولت، خودداری از دادوستد آزاد سرمایه، به وجود آوردن اقتصاد تولیدی و نه اقتصاد مصر کننده، از دست دادن خواسته های لحظه ای مصرف کنندگان در مقابل هدف های طولانی مدت توسعه، نبرد مستمر با فساد مخصوصاً، در سطح مسئولان و مدیران در وجود آمدن دولت فاقد الفساد، جایگزینی تولیدات خارجی بدست فرآورده های داخلی، محصولات تعاونی خالص با رقابت ناسالم درونی و راهبرد پشتیبانی عام از همه صنایع بخصوص صنایع استراتژیک و نیز کشاورزی در عوض تبعیت از مزیت نسبی و کنار گذاشتن تعرفه های تجارت، توسعه تکنولوژی و تحقیق و توسعه، عرضه مشوق های صادراتی، مالی، بودجه ای و بازدارنده های تعرفه ای و غیر تعرفه ای بر و کنترل اعتبارات از سیاست سازمان صنعتی و ارتقای ساختار صنعتی هدف گذاری صنعتی، واردات سوی دولت، پشتیبانی کلی از همه صنایع و بنگاه ها همراه با پشتیبانی از صنایع و بنگاه های خاص¹.

در روش سرمایه گذاری، بهره گیری از منافع بدست آمده به جهت منافع سرمایه گذار و بازرسی عالییه هیات سرمایه گذاری خارجی و سازمان سرمایه گذاری حتمی است. شاخص های اعتبار مالی و تراز پرداخت های کشور در این مورد بهتر بوده. همچنین تعداد قابل ملاحظه ای از فواید ورود سرمایه های خارجی مانند افزایش صادرات، بهبود کیفیت تولیدات، توسعه بهره وری و... در روش های غیر فرضی تحقق می یابد. راجع به سایر پیش نیازها می توان به وجود بازار رقابتی، وجود

¹ میرمعزی، حسین، نظام اقتصادی ایران، تهران، نشر فرهنگ و اندیشه، 1394، ص 56

قوانین حمایت کننده تولید صنعتی، وجود نظام بانکی مدرن و کارساز، بازار کار پویا، سرمایه انسانی پیشرفته، نظام اداری کارآمد و پیشرفته و سالم و ... اشاره نمود.¹

1 الزامات سرمایه گذاری خارجی در سال تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، مجله اقتصادی دو ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی شماره های 7 و 8 مهر و آبان 1391، ص 105

فصل دوم:

بررسی جذب و موانع سرمایه گذاری خارجی برای عملی شدن اهداف سیاستهای کلی نظام و

اسناد بالادستی

مبحث اول: اصل 44 قانون اساسی

گفتار اول: سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی

والاثرین سند حقوقی یک کشور و راهنمایی برای تنظیم قوانین دیگری است. قانون اساسی توصیف کننده اصول سیاسی، ساختار، سلسله مراتب، جایگاه، و محدوده قدرت سیاسی دولت یک کشور، و مشخص کننده و ضامن حقوق شهروندان کشور است و هیچ قانونی نباید با قانون اساسی متناقض باشد. به این معنی که، قانون اساسی قانون معین کننده نظام حاکم است، قانونی که تعیین می کند قدرت در کجا متمرکز شده است و ارتباط این قدرت حاکم با آزادی ها و حقوق افراد ملت به چه شکل می باشد و این قوای حاکم اعم از قوه مجریه، قوه مقننه و قوه قضائیه چه توانمندی های و مسئولیت هایی در برابر ملت دارند.¹

ایده نگارش قانون اساسی در سال ۱۳۵۷ و پیش از پیروزی انقلاب اسلامی توسط امام خمینی و یارانش در فرانسه ارائه و در آن جا پیش نویس اولیه قانون اساسی تدوین شد. بعد از پیروزی انقلاب، این پیش نویس توسط افراد و گروه های مختلف مورد گفتگو و بررسی صورت گرفت و در نتیجه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۵۸ بوسیله مجلس خبرگان قانون اساسی در ۱۷۵ اصل مورد پذیرش قرار گرفت و همان سال به همه پرسى گذاشته شد. اصلاحاتی در سال ۱۳۶۸ این قانون انجام شد که طی آن از جمله پست نخست وزیری حذف و اختیارات بیشتری به رئیس جمهور تفویض گردد. هم اکنون قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تشکیل شده از ۱۴ فصل و ۱۷۷ اصل می باشد.

همانطور که عنوان گردید آغاز برنامه های خصوصی سازی در ایران به عملیاتی نمودن الگو و سیاستهای متعادل سازی اقتصادی صندوق بین المللی پول و بانک جهانی در زمان سازندگی برمی گردد. بعد از انقلاب (که منتهی به دولتی شدن بخش عظیمی از اقتصاد ایران شد) کم کم ظرفیت دولت گسترش پیدا کرد. در زمان سازندگی و با اجرای سیاستهای تعدیل اقتصادی و پیاده سازی الگوی خصوصی سازی تحمیل شده از سمت سازمانهای بین المللی برای بیرون آمدن از بحران ها و دست یافتن به رشد اقتصادی مناسب نخستین گام ها در راستای کاستن از نقش دولت در بازار و اقتصاد برداشته شد. خصوصی سازی، تحت عنوان "سیاست تعدیل" از تصویب مجلس پنجم گذشت، اما از اولین روزهای اجرای آن به فراموشی سپرده شد تا اندازه ای که راهی به غیر از تغییر و تبیین اصل 44 نبود. در این زمینه در سال 77 با تشکیل کمیسیون های کارشناسی، گفت وگوها پیرامون اصل 44 شروع شد و بالاخره بعد از پنج سال کار مستمر و پی در پی

¹ میرزاخانی، حسن، الزامات سرمایه گذاری خارجی در سال تولید ملی حمایت از کار و سرمایه ایرانی، نشریه مجله اقتصادی، شماره 8، 1391، ص 100

دستاوردها در سال 82 به صحن علنی مجمع تشخیص مصلحت نظام ارایه و دو سال بعد نخستین مصوبات آن ابلاغ شد.

دنبال آن و مطابق بند 1 اصل 110، سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در قالب سه بند تنظیم شد که بند الف و ب آن در خرداد ماه 84 و بند ج آن در تیر ماه 85 و ضمن یادآوری نکاتی از جمله لزوم تصویب قوانین جدید و تغییراتی در قوانین موجود و تعیین مجمع تشخیص مصلحت نظام به عنوان مسئول نظارت بر حسن اجرای آن، و به منظور سرعت بخشیدن به رشد اقتصاد ملی، گسترش مالکیت در سطح عموم مردم به جهت تأمین عدالت اجتماعی، بالابردن بازدهی بنگاههای اقتصادی و بهره‌وری منابع مادی و انسانی و فناوری، افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی، گسترش سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی، کم شدن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح عمومی اشتغال، تشویق اقشار مردم به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و بهتر شدن درآمد خانوارها، توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی ابلاغ گردید.

به موجب بند (الف) سیاست‌های کلی این اصل، حق فعالیت اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل 44 از دولت گرفته و دولت ملزم شد حداکثر تا پایان برنامه پنج‌ساله چهارم سالیانه 20% کاهش فعالیت داشته و مالکیت خود را به بخش‌های تعاونی و خصوصی و عمومی غیر دولتی واگذار کند. در این بند هم چنین شرایط سرمایه‌گذاری، مالکیت و مدیریت بنگاه‌ها و نهادهای عمومی غیر دولتی و تعاونی تعریف و معین گردیده است.

بند (ب) سیاست‌های کلی، در خصوص توسعه بخش تعاون و افزایش سهم این بخش در اقتصاد کشور به 25 درصد تا آخر برنامه پنج‌ساله پنجم می‌باشد. اقدام مؤثر دولت در تشکیل تعاونی‌ها برای بیکاران، حمایت دولت از تشکیل و توسعه تعاونی‌ها از طریق روش‌هایی همچون تخفیف مالیاتی، ارائه تسهیلات و...، رفع محدودیت از حضور تعاونی‌ها در تمامی عرصه‌های اقتصادی از جمله بانکداری و بیمه و تشکیل بانک توسعه تعاون با سرمایه دولت، از جمله موضوعات این ابلاغیه به شمار می‌رود.

بند (ج) سیاست‌های کلی، که برخی آن را يك انقلاب اقتصادی در ایران می‌دانند به تغییر نقش دولت از مالکیت و مدیریت مستقیم بنگاه‌ها، به سیاست‌گذاری، هدایت و نظارت از طریق واگذاری 80 درصد از سهام شرکت‌های مشمول اصل 44 قانون اساسی به بخش خصوصی و تعاونی‌های سهامی عام و بنگاه‌های عمومی غیر دولتی تحت شرایط معین، پرداخته است. در این بند، شرایطی جهت واگذاری معین شده است، از جمله اینکه قیمت‌گذاری سهام از طریق بازار بورس انجام می‌شود.

بنابراین شرکت های مشمول واگذاری، ابتدا باید به عنوان شرکت متقاضی پذیرش، مطابق با آیین نامه شرایط و ضوابط پذیرش سهام مصوب شورای بورس، در بورس اوراق بهادار گرفته و نام آنها در تابلو درج شود.¹

گفتار دوم: اصول منتخب قانون اساسی

به دلیل کلی بودن و ضرورت پرداختن به اساسی ترین مباحث حقوقی کشور، در هیچ کدام از اصول قانون اساسی به طور مستقیم به موضوع سرمایه گذاری خارجی اشاره نشده است ولی در برخی از اصول قانون اساسی مانند 153، 152، 139، 81، 77، 43، 3 موضوعاتی مطرح شده که به حوزه سرمایه گذاری خارجی مرتبط هستند و می باید در تبیین گفتمان راهبردی نظام در سرمایه گذاری خارجی مورد توجه قرار گیرند. برخی از مهم ترین این موضوعات عبارت اند از:

1. حفظ استقلال همه جانبه و تقابل با استعمار و هرگونه نفوذ اجانب بر اساس اصول 153، 152، 43، 3

2. تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به هدف دست یافتن به اشتغال کامل و گسترش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی در جهت جلوگیری از فقر در جامعه و برطرف ساختن هر نوع محرومیت، بر اساس اصول 3 و 43

3. انتخاب مجلس شورای اسلامی به عنوان تنها مرجع دارای صلاحیت به منظور تصویب عهدنامه ها و موافقت نامه های بین المللی و همچنین صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری بر اساس اصول 77 و 139 قانون اساسی

4. ممنوعیت اعطای امتیاز تشکیل شرکت ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان بر اساس اصل 81

5. انتخاب رئیس جمهور به عنوان مقام دارای صلاحیت امضای عهدنامه ها، مقوله نامه ها، موافقت نامه ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت ها و همچنین امضای پیمان های مربوط به اتحادیه های بین المللی بر اساس اصل 125²

بند اول: تفسیر اصل 77 قانون اساسی

در تفسیر اصل 77 قانون اساسی باید گفت، واژگان «عهدنامه»؛ «مقوله نامه»، «قرارداد و موافقت نامه بین المللی» در حقوق بین الملل تعاریف یکسانی ندارند. برخی از نویسندگان برای

¹ میرزاخانی، همان، ص 102

² باسیل، آنتوان، تدوین و اجرای سیاستهای سرمایه گذاری خارجی، ترجمه غلامحسین رهبری، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، 1383، ص 33

اصطلاح بین الملل «کنوانسیون» لفظ «موافقت نامه» را به کار برده اند.¹ برخی دیگر واژه عهدنامه را معادل آن قرار داده اند.²

مطابق تعریفی که در بند الف از فراز یک ماده دو کنوانسیون های مورخ 1969 و 1989 وین از معاهدات بین المللی شده است، معاهده به توافق بین المللی اطلاق می گردد که بین تابعان حقوق بین الملل به صورت مکتوب تنظیم و منعقد شده و مشمول حقوق بین المللی عمومی باشد.³ به عبارت دیگر عهدنامه، معاهده ای است که راجع به بنیادی ترین روابط بین دو یا چند کشور و طی تشریفات کاملاً رسمی منعقد می گردد.

بعد از بیان این مقدمه، در بیان مبانی اصل در مذاکرات مجلس در بررسی قانون اساسی باید گفت، الزام به تصویب عهدنامه ها، مقوله نامه ها و قراردادهای بین المللی از سوی مجلس، با هدف جلوگیری از خطرهای احتمالی انعقاد چنین قراردادهایی از سوی دولت است که در گذشته تجربه شده بود.⁴

در راستای این موضوع، یکی از نمایندگان مجلس خبرگان خواستار رعایت احتیاط بیشتر در این باره شد: «این عهدنامه ها و مقوله نامه های بین المللی راه نفوذ استعمار را در گذشته باز می کرده و خطر این را دارد که اقتصاد مملکت، سیاست مملکت، فرهنگ مملکت در دست بیگانه بشود، بنابراین شرط احتیاط آن است که ما این قدرت و نفوذ رئوس این قراردادها را در اشخاص و مراجع مختلف پخش کنیم، بهتر است که علاوه بر مجلس شورای ملی، مقامات و مراجع دیگری که در نظر است، در این قانون اساسی گنجانده شوند، ذیل این قراردادها را امضا کنند، مثل شورای رهبری و مقام رهبری و یا تصریح شود کل شورای نگهبان و مراجع دیگر که این موضوع یک مقدار تحکیم شود».⁵

و اما به لحاظ وجود ابهامات و بعضاً تناقضات در بیانات و نظرات برخی از مسئولیت و مراجع که ناشی از فقدان صراحت قانونی است، در خصوص ضرورت یا عدم ضرورت تصویب قراردادهای بین المللی توسط مجلس نظرات مختلفی ابراز تفسیر قانون اساسی به عنوان مرجع رسمی شورای نگهبان می باشد که در ایت رابطه نظرات مختلفی در خصوص موضوع اعلام نموده که به لحاظ اهمیت آنها اختصاراً در ذیل آورده میشود:

الف- صرف نظر از معاهده ای که میان دو کشور در زمینه روابط مختلف بین المللی بسته می شود، قراردادهایی که بر مبنای همان موافقت نامه منعقد می گردد و مطابق مطابق اصل 77 قانون اساسی نیز به تصویب در مجلس شورای اسلامی دارد، به موقع به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.

1 سامد، محمدباقر، اقتصاد ما، مشهد، نشر جهادسازندگی، 1380، ص 92

2 فلسفی، هدایت اله، حقوق بین الملل معاهدات، تهران، نشر فرهنگ نشر نو، 1391، ص 72

3 مجتهدی، محمدرضا، لزوم تفکیک قراردادهای بین المللی از معاهدات بین المللی، نشر دادگستری تهران، 1393، ص 18

4 ورعی، سید جواد، بررسی فقهی اصل در روابط خارجی دولت اسلامی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، 1390، ص 51

5 رشیدیان، صورت مذاکرات مجلس بررسی قانون اساسی، جلسه سی و سوم، ص 860

ب- قراردادهایی که یک طرف آن وزارتخانه یا موسسه یا شرکت دولتی و طرف دیگر قرارداد شرکت خصوصی خارجی است، قرارداد بین المللی محسوب نمی شود و مشمول اصل 77 قانون اساسی نمیباشد.

استدلال فوق محل ایراد به نظر می رسد. زیرا علی الاصول قراردادهای منعقد میان سازمان های دولتی با موسسات خصوصی خارجی نیز در محدوده قرارداد بین المللی بوده و به لحاظ عدم مطابقت آن با اوصاف معاهده در شمول اصل 77 قانون اساسی نبوده و نتیجتاً ملازمه با تصویب را نخواهد داشت.

بنابراین نتیجتاً در تفسیر اصل 77 قانون اساسی باید گفت:

1. هر گونه تعهد بین المللی به هر عنوانی با کشور ایران منعقد و در این راستا کشور را متعهد نماید، باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد .

2. معاهدات بین المللی از نظر اینکه میان تابعان حقوق بین الملل انعقاد یافته، ارتباط مستقیم با حاکمیت دولت ها دارند، بنابراین برخورداری آن ها از اعتبار قانونی، ارتباط با تصویب قوه مقننه دارد.

3. باید با توجه ضرورت و دقت نظر در مورد پذیرش که ما بین قرار دادهای بین المللی و معاهدات بین الملل پیوسته قائل به تفکیک شویم.

4. قراردادهای بین المللی مترادف با معاهدات بین المللی نبوده و هر کدام چه از نظر مفهوم و چه از نظر آثار حقوقی مشابه یکدیگر نیستند. بنابراین ضروری است که در استعمال هر یک از واژه ها با در نظر گرفتن موضوع و ماهیت و آثار حساسیت لازم اعمال شود تا از ارتکاب به سهو در تلقی و اطلاق آن ها اجتناب شده و از عناوین به طور صحیح استفاده شود.

5. مطابق نظریه شورای نگهبان، قوانین عادی می توانند بسته شدن قسمتی از قراردادها را با ذکر مورد آن مشروط به تصویب قوه مقننه نمایند. ولی در شرایط عادی انعقاد قراردادهای بین المللی به دلیل اینکه مربوط به موضوعات اجاره و خرید و فروش و امثالهم در حقوق مدنی بوده و ارتباطی با حاکمیت دولت ها پیدا نمی کند، لذا لزومی به تصویب قوه مقننه ندارد.

6. در بعضی از موارد شورای نگهبان قراردادهای خارجی را مشمول اصل 77 ندانسته است، از جمله قراردادهایی که یک طرف آن موسسه یا شرکت دولتی یا وزارتخانه و طرف دیگر قرارداد شرکت خصوصی خارجی می باشد.

بند دوم: تفسیر اصل 81 قانون اساسی

هرچند اصل 81 قانون اساسی دادن امتیاز تشکیل شرکت ها و موسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع اعلام کرده است، اما این اصل در مقام تعیین شرایط سرمایه گذاری اتباع خارجه در ایران نیست و حتی اگر ناظر بر سرمایه گذاری بخش خارجی تلقی شود، صرفاً اعطای هرگونه امتیاز را منع کرده است و ارتباطی به صلاحیت خاص قانونگذار در سایر زمینه ها نخواهد داشت.

اصل 43 قانون اساسی هم معیار اقتصادی جمهوری اسلامی ایران را مشخص نموده که در بند 8 جلوگیری از سلطه ی اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور را پیش بینی نموده است، با این حال هیچ تصریحی در مورد این موضوع که شرایط سرمایه گذاری خارجی را قانونگذار معین می کند، به چشم نمی خورد. با این حال شورای نگهبان در خصوص ماده 3 قانون تشویق حمایت و سرمایه گذاری خارجی بدون اشاره به اصول فوق الذکر و با استناد به اصل 85 قانون اساسی اعلام نموده که این ماده خلاف اصل 85 قانون اساسی است. مجلس شورای اسلامی نیز پس از این ایراد چارچوب سرمایه گذاری خارجی را معین نموده است.

به نظر می رسد که قراردادان موضوع سرمایه گذاری خارجی در صلاحیت خاص قانونگذاری نه بر اساس نص صریح قانون اساسی بلکه حساسیت خاص قانون اساسی نسبت به تسلط خارجیان بر امور اقتصادی کشور جهت گیری صریح قانون اساسی بر نفی سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی کشور از طریق قرارداد (اصل 153 قانون اساسی) و برتری قوه مقننه بر قوه مجریه و تثبیت امور بر اساس اتکای آرای عمومی صورت گرفته باشد که استخراج چنین برداشتی از قانون اساسی صحیح و منطبق با ساختارهای قانون اساسی است.¹

بند سوم: تفسیر اصل 152 و 153 قانون اساسی

اصل 152 قانون اساسی بیان می کند: «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران طبق انکار هرگونه اقتدارگری و اقتدارپذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و نداشتن تعهد در برابر قدرت های سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل یا دولتهای غیر محارب استوار است».

اصل 153 قانون اساسی بیان می کند: «هر نوع قرارداد که باعث استیلا ی بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر هنجارهای کشور گردد، ممنوع است».

بند چهارم: مؤلفه های هدف گذاری قانون اساسی

در قانون اساسی بر مفاهیمی نظیر نداشتن رابطه با کشورهای متعددی، ندادن اجازه دخالت بیگانه در امور و جلوگیری از سیطره بیگانگان تأکید شده است که در ذیل مؤلفه های کسب اقتدار اقتصادی و تقابل با نفوذ در قراردادهای سرمایه گذاری خارجی قرار می گیرند. مفهوم دیگری که در ذیل این مؤلفه ها قرار می گیرد، توجه به عدالت در اقداماتی است که به منظور پیشرفت کشور انجام می شود.

همچنین در قانون اساسی به برخی از اهداف کلی نظیر اشتغال و خودکفایی و افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی تا مرحله خودکفایی اشاره شده است که می تواند در ذیل مؤلفه افزایش نقش سرمایه گذاری خارجی در تولید، ایجاد اشتغال و خودکفایی سازماندهی شود. همچنین مجلس

¹ مزارعی، غلامحسین، ساختارگرایی در تفاسیر شورای نگهبان از قانون اساسی، فصلنامه اطلاع رسانی حقوقی، 1390، ص 144

شورای اسلامی یکی از نهادهایی است که نقش تعیین کننده ای در محور راهبردی نظارت بر سرمایه گذاری خارجی دارد. در این راستا بر اساس اصول 77، 125 و 139 تصویب عهدنامه و صلح قراردادهای خارجی از جمله قراردادهای سرمایه گذاری خارجی بایستی به تایید مجلس شورای اسلامی برسد. لذا ضروری است اینگونه ملاحظات و حدود در قراردادها و مجوزهای سرمایه گذاری خارجی لحاظ گردند.^۱

مبحث دوم: سند چشم انداز 1404

تهیه و تدوین این سند مهم و ابلاغ آن توسط مقام رهبری نقطه عطفی در تاریخ برنامه ریزی و مدیریت راهبردی کشور بود. در این سند، مطلوبیت های کلان و اساسی افق سال 1404 در حوزه های گوناگون از جمله حوزه اقتصادی تعیین شده است.

گفتار اول: مؤلفه های هدف گذاری سند چشم انداز 1404

کسب رتبه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه شاخص ترین هدفی است که در سند چشم انداز بر روی آن تأکید شده است که می تواند به عنوان یک چراغ راهنما برای کلیه بخش ها و فعالیت ها از جمله سرمایه گذاری خارجی تلقی گردد. مطالعات مختلف نشان می دهند سرمایه گذاری خارجی در کشورها به موازات تأمین منابع مالی، قادر است با تولید محصولات با فناوری بالا، علاوه بر توسعه فناوری و اشتغال، به صادرات غیرنفتی هم کمک کند. نکته دیگری که در سند چشم انداز بر روی آن تأکید شده توجه به شاخص های کمی کلان مانند نرخ سرمایه گذاری، و غیره می باشد که می باید به عنوان اهداف راهبردی در جذب سرمایه گذاری خارجی مورد توجه قرار گیرد.¹

مبحث سوم: سیاستهای کلی نظام

در مورد سیاستهای کلی، این سیاست ها برای محقق شدن آرمان ها و اهداف پس از مجموعه آرمان ها قرار می گیرند و دربردارنده اصولی هستند که آرمان ها را به مفاهیم اجرایی نزدیک می کنند. به عبارت دیگر، طراحی سیاستهای کلی نظام، برطبق آرمان ها و اهداف بوده و از یک طرف سو نظر به آرمان ها و از سمت نظریه جوانب و مفاهیم اجرایی دارند. سیاستهای کلی نظام، قرائت ویژه ای از قانون اساسی است که نظر به مجموعه اوضاع و احوال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و ... جامعه ایرانی و جهانی دربرهه ای از زمان، باید بر قرائت های دیگر فائق آید و در عرصه عمل به جاری می گردد.

گفتار اول: مؤلفه های اهداف، برنامه ریزی و سازمان دهی

¹ میرزایی، مسعود، تدوین استراتژی بهینه جذب سرمایه گذاری خارجی برای ایران، رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی، 1389، ص 19

یکی از موضوعات مورد تأکید بر سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی، جلوگیری از نفوذ و سیطره بیگانگان بر اقتصاد ملی می باشد. از آنجا که طی فرآیند خصوصی سازی و واگذاری امور توسط دولت به بخش خصوصی، این بیم وجود دارد که سرمایه گذاران خارجی به منظور نفوذ در بخشی از اقتصاد کشور ایجاد انحصار و اختلال نمایند، در بند 2 این سیاست ها بر موضوع رعایت دقیق منافع ملی و جلوگیری از نفوذ و سیطره بیگانگان تأکید شده است.

در سیاستهای کلی نظام، گزاره هایی را که بتوان به عنوان اهداف سرمایه گذاری خارجی تلقی کرد، عبارت اند از: افزایش رشد اقتصادی، کسب رتبه اول صادرات دانش بنیان در منطقه، دسترسی به بازارهای خارجی کالا و خدمات، افزایش صادرات غیرنفتی، حداکثر جایگزینی گاز با فرآورده های نفتی، جذب سرمایه خارجی در توسعه منابع مشترک، افزایش مستمر ضریب بازیافت مخازن، توسعه صادرات به ویژه در بخش خدمات با فناوری بالا، توسعه سرمایه گذاری پراشتغال و تولید محصولات راهبردی.¹

از آنجا که سیاستهای کلی نظام خود از جنس سیاست بوده و در بالاترین سطح سیاست گذاری نظام تهیه و ابلاغ شده است، می تواند حاوی گزاره های کلیدی در حوزه های سیاستهای مربوط به سرمایه گذاری خارجی باشد که برخی از مهم ترین آنها عبارتند از:

حمایت های قانونی از سرمایه گذار و تشویق سرمایه گذار خارجی به منظور تولید و افزایش صادرات غیرنفتی، رفع موانع توسعه صادرات غیرنفتی، توانمند سازی بخش غیردولتی در اداره بنگاه های اقتصادی بزرگ به منظور جذب سرمایه گذار خارجی در فعالیت های اقتصادی نظیر سرمایه گذاری در فعالیت های نفتی و گاز کشور، حمایت های قانونی از سرمایه گذار خارجی در تولید و صادرات، حمایت از تولید محصولات با ماهیت راهبردی، تنظیم سیاستهای پولی، مالی و ارزی، لغو انحصارات غیرضرور و اصلاح نظام مالیاتی در جهت تقویت سرمایه گذاری در سیاستهای کلی نظام مفاهیمی ذکر شده اند که به عنوان مؤلفه های برنامه ریزی سرمایه گذاری خارجی قابل بهره برداری هستند.

به عنوان مثال در سیاستهای کلی اشتغال که در سال 1390 ابلاغ شده است، بر آینده نگری نسبت به توسعه فناوری و اقتصاد دانش بنیان و نیز تحولات آن ها در سطح ملی و جهانی به منظور ایجاد فرصت های شغلی پایدار تأکید شده است.

برنامه ریزی عملی است که ریشه در شناخت آینده داشته و اساساً بدون آینده نگری و آینده نگاری امکان تدوین برنامه های اقتصادی از جمله برنامه ریزی به منظور جذب سرمایه خارجی وجود ندارد.

تأکید محور راهبردی سازماندهی بر ایجاد ساختار رسمی، تعیین وظایف، گروه بندی، تقسیم مسئولیت میان گروه ها و تعیین منابع برای تحقق برنامه می باشد. در سازمان دهی هدف کلی و مأموریت اصلی در قالب اهداف جزئی تر و وظایف واحدها تجزیه و تحقق آن ها میسر می شود.

¹ مهدوی، همان، ص 87

بر این اساس، عباراتی که در سیاستهای کلی نظام به عنوان سازماندهی سرمایه گذاری خارجی قابلیت بهره برداری دارند، عبارتند از:

1. بند 5 سیاستهای کلی انرژی ابلاغی سال 1379، مبنی بر تلاش لازم و ایجاد جذب منابع مالی مورد نیاز داخلی و خارجی در رابطه با فرآورده های نفتی قسمت های مجاز قانونی مبنی بر تلاش لازم و ایجاد سازماندهی قانونمند .

2. بند 37 سیاستهای کلی برنامه ی ششم توسعه ابلاغی سال 1394، مبنی بر ازدیاد سهم سرمایه گذاری زیرساختی در قلمرو فناوری اطلاعات و ارتباطات تا به دست آوردن به سطح کشورهای برتر منطقه.

3. بند های 19، 21 و 23 سیاستهای کلی برنامه ی ششم توسعه ابلاغی سال 1394، مبنی بر تقسیم کار و تعیین نقش ملی در مناطق، استان ها، نواحی و سواحل و جزایر کشور و .. و حمایت دولت از سرمایه گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته و روستایی، توسعه اقتصاد دریایی جنوب نظیر توسعه بازارهای دریایی و ایجاد مناطق مهم اقتصادی.

4. بند 3 سیاستهای کلی بخش معدن ابلاغی سال 1379 مبنی بر جذب منابع و سرمایه های خارجی در جهت اکتشافات معدنی و تاسیس واحدهای ساخت و تبدیل مواد معدنی.¹

گفتار دوم: مؤلفه های هماهنگی، پیاده سازی و نظارت

ساز و کارهایی که برای مرتبط ساختن و ایجاد توافق و سازگاری میان فعالیت ها و بخش های مختلف تشکیل دهنده یک کل برای کسب اهداف مشترک دلالت داشته باشند، می توانند به عنوان مؤلفه های راهبردی هماهنگی تلقی گردند.

در این زمینه، همکاری اثرگذار و موثر با کشورها و بهره گیری از ظرفیت های سازمان های بین المللی در جذب سرمایه، انعقاد پیمان های پولی دو و چندجانبه با کشورهای طرف تجارت، ایجاد پیوندهای اقتصادی و تجاری شبکه ای و گسترش بازارهای صادراتی راهکارهای قانونی بستر ساز برای جذب موفق و بهینه سرمایه گذاری خارجی می باشند. در حوزه داخلی نیز اطلاع رسانی فرصت های سرمایه گذاری از توصیه های سیاستهای کلی نظام می باشد.²

سیاستهای کلی نظام توصیه هایی نیز برای اجرای موفق سرمایه گذاری خارجی دارد. بر اساس بند 11 سیاستهای کلی اقتصاد مقاوتی که در سال 1392 ابلاغ گردید، بر گسترش برای پیشرفت اقتصادی در تمامی زمینه ها از جمله صادرات و واردات و توسعه همه جانبه و جذب سرمایه گذاری خارجی تاکید شده است. توسعه و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تأمین منابع مالی از خارج تأکید شده است.

¹ مهدوی، همان، 89

² فرزین، همان، ص 42

موضوع مهم دیگری که در سیاستهای کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی ابلاغی 1391، به آن پرداخته شده، گسترش تنوع ابزارهای سرمایه گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای مربوطه به اعمال سیاستهای تشویقی برای حضور عموم مردم و سرمایه گذاران داخلی و خارجی در بازار سرمایه است.

همچنین در بندهای 5،7،8 و 62 سیاستهای کلی برنامه ششم توسعه ابلاغی سال 1394، به عنوان موضوعی زمینه سازی اجرای موفق سرمایه گذاری خارجی موضوعاتی نظیر گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی، گسترش پوشش بیمه سرمایه، جذب سرمایه ایرانیان خارج از کشور و به وجود آوردن شرایط مساعد به منظور جذب سرمایه و استفاده از نخبگان ایرانیان خارج از کشور در زمینه های علمی و تخصصی در پیشرفت اقتصادکشور به عنوان زمینه سازی اجرای موفق سرمایه گذاری خارجی مورد توجه قرار گرفته است.

در سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی که نقش نظارت عالی دولت از مهم ترین موضوعی است است که به آن توجه گردیده. بر این اساس، دولت مکلف شده از طریق سیاستگذاری، اجرای قوانین و مقررات و نظارت ویژه چه در خصوص اعمال موازین شرعی و چه در خصوص موازین قانونی به در جهت ادامه پیگیری تسلط حاکمیت عمومی دولت و پیشگیری انحصاری توسط بخش خصوصی در قلمرو حاکمیت دولتی و عمومی بپردازد.

موضوع دیگری که در سیاستهای کلی برنامه ششم توسعه به آن پرداخته است، شفافیت و سلامت نظام مالی است که در بند 5 سیاستهای مذکور بدان اشاره شده است. از آنجا که عدم ثبات و تعادل در بازار بورس اوراق بهادار می تواند لطمات جبران ناپذیری را به اقتصاد کشور وارد کند، ضروری است فعالیت سرمایه گذاران خارجی در این حوزه تحت نظارت و کنترل دقیق قرار گیرد.¹

مبحث چهارم: سرمایه گذاری خارجی بر اساس مدل مطلوب جمهوری اسلامی ایران

گفتار اول: اهم سیاستهای سرمایه گذاری خارجی در مدل مطلوب

1. ایجاد حمایت های قانونی از سرمایه گذاری خارجی در تولید و صادرات
2. حمایت از بخش غیردولتی به عنوان بستر جذب سرمایه گذاری خارجی
3. تنظیم سیاستهای پولی، مالی و ارزی در جهت حمایت و تنظیم فعالیت سرمایه گذاران خارجی
4. اصلاح نظام مالیاتی در جهت تقویت سرمایه گذاری خارجی
5. رعایت سیاستهای اعمال حاکمیت و پرهیز از انحصار بر اساس بند 5 سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی.

گفتار دوم: اهم مؤلفه های برنامه ریزی سرمایه گذاری خارجی در مدل مطلوب

1. آینده نگاری در حوزه های مرتبط به منظور کاهش و بهینه سازی سهم سرمایه گذاری خارجی

¹ عرب زاده، همان، ص 126

2. برنامه ریزی برای سرمایه گذاری خارجی دانش بنیاد در راستای پیاده سازی و تقویت اقتصاد مقاومتی

3. افزایش نفوذ فناوری های پیشرفته در حوزه های راهبردی از طریق سرمایه گذاری خارجی

4. افزایش ارزش افزوده از طریق فرآیند انتقال دانش مدیریتی در سرمایه گذاری خارجی و تدوین برنامه جامع و بلندمدت سرمایه گذاری خارجی بخش های مختلف با تکیه بیشتر بر دارایی ها و سرمایه های ملی

گفتار سوم: اهم مؤلفه های سازمان دهی سرمایه گذاری خارجی در مدل مطلوب

1. به کارگیری سرمایه خارجی بر اساس آمایش سرزمین

2. سازمان دهی سرمایه گذاری خارجی در ظرفیت های معدنی به منظور افزایش سهم معدن در رشد و توسعه

3. سازمان دهی سرمایه گذاری در توسعه بهینه ظرفیت های نفت و گاز

4. سازماندهی سرمایه گذاری خارجی در توسعه ترانزیت و حمل و نقل و تعیین اولویت بندی حوزه های مجاز جذب سرمایه خارجی در گروه های یک و دو قانون اجرای سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی

گفتار چهارم: اهم مؤلفه های هدایت سرمایه گذاری خارجی در مدل مطلوب

1. هدایت بازارهای پول و سرمایه در جهت تنظیم جایگاه بهینه سرمایه خارجی

2. تقویت و توسعه ظرفیت ها و مهارت ها و توانمند سازی از طریق سرمایه گذاری خارجی

3. توجه و تمرکز بر رویه ها و مقررات مرتبط با سرمایه گذاری خارجی به منظور تسهیل و تسریع امور، هدایت و ظرفیت سازی با تمرکز بر فناوری از طریق سرمایه گذاری خارجی و هدایت و تعیین سهم سرمایه خارجی در بورس اوراق بهادار به منظور افزایش ثبات بلند مدت

گفتار پنجم: اهم مؤلفه های هماهنگی سرمایه گذاری خارجی در مدل مطلوب

1. هماهنگی داخلی و فعال سازی ظرفیت های کشور در راستای سرمایه گذاری خارجی مؤثر

2. بهره گیری از روابط سیاسی برای حمایت از اهداف سرمایه گذاری خارجی و رفع موانع

3. رفتار با تعامل تاثیر گذار با کشورها، سازمان ها و ترتیبات منطقه ای و اخذ مصوبه مجلس در صلح دعاوی

4. سرمایه گذاری دولت های خارجی بر اساس اصول 77 و 139 قانون اساسی

گفتار ششم: اهم مؤلفه های پیاده سازی سرمایه گذاری خارجی در مدل مطلوب

1. بهره گیری از روش ها و ابزارهای مناسب جذب سرمایه خارجی با اولویت سرمایه گذاری مستقیم

2. ورود به بازارهای جهانی از طریق سرمایه گذاری خارجی
3. ایجاد و تقویت سازو کارهای اثربخش اجرایی و پشتیبانی از سرمایه گذاران خارجی و اولیت جذب سرمایه و توان علمی و تخصصی ایرانیان خارج از کشور

گفتار هفتم: اهم مؤلفه های نظارت سرمایه گذاری خارجی در مدل مطلوب

1. برقراری انسجام و شفافیت حقوقی برای فعالان اقتصادی و سرمایه گذاران خارجی
 2. رعایت ملاحظات و حدود قراردادهای خارجی
 3. برقراری امنیت
 4. تضمین سرمایه
 5. حمایت های حقوقی از سرمایه گذاری
 6. پایش سرمایه گذاران خارجی برای جلوگیری از انحصار و اختلال در اقتصاد کشور و نظارت عالی و رصد مستمر دولت بر امور و تنظیم فعالیت سرمایه گذاران خارجی
- مبحث پنجم: سرمایه گذاری خارجی در حمل و نقل
- گفتار اول: اثر سرمایه گذاری خارجی بر حمل و نقل
- در سیاستهای کلی نظام در ارتباط با موضوع حمل و نقل توجه بخصوصی شده است.

1- تاسیس روش فراگیر حمل و نقل و تنظیم سهم هریک از بخشهای آن با اولویت دادن به حمل و نقل ریلی و نظر به پیرامون زیر، نگرش های اقتصادی و دفاعی و امنیتی، کاهش شدت مصرف انرژی، کاهش آلودگی زیست محیطی، افزایش ایمنی، برقراری تعادل و تناسب بین زیرساختها و ناوگان و تجهیزات ناوبری و تقاضا

2- افزایش بهره وری تا دست یافتن به سطح بالاتر از راه ارتقاء و پیشرفت روشهای حمل و نقل و مدیریت و منابع انسانی و اطلاعات

3- گسترش و اصلاح شبکه حمل و نقل با توجه به نکات زیر: نگرش و اصلاح شبکه حمل و نقل باید به نکات زیر توجه گردد. نگرش شبکه ای به توسعه محورها - آمایش سرزمین - ملاحظات دفاعی - امنیتی - سودآوری ملی - موقعیت ترانزیتی کشور - تقاضا

4- زمینه های در جهت جذب سرمایه های خارجی و داخلی و جلب مشارکت مردم و گسترش پوشش بیمه در همه عرصه های این بخش فراهم گردد.

5- کسب سهم بیشتر از بازارهای حمل و نقل بین المللی

سرمایه گذاری در حمل و نقل با توسعه راحتی دست یابی به بازارهای مصرفی و ستاده های تولید، به پیشرفت اقتصادی کمک می کند. ضمن اینکه بازار تولید و مصرف کالاها لزوماً در یک مکان واقع نشده اند، نقش حمل و نقل در ایجاد تعادل های اقتصادی بین مناطق، نقشی در خور توجه است، زیرا هنگامی که کالا در منطقه ای تولید می شود و در آن منطقه مازاد عرضه می شود و از

این که مازاد عرضه به سقوط قیمت ها و زیان تولیدکنندگان و در نهایت ضربه خوردن به آن صنعت خاص گردد، جلوگیری می شود.

حمل و نقل همچنین امکان بازتوزیع مکانی مهارت ها را به وجود می آورد و به این ترتیب، تولید تخصصی در مناطق مختلف به وجود می آید. زیرا با سرمایه گذاری در زیرساخت های حمل و نقل شهری و خدمات عمومی حمل و نقل، الگوی مکان یابی واحدهای تولیدی و الگوی تراکم شهری تغییر یافته و در نتیجه کارایی و بازدهی نیروی کار افزایش خواهد یافت. بنابراین، بهبود و تسهیل خدمات حمل و نقل به کاهش هزینه های جابه جایی، افزایش تقسیم کار جغرافیایی و بالارفتن حجم مبادلات بین مناطق می انجامد.¹

گفتار دوم: اثر سرمایه گذاری خارجی در حوزه حمل و نقل بر رشد اقتصادی سرمایه گذاری خارجی همیشه منافع و اهمیت زیربنایی بخش حمل و نقل مورد توجه قرار داشته است. مخارج سرمایه گذاری در بخش حمل و نقل بعنوان محرکی از طرف تقاضا به رشد اقتصادی منجر می گردد و همچنین به تشکیل مناطق اقتصادی کمک می نماید. در قرن 19 سرمایه گذاری در بخش حمل و نقل نظیر توسعه جاده ها، راه آهن، و... توسعه اقتصادی مناطق مختلف جهان را دگرگون ساخت.

حمل و نقل مناسب تسریع کننده و حتی پایه و اساس رشد اقتصادی، می باشد.² اقتصاد دانانی مانند آسچور سرمایه گذاری های در زمینه حمل و نقل را مهم ترین عامل رشد بهره وری بخش در کشورهای در حال توسعه، همچون ایالات متحده دانسته و بطور کلی، بهبود در زیر ساختهای حمل و نقل را با افزایش امکان دسترسی به بازارهای مصرف و تولید، عامل مهمی در توسعه اقتصادی این قبیل کشور میدانند.³

سرمایه گذاری زیربنایی برای کاهش هزینه های حمل و نقل از مناطق حاشیه ای و مرزی به مناطق مرکزی از اهمیت خاصی برخوردار است. کاهش هزینه ها نقش مهمی را در کاهش تفاوت های منطقه ای و بهبود رقابت پذیری مناطق از طریق تجارت و جابجایی عوامل تولید ایفا می نماید. همچنین این امر کارایی تولید و توزیع فرآیندهایی که فرصت های صرفه های اقتصادی را ایجاد می کند، بهبود و به افزایش تخصص و تغییرات منطقی سیستم و کاهش هزینه ها منجر می گردد.

¹ کریم زاده، سعید، اثر سرمایه گذاری دولت در بخش حمل و نقل بر رشد اقتصادی ایران، فصلنامه مدلسازی اقتصادی، شماره 4، 1390، ص 83

² Barro, R. (1990) "Government spending in a simple model endogenous growth", Journal of political Economy, No. 98, PP 103-125.

³ Aschaur, D. A. (1989) "Is public expenditure productive?", Journal of monetary Economics, 23.

در نهایت این مجموعه از اثرات مثبت به ارتقاء بهره وری اقتصادی و اصلاح مزیت های نسبی در مناطق مختلف منجر می گردد.¹

رشد زیرساخت های حمل و نقل می تواند از طریق:

۱- رشد سرمایه گذاری و با پیشرفت وضعیت موجودی سرمایه توسط ساخت بزرگراه های جدید، فرودگاه ها، و ...

۲- بهبود در مصرف مؤثر و یا ارتقاء کارایی در مصرف نظیر ایجاد ظرفیت های اضافی موجودی سرمایه زیربنایی، بهینه سازی سازمان های حمل و نقل (توسط بکار گیری سیستم های حمل و نقل هوشمند و غیره) و تغییر هزینه های مصرفی سوخت (توسط مالیات، عوارض و غیره) می تواند بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها را تأمین کند.²

عمده ترین ویژگی در بررسی ارتباط بین حمل و نقل و اقتصاد، نقش سرمایه گذاری زیربنایی در حمل و نقل و رشد اقتصادی است. به بیان دیگر این نیزسهم بالقوه افزایش ظرفیت و بهره وری اثرگذار سیستم حمل و نقل در رشد اقتصادی است. انگیزه اصلی این افزایش ناشی از در اختیار گذاشتن منابع در اقتصاد می باشد که بطور نوعی مبتنی بر صرفه های اقتصادی، حجم، وسعت، انباشتگی، تراکم شبکه های حمل و نقل شکل می گیرد.

در این ارتباط برخی از اقتصاددانان معتقدند در برخی از مناطق که هنوز با مشکل تراکم حمل و نقل عمومی مواجه نشده اند، بدون افزایش سرمایه گذاری در حمل و نقل، می توانند رشد بلندمدت را تجربه نمایند. زیرا در کنار این موضوع، سایر عوامل نظیر پیشرفت تکنولوژی، ارتقاء بهره وری نیروی کار، سرمایه گذاری در برنامه تجاری و تجهیزات، توسعه سرمایه انسانی برای رشد اقتصادی ضروری هستند.

همچنین سایر مطالعات نشان می دهد که سرمایه گذاری در حمل و نقل در کشورهایی که از توسعه

مناسبتی برخوردارند، برخی محدودیت های توسعه ای را روی اقتصاد منطقه اعمال می نماید. اگرچه در کوتاه مدت با گسترش سرمایه گذاری در حمل و نقل، رقابت پذیری یک منطقه در مقابل مناطق همجوار افزایش می یابد اما این امر تنها در یک دوره کوتاه مدت بخاطر تحرك عوامل تولید (سرمایه و نیروی کار) است.³

1 بابازاده، محمد، تأثیرگذاری در بخش حمل و نقل بر رشد اقتصادی، مجله پژوهشگاه بازرگانی، شماره 50، 1394، ص 157
2 ابوالحسنی، اصغر، متقی، سمیرا؛ صفارزاده، سروش، و اکاوی ارتباط سرمایه گذاری در زیرساخت های حمل و نقل و رشد اقتصادی کشور ایران، فصلنامه مهندسی حمل و نقل، سال یازدهم، شماره 1، پاییز 1398، ص 241
3 بررسی اثر تسهیلات تکلیفی روی ارزش افزوده، بخش حمل و نقل (مطالعه موردی، ایران) پایان نامه بهرام حسن زاده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات

برچمن (۲۰۰۱)، عقیده دارد که در يك دامنه متعارف (استدلالی) از دستیابی منطقه ای که حائز زیرساخت کافی در حمل و نقل می باشد، قادر به رشد اقتصادی از راه ترتیبات نظارتی (به وسیله حفظ نظم و آرامش) که ضرورتاً تمام آن در رابطه با حمل نقل نبوده، دست یافت.

شرایط مختلفی که بازارهای متعدد باید در بردارنده آن شرایط باشند را جهت امکان پذیری اثرات مثبت حمل و نقل بر رشد اقتصادی را نشان می دهد. یکی از عوامل اصلی صرفه های اقتصادی شبکه های حمل و نقل است. بهبود و ارتقاء دسترسی، به تنهایی برای ایجاد رشد کافی نخواهد بود. این نوع از تسهیلات تنها کاهش زمان سفر را امکان پذیر نموده که این کاهش زمان تردد در بند یک و سه سیاستهای کلی نظام در خصوص حمل و نقل به آن اشاره شده و به دنبال سرمایه گذاری در زیرساخت حمل و نقل و الویت دادن به حمل و نقل ریلی، باعث کاهش سوخت و شدت مصرف انرژی و افزایش ایمنی، کاهش آلودگی زیست محیطی حتی در ساعات کار اداری خود را افزایش و درآمد بیشتری به خانواده ها تعلق می گیرد. ولی الزاماً حجم سفرهای بالاتر و پیشرفت اقتصادی بیشتر را فراهم نمی سازد.

تاثیرگذاری سرمایه گذاری در بخش حمل و نقل بر اقتصاد کشورها می توان به صورت کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت تحلیل نمود:

پیامدهای کوتاه مدت در بردارنده: 1- رشد یا کاهش هزینه زندگی به شیوه مستقیم از راه هزینه های حمل و نقل هر خانواده 2- شیوه غیرمستقیم از راه اثرگذاری بر روی قیمت سایر کالاها و خدمات متأثر از قیمت های حمل و نقل و غیره

پیامدهای میان مدت در بردارنده: شامل اثرگذاری قیمت های حمل و نقل روی مصرف خدمات جایگزین از همچون ارتباطات بوده

پیامدهای درازمدت در بردارنده: تحول اصول محاسبات اقتصادی، پروژه های تولید و عمرانی است که ترکیب بافت تولید، ترکیب اشتغال حجم تولید، حجم درآمد سرانه و ... در بر میگیرد.¹

سرمایه گذاری زیربنایی در حمل و نقل و پیشرفت در عرضه خدمات در ارائه خدمات به کاهش هزینه ها و افزایش دسترسی به فعالین بازارهای متعدد (از قبیل عرضه کنندگان نهاده ها، نیروی کار و تقاضا کنندگان کالاها) منجر شده که به دنبال آن توسعه بازار را پی خواهد داشت. در این باره همچنین فرصتها برای صادرات و واردات کالاهای توسعه پیدا می کند.²

زیرا اولاً توسعه صادرات، به سطوح بالاتر تولید منجر شده و امکان بهبود در کارایی را فراهم می سازد. این دو موضوع از طریق تجدید ساختار اقتصادی (بنگاه های جدید و موجود) و همچنین بهبود در فرآیندهای یادگیری تولید (که کاهش هزینه های تولید و افزایش بهره وری را فراهم می سازد) امکان پذیر می گردد.

1 ابوالحسنی، اصغر؛ متقی، سمیرا؛ صفارزاده، سروش، پیشین، ص 240

2 بابازاده، همان، ص 158

ثانیاً هزینه های حمل و نقل کمتر و دسترسی آسان و گسترده به بازارهای عوامل تولید را فراهم می سازد. این امر سبب می گردد تا بنگاه های تولیدی عوامل تولید را از ناحیه های وسیع تر و با خصوصی ات بالاتری مورد استفاده قرار دهند.

در صورت به جهت تراکم بازار، برخی از اثرات بازخور همگام با توسعه تولید احتمالاً ممکن است اثرات اولیه شدید و مثبت پیشرفت حمل و نقل را، تعدیل کند. درحالیکه پیشرفت تولید برگرفته از توسعه بازار، تقاضا برای نیروی کار و زمین دستمزدها و اجاره ها را افزایش می دهد و به جابجایی بخشی از کاهش هزینه های اولیه و منافع در رقابت پذیری منجر می گردد، لذا اگر افزایش دستمزدها دائمی باشد در نهایت به مهاجرت عوامل تولید منجر می گردد.

در نهایت تولید بالاتر تراکم در شبکه ها و افزایش هزینه های حمل و نقل را موجب می گردد. نکته ای که در اینجا می بایست مورد توجه قرار گیرد آن است که پیشرفت و بهبود در حمل و نقل اثرات متوالی اقتصادی و بازخوردی را در برخی از تعاملات بازاری منجر می گردد. لذا بطور کلی دو نتیجه بارز بهبود در زیرساخت حمل و نقل، افزایش بهروری و رشد اقتصادی و سودآوری ملی است.¹

حمل و نقل در حوزه های مختلف دریایی، زمینی و هوایی در سند چشم انداز 1404 باید توسعه یافته، متناسب با مقتضیات جغرافیایی کشور، برخوردار از دانش پیشرفته، متکی بر سهم برتر منابع انسانی، حافظ محیط زیست در سطح مطلوب، دست یافته به جایگاه اول اقتصادی و علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی، با تأکید بر جنبش نرم افزاری، متضمن رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی و دارای تعادل سازنده و مؤثر با جهان باشد.

همچنین طبق سیاستهای کلی نظام در بخش حمل و نقل، باید ملاحظات اقتصادی، دفاعی و امنیتی مورد توجه قرار گیرد. تعادلی متناسب بین زیرساخت ها و ناوگان و تجهیزات ناوبری و تقاضا برقرار گردد تا باعث افزایش بهره وری و بهبود روش های حمل و نقل و مدیریت و منابع انسانی و اطلاعات شود. همچنین باید بستر جذب سرمایه گذاری خصوصاً سرمایه گذاری خارجی مهیا شود. و در آن آمایش سرزمین رعایت گردد

مبحث ششم: عوامل تعیین کننده و مؤثر بر جذب سرمایه گذاری خارجی در کشور
میزبان

فراهم نمودن سرمایه درجهت تامین مالی طرح های سرمایه داخلی و تشکیل سرمایه داخلی که یکی از عوامل مؤثر در جذب سرمایه گذاری خارجی در کشور سرمایه پذیر و کشور های در حال توسعه از عوامل مؤثر در توسعه و گسترش اقتصاد کشورها بخصوص و توسعه اقتصاد کشورها به

¹ مهرگان، نادر، سرمایه گذاری در بخش حمل و نقل و تأثیر آن بر تمرکز جغرافیایی فعالیت ها در صنعت کشور ایران، مجله برنامه ریزی منطقه ای، شماره 24، 1395، ص 13

ویژه در کشور ایران می باشد و موجب ایجاد اشتغال و رفاه اجتماعی و افزایش بهره وری می گردد.

از دیدگاه نظری، انتقال دادن سرمایه به اقتصاد همچون تجهیزات، ماشین آلات، تکنولوژی و ارز از این باور نشأت می گیرد که اقتصاددانان، سرمایه را موتور رشد و توسعه اقتصادی تلقی می کنند. کشورهای در حال توسعه، با وجود شباهت زیادی که در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی آن ها وجود دارد، لیکن به یک میزان از توانایی و قابلیت جذب سرمایه های خارجی برخوردار نیستند و همین مسئله موجب می شود که سهم آن ها در جلب سرمایه های بین المللی نابرابر باشد. با توجه به اهمیت روزافزون سرمایه گذاری خارجی و با عنایت به وجود رقابت شدید در بین کشورها برای جذب سرمایه گذاری های خارجی، موفقیت یک کشور برای جلب سرمایه های خارجی و عوامل مؤثر بر آن به چهار عامل طبیعی، اقتصادی، حمایتی و تشویقی، و عوامل سیاسی بستگی دارد.¹

حال، چنان چه کشور میزبان بخواهد سرمایه های خارجی را به سمت خود هدایت کند، باید در هر چهار عامل مزبور، سیاست گذاری مناسب انجام دهد تا از جذابیت لازم برای جذب سرمایه های خارجی برخوردار باشد. و با توجه به شرایط کنونی در حال توسعه و در شرف جهانی شدن پدیده اقتصادی دیگر نمی توان همه این عوامل را به یک نسبت در جذب سرمایه های مستقیم خارجی دخیل دانست. بنابراین میزان تاثیر هر یک از عوامل، درخور با هدف سرمایه گذاری خارجی از انجام پروژه های سرمایه گذاری در کشور میزبان متفاوت خواهد بود.² در کشور های در حال توسعه، رشد سرمایه گذاری خارجی در پیشرفت پایدار کشورها نقش بسزایی دارد.³

گفتار اول: عوامل طبیعی

عوامل طبیعی عواملی هستند که دلیل اشتیاق سرمایه گذاران به سرمایه گذاری بیرون از موطن گردیده و این روزها تحت عنوان عوامل سنتی جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی تقسیم بندی می شوند. این عوامل موجب افزایش سود سرمایه گذاری می شود. مهم ترین این عوامل عبارتند از:

بند اول: عوامل جغرافیایی

در سرمایه گذاری خارجی باید با بهره برداری از موقعیت منطقه ای و جغرافیایی کشور برای خرید و فروش و فرآوری و پالایش و معاوضه و انتقال نفت و گاز منطقه به بازارهای داخلی و جهانی را فراهم ساخت که در سیاستهای کلی نظام در خصوص انرژی و در بند 12 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- اقتصادی و در بند و ماده 161 قانون

¹ رحمانی، امیر، بررسی اثر سرمایه گذاری خارجی بر رشد اقتصادی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، 1389، ص 38
² تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر بهبود فضای کسب و کار (مورد مطالعه بخش صنعت استان کرمانشاه) پایان نامه رضا آریا راد، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق

³ Vinhasde souza, 2004, p4

برنامه پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران در حوزه حمل و نقل به منظور بهره برداری بهینه از ظرفیت ها و موقعیت جغرافیایی کشور ایران تاکید می کند.

منظور از این گونه عوامل، موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی کشور است که ایران با جمعیت 80 میلیونی در منطقه جغرافیایی خاورمیانه و آسیای مرکزی قرار دارد و از لحاظ منطقه ای موقعیت مناسبی را داراست. و بدین منظور باید استفاده مطلوب را از مزیت جغرافیایی کشور بویژه در امر بازرگانی حداکثر استفاده را ببریم.¹ عوامل جغرافیایی بیانگر موقعیت يك کشور از لحاظ آب و هوایی، ناهمواری ها، مسائل جمعیتی و موقعیت دسترسی به گذرگاه های تجاری آن می باشد.

که این عامل نقش تعیین کننده ای سرمایه گذاری خارجی در بخش حمل و نقل دریایی خواهد داشت. به عنوان مثال، کشورهای آسیای جنوبی به واسطه واقع شدن در منطقه حاره، سهولت دسترسی به جزایر و شبه جزایر، گذرگاه های تجاری بین حوزه اقیانوس اطلس و آرام، به مدت 2000 سال است که به صورت مراکز تجاری عمل می نمایند

هم چنین در کشور هنگ کنگ و سنگاپور به دلیل موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد، به صورت بنادر بزرگ آزاد تجاری جهان در آمده اند. این کشورها در کناره غربی حوزه پاسیفیک که به سرعت در حال توسعه است واقع شده اند. کشور ترکیه نیز از جمله کشورهای است که به جهت محل اتصال دو قاره اروپا و آسیا، به منزله پلی بین آسیا و بازار های بزرگ اروپایی، از موقعیت بالایی در منطقه برخوردار می باشد.²

بند دوم: منابع طبیعی

برتری طبیعی یک منطقه که بعضی سرمایه گذاری ها در پی برخورداری از آن هستند شامل وجود منابع و معادن غنی و یا به عنوان مثال قراردادن منطقه در شرایط مطلوب آب و هوایی است.³ کشور ایران از نظر عوامل طبیعی در وضعیت مناسبی قرار دارد، دسترسی به آبهای آزاد، مواد اولیه فراوان و ارزان مانند نفت، گاز، مواد معدنی می باشد.

منابع طبیعی از مهم ترین عوامل ورود سرمایه های خارجی به ویژه بیشترین سرمایه گذاری مستقیم خارجی در دو قرن 19 و 20 میلادی به منظور تامین جریان مستمر از منابع طبیعی و معدنی و محصولات اولیه به قیمت نازل انجام می گرفت توسط شرکت های اروپایی، ایالات متحده و ژاپن بود و از زمان جنگ جهانی دوم 60 موجودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی جهان استحصال منابع طبیعی اختصاص یافته بود.

1 سیاستهای کلی برنامه سوم اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- اقتصادی، موارد 12

2 بختیاری، رضا، جایگاه سرمایه گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه و عوامل مؤثر بر جذب آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، 1389، ص 56

3 سرمایه گذاری یک گام و چندین هدف، 1374، ص 14

همچنین در بعضی از کشور های آفریقایی (مثل آنگولا و نیجریه)¹، اندونزی و برزیل علی رغم تنزل اهمیت سهم منابع طبیعی در جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی، منابع طبیعی از عوامل جریان تعیین کننده سرمایه گذاری مستقیم خارجی به حساب می آیند. جنکیزو توماس (2002) مشاهده کردند که سرمایه گذاران برای اطمینان بیشتر، شرکت های تابع خود را در خارج از کشور و در مکان های دارای ثبات بیشتر یا دارای عرضه غنی تر نهاده ها به ویژه منابع انرژی و مواد خام یا عوامل تولید مستقر می کنند. همچنین موریست (2002) نشان داد که مابع طبیعی در دسترس عامل بسیار معنادار بر میزان جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی به کشورهای در حال توسعه می باشد.²

بند سوم: گستردگی شبکه اطلاع رسانی

در خصوص شبکه اطلاع رسانی قوی از نیروی کار، زیر ساخت ها، امتیازات که در اختیار سرمایه گذاران قرار گیرد تا انگیزه ورود به سرمایه گذاری در کشورمان تمایل زیادی داشته باشند.

بند چهارم: نیروی کار ماهر و تحصیل کرده

در بند 16 سیاستهای کلی برنامه سوم اقتصادی، فرهنگی- اجتماعی آموزش و بازآموزی نیروهای انسانی در سطوح گوناگون، برای پاسخگویی به نیاز بنگاه های اقتصادی و فراهم ساختن مهارت ها و تخصص های لازم در همه سطوح و همچنین در بند 2-6 سیاستهای کل پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه، بهبود مدیریت و نظارت بر ساخت و ساز یا به کارگیری نیروهای متخصص و تربیت نیروی کار ماهر در کلیه سطوح و تقویت نظام مهندسی و تشکلهای فنی و حرفه ای و استفاده از تجربه های موفق کشورهای پیشرفته زلزله خیز در زمینه جذب بیشتر سرمایه گذاری خارجی موثر می باشد.

از مهمترین عوامل جلب سرمایه گذاری خارجی توسعه منابع انسانی به وجود نیروی کار متخصص، ماهر و ارزان قیمت در کشور های در حال توسعه می باشد. ورود شرکت های چند ملیتی در کشور میزبان باعث افزایش تقاضا برای نیروی کار ماهر می گردد تا نیروی کار غیر ماهر که نتایج حاصل از یک مطالعه هم نشان دهنده این موضوع می باشد.

به منظور حمایت و تشویق جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی و توسعه نیروی انسانی و انتقال تکنولوژی برآموزش همچون کشور سنگاپور تمرکز داشته است. در کشور میزبان دستمزد های کم نمی تواند چندان تعیین کننده باشد و دستمزد کم ممکن است کارآیی پایین نیز به همراه داشته باشد و بر جذب سرمایه گذاری خارجی اثر مثبتی نداشته باشد. کارگران ماهر و متخصص و کار مندان کار آموزده کارایی بالایی برخوردار هستند و استفاده از این امکانات بالقوه یک عامل انگیزشی

¹ بختیاری، همان، ص 59

² فطرس، محمد حسن؛ امامی، معصومه، بررسی عوامل موثر بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران با تأکید بر اثر حق ثبت اختراع، مجله اقتصادی- ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی، شماره 12، اسفند 1390، ص 8

جهت سرمایه می باشد یکی از دلایل موفقیت در طی دهه های اخیر کیفیت برتری نیروی کار در کشور های همچون مالزی، چین و تایلند در جلب سرمایه های خارجی بوده است و افزایش تقاضا برای نیروی کار ماهر موجب ورود سرمایه گذاری مستقیم خارجی به کشور میزبان گردید. و دستمزد نیروی کار ماهر افزایش یافته و موجب انتقال تکنولوژی پیشرفته شده.

گفتار دوم: عوامل اقتصادی

یکی از مهم ترین اهداف مطرح شده در سیاستهای کلی نظام جمهوری اسلامی ایران، پیشرفت و توسعه اقتصادی است، که از طریق سرمایه گذاری در بخش داخلی و خارجی نیز محقق می شود. برای جذب این نوع سرمایه گذاری ها عوامل اقتصادی مختلفی می تواند نقش تعیین کننده داشته باشند. در نتیجه سیاستگذاری های کلان اقتصادی باید در جهت ایجاد فضای باز و ثبات اقتصادی باشد و سیاستهای مالی، پولی، ارزی و بازرگانی در این جهت تنظیم شود. یعنی اینکه دولت باید تلاش کند نرخ تورم به حداقل برسد، از اخذ مالیات مضاعف و استقراض خارجی جلوگیری کند. به علاوه نرخ ارز را ثابت نگه دارد، معافیت های گمرکی بیشتری اعطا کند و شفاف سازی مقررات را افزایش دهد.¹

مهم ترین عوامل اقتصادی که در تصمیم گیری شرکت ها خصوصاً شرکت های چندملیتی برای سرمایه گذاری در يك کشور میزبان و سرمایه پذیر در حال توسعه مؤثر بوده و بر روی سودآوری طرح های سرمایه گذاری آن کشور تأثیر می گذارند به شرح ذیل می باشند.

بند اول: اندازه و گستره بازار

هر قدر بازار کشور سرمایه پذیر وسیع باشد و هنوز اشباع نشده باشد جریان سرمایه به آن کشور تقویت می گردد.²

یافته های بعضی از تحقیقات در این موضوع بیانگر این است که اندازه بازار کشور میزبان نقش مهمی در جذب FDI دارد و ویژه هنگامی که بازار فرصت استفاده از صرفه جویی های نسبت به مقیاس تولید را برای سرمایه گذاری های جایگزین وارداتی بدهد.³ یکی از دلایل جذب سرمایه گذاران خارجی توسعه مانند چین، مکزیک، برزیل، تایلند، اندونزی یکی از دلایل جذب سرمایه گذاران خارجی وجود بازار های گسترده مصرف داخلی مصرف داخلی میباشد.

چنانچه سرمایه گذار در جستجوی بازار باشد اندازه بازار و رشد آن در تعیین مکان سرمایه گذاری موثر است. از این رو هر اندازه بازار های داخلی بزرگتر باشد شرکت های داخلی و خارجی بسیاری

1 فتحی، علیرضا، جایگاه بهبود فضای کسب و کار در جذب سرمایه گذاری خارجی، مجله اقتصادی، سال سیزدهم، شماره 3 و 4، 1392، ص 8 و 9

2 کرمانی کمالی، نرجس، عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری مالی مستقیم خارجی در صنعت حمل و نقل هوایی ایران، فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی، ص 111

3 رحمانی، همان، ص 61

را در خود جاي مي دهد و به شرکت ها اجازه ميدهد که از صرفه جويي هاي حاصل از مقياس و تنوع توليد بهره مند گردند¹.

بند دوم: ميزان باز بودن اقتصاد

يکي از عوامل موثر در تصميم گيري هاي شرکت هاي چند مليتيبراي مشارکت در سرمايه گذاري در کشور هاي در حال توسعه درجه باز بودن درهاي اقتصادي مي باشد. کشورهايي که بيشتريين سهم را در جلب سرمايه گذاري مستقيم خارجي دارند اغلب کشورهايي هستند که سياست هاي اقتصادي آن ها در راستاي آزادسازي تجاري بوده است و اين کشورها از رفاه بيشتري برخوردار هستند. درجه باز بودن اقتصاد يك کشور معمولاً با شاخص نسبت خالص صادرات به توليدناخالص داخلي سنجيده مي شود.

در کشور چين در اوایل دهه 2010 اين نسبت از حد بسيار ناچيز به 25 درصد افزايش قابل توجه داشته و در طی دهه 1980 ميانگين نرخ تعرفه از 50 درصد به 15 درصد در اين دهه تقليل پيدا کرده است و همچنين بسياري از کالاهای وارداتی از پرداخت حقوق گمرکی در اين کشور معاف هستند.

بند سوم: افزايش درآمدهای دولت در اثر سرمايه گذاري

1- اخذ حقوق گمرکی به هنگام ورود و خروج سرمايه گذاري خارجي اولين درآمد دولت از بابت سرمايه گذاري خارجي مي باشد 2- دومين درآمد دولت اخذ ماليات هاي مستقيم و غير مستقيم از سرمايه گذاران خارجي به در آمد هاي ساير اقشار جامعه مي افزايد که به نوبه خود افزايش درآمدهای دولت را به دنبال خواهد داشت.²

بند چهارم: توانمند سازي و شتاب بخشيدن در روند خصوصي سازي در اجراي اصل 44 قانون اساسي

با واگذاري شرکت هاي دولتي و خصوصي سازي آنها که يکي از سياست هاي قابل توجه در جذب سرمايه هاي خارجي را افزايش افق نگرش شرکت هاي چند مليتي به انتقال سرمايه هاي خود به کشور ميزبان

اين سياست درجهت سياست آزادسازي اقتصادي به منظور از بين بردن يا تعديل موانع سرمايه گذاري خارجي و مقررات زدائي فعاليت هاي اقتصادي و قبول استانداردهاي قوانين رفتار با سرمايه گذاران خارجي مطرح مي باشد.

براي اجراي اصل 44 قانون اساسي بايد سياستهاي کلي برنامه چهارم توسعه اقتصادي، فرهنگي و اجتماعي، امور فرهنگي، علمي و فناوري بايد به موارد ذيل توجه شود:

¹ رحمانی، همان، ص 63

² بور بور، محمدرضا، سرمايه گذاري خارجي در حقوق موضوعه ايران و موانع پيش روی آن، تمدن حقوقي، شماره 8، بهار و تابستان 1400، ص 169

1- در چارچوب قانون اساسی صورت پذیرد 2- موجب تهدید امنیت ملی و یا تزلزل حاکمیت ارزشهای اسلامی و انقلابی نگردد 3- به مدیریت سالم و اداره درست کار توجه شود 4- به خدشه شدن حاکمیت نظام یا تضییع حق مردم و یا ایجاد انحصار نینجامد 5- امر واگذاری در جهت تحقق اهداف برنامه باشد و خود هدف قرار نگیرد.

چنانچه در اجرای سیاست های خصوصی سازی، حضور سرمایه گذاران خارجی مجاز باشد این امر موجب تقویت FDI ورودی خواهد شد. پیش شرط های موفقیت در این زمینه، ایجاد فضای مناسب برای فعالیت بخش خصوصی در کشور ایران در راستای اجرای سیاست های اصل 44 قانون اساسی اگر حضور سرمایه گذاران خارجی در اجرای سیاست های خصوصی سازی مجاز باشد این امر موجب تقویت FDI خواهد بود

چنانچه شرکت های فراملیتی سرمایه گذار برای فعالیت ناچار باشند با شرکت های دولتی کشور میزبان مشارکت نمایند بی تردید رغبت تمایل خود را از دست می دهند، به دلیل آنکه دولتها میتوانند در هر زمان مطابق میل خود در قوانین موجود و ساختارهای اقتصادی خود تغییر ایجاد کنند. کشورهایی مثل سنگاپور و مالزی برای افزایش فضای کارآفرین تولید، اقدام به خصوصی سازی نمودند و موفقیت نسبی در این زمینه به دست آوردند، لیکن کشور چین این سیاست را به طور تدریجی آغاز نمود و در حال حاضر نیز به موفقیت های چشمگیری در این خصوص دست یافته است¹.

بند پنجم: تقویت زیرساخت های اقتصادی

در سیاستهای کلی واگذاری در بند 2-3 باید سرمایه گذاری های در ایجاد زیربنای اقتصادی با اولویت مناطق کمتر توسعه یافته اختصاص یابد و وجود زیرساخت های اقتصادی گسترده نظیر جاده ها و بنادر و هم چنین وجود سیستم اطلاع رسانی و ارتباطی کارآمد و شفاف در مورد زیرساخت های اقتصادی، کیفیت نیروی کار، و امتیازات موجود در فرآیند سرمایه گذاری در کشور میزبان از عوامل مؤثر در جذب و هدایت سرمایه های خارجی به کشورهای سرمایه پذیر می باشد.

زیرساخت ها به طور معمول تنها به شکل فیزیکی مانند جاده ها و بنادر نیستند بلکه کارکرد خوب نهادهای کشور را نیز شامل می شوند. سرمایه گذاران خارجی اقتصادهایی را ترجیح می دهند که دارای شبکه توسعه یافته ای از جاده ها، فرودگاه ها، بنادر باشد و زیرساخت های ضعیف هزینه فعالیت های اقتصادی را افزایش و نرخ بازده سرمایه را کاهش می دهد. وجود سیاست های واضح و مشخص و مقررات مربوط به سرمایه گذار های خارجی شامل مقررات ارزی، مالکیت، تعهد دادن

¹ ملکی، همان، ص 80

به بازگشت اصل و سود سرمایه، قوانین مالیاتی و مقررات صادرات و واردات نقش مهمی در این جریان ایفا میکند¹.

در کشور سرمایه گذار معمولاً آن چه جهت برنامه ریزی برای سرمایه گذاری فراملیتی ضروری هست وجود اطلاعات صحیح، به روز و واضح از وضعیت اقتصادی_سیاسی کشور سرمایه پذیر (میزبان) می باشد. کشور چین در موقعیت مطلوبی از حیث ساختار زیربنایی و شرایط اطلاع رسانی قرار دارد و حداکثر تمرکز سرمایه گذاری مستقیم خارجی در این کشور در نواحی ساحلی شرقی که از زیرساخت های مناسبی برخوردار هستند صورت میگیرد مانند کشورهای تایلند و ونزوئلا این شرایط با تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی در ایران نیز تسهیل شده است.

بند ششم: تثبیت سیاستهای ارزی

در بند 14 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- اقتصادی با اصلاح نظام پولی و نظم دادن به بازارهای مالی کشور در راستای: ارج نهادن به حفظ پول ملی و تهیه منابع مالی برای سرمایه گذاری مولد و اشتغال آفرین باعث جذب سرمایه گذاری خارجی می گردد. سیاست تثبیت در بازار نرخ ارز باعث ایجاد اطمینان در بازار و فعالیت های اقتصادی داخلی شده و در نتیجه سرمایه گذاران به سهولت در مورد سرمایه گذاری در زمان حال و آینده تصمیم گیری کنند.

در مجموع نظام ارزی واضح و مساعد و مناسب یکی از موجبات تاثیرگذار بر جذب سرمایه گذاری خارجی است لیکن توأم قوانین مالیاتی، قانون کار و سایر قوانین و سیاست های تجاری روشن و پایدار هر یک میتوانند سهم به سزایی در موفقیت جذب سرمایه های خارجی و بهره گیری موثر از آن ها داشته باشند². یکی از عوامل موثر بر جذب سرمایه گذاری خارجی نظام ارزی ثابت می باشد و این چنین قوانین مالیاتی، قانون کار و سایر قوانین و سیاست های تجاری روشن و پایدار هر کدام میتوانند سهم به سزایی در موفقیت جذب سرمایه های خارجی و بهره گیری موثر از آن ها داشته باشد.

نهادهای حمایتی: 1- در سال 1988 آژانس چند جانبه تضمین سرمایه گذاری به عنوان جدیدترین نهاد بین المللی عضو گروه بانک جهانی تاسیس شده است و با ارائه حمایت های تضمینی در مقابل این گونه ریسک هایی (از جمله، سلب مالکیت، جنگ و آشوب های داخلی، ممنوعیت انتقال ارز، نقض قرارداد و همچنین تروریسم)، موجبات جذب بیشتر سرمایه گذاری خارجی مهیا می نماید.

3

1 باقری، همان، ص 39

2 بختیاری، همان، ص 66

3 صبور، مسعود، آژانس چند جانبه تضمین سرمایه گذاری (میگا) و استانداردهای سرمایه گذاری خارجی، مجله پژوهش های حقوقی، سال دوم، شماره 4، پاییز و زمستان 1382، ص 3

جمهوری اسلامی ایران در مورخ 26 آذرماه سال 1382 به عنوان عضو آژانس پذیرفته شده این اعتماد را برای سرمایه گذاران بوجود می آورد که وضعیت داخلی از ثبات دائمی برخوردار است و مقامات مسئول توانایی ایجاد شرایط مساعد برای سرمایه های خارجی دارند و الحاق به آژانس بیانگر این است که سرمایه گذار مطابق با رویه بین المللی و به ویژه تعهدات درج شده در کنوانسیون می باشد.¹

بند هفتم: قواعد و قوانین داخلی

در ماده 31 قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی بیان شده « که هر وقت سرمایه گذار خارجی، سرمایه گذاری خود را در ایران بیمه نماید و بموجب مفاد بیمه نامه، بواسطه پرداختی که بابت خسارت ناشی از خطرات غیر تجاری به سرمایه گذار صورت گرفته، موسسه بیمه جانشین سرمایه گذار شود، جانشین از همان حقوقی برخوردار می باشد که بواسطه آن پرداخت خسارت صورت گرفته است. این جانشینی و اگذاری سرمایه محسوب نخواهد شد مگر اینکه حسب مورد، مواد (4) و یا (10) قانون رعایت شده باشد.

سرمایه گذار در مناطق آزاد تجاری-صنعتی «سرمایه ای که سرمایه گذار به کشور میزبان وارد می کند می تواند بیمه نماید و در هنگام بروز حادثه بر حسب مقررات بیمه نامه جانشین سرمایه گذار می شود، این جانشینی به واسطه پرداخت خسارت به بیمه گذار به رسمیت شناخته می شود اما انتقال سرمایه به حساب نمی آید.»²

گفتار سوم: عوامل حمایتی

در بعضی از کشور های در حال توسعه (سرمایه پذیر) جهت جذب سرمایه گذاری های خارجی اقدام به اعطای امتیازاتی می کنند به ایجاد اعتماد و حمایت از سرمایه گذاران با حفظ مسئولیت پذیری آنان توجه ویژه ای شده است.

این چنین عوامل حمایتی و امتیازات از يك طرف به قوانین گمرکی، قانون کار، بیمه و سایر شرایط حمایت دولت از سرمایه های داخلی و خارجی مرتبط بوده و از طرف دیگر با توان بازارهای مالی و سرمایه و در نتیجه توان نظام اقتصادی کشور سرمایه پذیر وابسته می باشد. انجام اصلاحات از طرف دولت ها هم می تواند بر روی جذب سرمایه به کشور میزبان موثر واقع شود.³

موثر ترین عوامل تشویقی و حمایتی مؤثر بر جریان سرمایه گذاری خارجی عبارتند از:⁴

¹ صبور، مسعود، پیشین، صص 127 و 128

² ماده 9 مقررات سرمایه گذاری در مناطق آزاد تجاری-صنعتی جمهوری اسلامی ایران، تصویب نامه شماره 33432/ت23ک

³ به کیش، محمد مهدی، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، تهران، نشر نی، 1391، صص 290

⁴ به کیش، همان، صص 293

1. بخشودگی مالیاتی یا کاهش مالیات ها راجع به تولیدات شرکت های سرمایه گذار خارجی. ولی تجربه نشان داده که فعالیت مذکور در تمام موارد نمی تواند به عنوان یک ابزار تشویقی (حمایتی) مناسب به کار رود.¹

2. اعطای پوشش های بیمه ای به سرمایه گذاران داخلی و خارجی. یکی از اصلی ترین معیارهای رفتاری راجع به سرمایه گذاری خارجی است که در چهارچوب آن ارگانها و نهادهای دولت میزبان نمی تواند زیانی به اموال سرمایه گذار خارجی وارد کند، بعلاوه این که دولت میزبان باید منافع سرمایه گذاران خارجی در برابر شورش ها محافظت کند. مفاد این شروط پیشنهاد می کند که دولت میزبان پایبند درپیش گرفتن اقدامات تأثیرگذار برای حفاظت از سرمایه گذاری و پیامدهای مضر خطرناک در برابر مال و... در نظر گرفته شود.² این اعمال مضر ممکن است ناشی از فعالیت های دولت میزبان، سازمان های آن و یا بخش ها و طرف های ثالث باشد.³ قانون سرمایه گذاری در سال 1381 با هدف تشویق و حمایت از سرمایه گذاران خارجی تصویب شد.

3. عطا کردن بخشودگی های گمرکی راجع به واردات نهاده های ضروری شرکت های سرمایه گذار خارجی.

4. عطا کردن یارانه راجع به فراگیری نیروی کار و توسعه منابع انسانی.

5. احداث مناطق آزاد تجاری - صنعتی به جهت سرمایه گذاری. اعطای تسهیلات زیربنایی و خدمات عمومی ارزان تر نظیر آب، برق و گاز.

6. تصویب پروژه های سرمایه گذاری خارجی با کمترین تشریفات اداری.

7. ساختار و نظام حقوقی و قضایی، انعقاد موافقت نامه های بین المللی، ساختار سیاست گذاری کشور، عوامل تسهیل کننده و حمایتی سرمایه گذاری و خدمات بعد از آن، زیر ساخت ها و تسهیلات موجود در این زمینه، نظام بیمه ای و کاری کشور میزبان، وضعیت حقوقی مالکیت معنوی، پوشش سرمایه گذاری، ساختار دیوان سالاری و سیستم اداری، ارائه مشوق های لازم به سرمایه گذاران خارجی⁴

8- سیاستهای تشویقی برای جذب سرمایه گذاری مانند وام های دولتی و کمک های بلاعوض⁵ سرمایه گذاری باید در مناطقی انجام گردد که استحقاق آن مزایا را خواهند داشت و گاهی دولت ها اینگونه سیاستهای تشویقی برای مناطق محروم و یا مناطقی که درصد بیکاری در آن زیاد است در

¹ خدایاری، حسین، زمینه و موانع قانونی سرمایه گذاری خارجی در ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده حقوق، مقطع کارشناسی ارشد، ص 182

² Sornarajah, m. op. CIT. 237

³ Dolzer, Rudolf, OP, Cit, P149

⁴ بهروزی مفروزلو، واقف؛ سلطانی، علیرضا؛ میرزایی، مسعود، بررسی موانع و محدودیت های داخلی سرمایه گذاری خارجی در ایران، فصلنامه پژوهش ها و سیاستهای اقتصادی، شماره 74، تابستان 1394، ص 203

⁵ پیران، حسین، مسائل حقوقی سرمایه گذاری بین المللی، انتشارات گنج دانش، چاپ اول، 1389، ص 43

نظر می‌گیرند و گاهی هم مناطق خاصی از کشور را منطقه آزاد برای سرمایه‌گذاری اعلام میکنند و در آن مناطق سیاستهای تشویقی بالاخص معافیت‌های مالیاتی یا گمرکی اعلام میکنند.¹ رهبر انقلاب صبح 1 شنبه در تاریخ 2 شهریور 1399 در نشست تصویری با هیأت وزیران بمناسبت هفته دولت با بیان اینکه اقتصاد کشور نباید به مسائل و تحولات خارجی پیوند بخورد زیرا این یک خطای راهبردی است، گفتند: نباید برنامه ریزی اقتصادی برای کشور، معطل لغو تحریم‌ها یا نتیجه انتخابات فلان کشور شود و با بیان نکاتی درباره مسائل مهم اقتصادی همچون تولید، سرمایه‌گذاری، ارزش پول ملی و نیز فضای مجازی تأکید کردند:

باید با جدیت کامل موانع تولید را رفع و برای حل مشکلات همت بیشتر گماشت، ایشان بار دیگر تولید را مادر و کلید اصلی حل مشکلاتی نظیر «اشتغال، معیشت، تورم و کاهش ارزش پول ملی» خواندند و تأکید کردند: باید هر چه می‌توانید در این زمینه‌ها کار و تلاش کنید. رهبر انقلاب رفع موانع تولید را از وظایف اساسی دولت برشمردند و گفتند: البته برخی موانع از جمله تحریم یا ندادن پول فروش نفت ایران، تحت اختیار دولت نیست اما بسیاری از موانع درونی است و باید با جدیت آنها را رفع کرد.

ایشان ورشکستگی شرکت هادر پی (واردات بی‌رویه) که باعث شکایت مکرر تولیدکنندگان شده است بسیار جدی و خطرناک خواندند و افزودند: موانعی که دولت باید آن‌ها را از سر راه تولید حذف کند واردات کالای لوکس می‌باشد. رهبر انقلاب اسلامی یکی دیگر از موضوعات بسیار مهم اقتصادی را مسئله «سرمایه‌گذاری» برشمردند و تأکید کردند: متأسفانه در سالهای اخیر، سرمایه‌گذاری در کشور دچار اختلال شده و در این زمینه عقب هستیم که برای برطرف کردن این مشکل، ابتدا باید سرمایه‌گذاری‌های کلانی که در کشور رها شده و یا کند پیش می‌رود، احیا شوند و هیچ طرح بزرگ سرمایه‌گذاری بلا تکلیف نماند و ایشان بر لزوم تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی، خاطر نشان کردند: بخش خصوصی دارای امکانات فراوان و نقدینگی لازم است و باید از طریق برطرف کردن مشکل مالیاتی و مجوزها و همچنین تسهیلات بانکی، بخش خصوصی را به سرمایه‌گذاری ترغیب کرد.

مبحث هفتم: بررسی موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران
از زوایای متعدد می‌توان علت عدم جذب سرمایه‌گذاری خارجی را بررسی نمود. برخی از کارشناسان بر موانع اقتصادی و برخی بر موانع سیاسی، حقوقی و فرهنگی تأکید دارند. در مجموع می‌تواند این موانع را به‌طور خلاصه برشمرد؛

گفتار اول: موانع اقتصادی

فقدان ثبات سیاسی از مهمترین مولفه‌هایی می‌باشد که در فعالیت‌های اقتصادی اثر گذار می‌باشد ثبات اقتصادی یعنی که در شرایط با ثبات و مطمئن و قابل و فعالین اقتصادی است به طوری که

¹ همان، ص 45

سرمایه‌گذاران سرمایه خود را به جریان انداخته و سود خود را برداشت کنند. شرایط عدم ثبات اقتصادی اصولاً تشکیل سرمایه با منافع روبرو می‌باشد و سرمایه‌های جامعه به سمت‌های فعالیت غیر مواد واسطه‌ای و زود بازده سوق می‌یابد.¹

مانند نوسانات ارزی، فقدان زیرساخت‌های فیزیکی، گسترش بیش از حد بخش دولتی، ناکارآمد بودن سیاست اقتصادی، ضعف بنادر، ضعف اقدامات تشویقی و ترویجی و خدمات پس از سرمایه‌گذاری، مهارت نداشتن کافی نیروی انسانی و...

نوسانات ارزی = عاملی در جهت عدم تشویق و ترغیب خارجی از سرمایه‌گذاری در یک کشور، نرخ ارز است که نقش ارز بر جریان‌های سرمایه‌گذاری را تأکید می‌کند. فرآیندهای مرتبط همچون نقل و انتقال ارز، شناور بودن و کنترلی بودن نرخ ارز، نحوه عملیات بانکی برون مرزی (خارج از مقررات و سیاست‌های پولی و بانکی) و بسیاری از این مسائل برای ما واضح و روشن نمی‌باشد و وجود تصویری واضح از سیاست‌ها و مقررات یک پیش فرض برای سرمایه‌گذاری خارجی است، بالطبع این وضعیت به عنوان عامل نارسایی فعالیت‌های جذب سرمایه خارجی جایگاه ویژه می‌یابد.²

بند اول: بدهی خارجی

بدهی خارجی کشور با جذب سرمایه خارجی نسبت معکوس دارد هرچقدر بدهی خارجی کشور کمتر باشد جذب سرمایه‌گذاری افراد و دولت‌ها در آن کشور افزایش می‌یابد

گفتار دوم: موانع حقوقی

در سرمایه‌گذاری خارجی باید طبق بند سه سیاست‌های کلی نظام در خصوص امنیت اقتصادی، قوانین و سیاست‌های اجرایی و مقررات باید دارای سازگاری و ثبات و شفافیت و هماهنگی باشد.

عوامل حقوقی و قانونی به طرق مختلف می‌توانند بر میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر بگذارند. در صورتی که در کشور میزبان قوانین و مقررات روشن، پایدار و استاندارد در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی وجود داشته باشد و مورد تضمین و حمایت آن کشور قرار گیرد و مشوق‌های متناسبی با پروژه‌های سرمایه‌گذاری مدنظر قرار گیرد و قوانین اضافی و مانعی بر سر راه سرمایه‌گذاری وجود نداشته باشد و رفتار مناسبی بانهادهای بین‌المللی فعال در جهت تجارت بین‌الملل و سرمایه‌گذاری خارجی وجود داشته باشد؛ سرمایه‌گذاران خارجی با رغبت بیشتری در کشور میزبان سرمایه‌گذاری خواهند کرد در غیر اینصورت هیچ شخص خارجی حاضر به سرمایه‌گذاری نخواهد شد.³

1 قامت، جعفر، بررسی سیاست‌های خارجی جمهوری اسلامی ایران در جذب سرمایه‌گذاری خارجی، دانشنامه 1390

2 کاویانی، 1375، ص 73

3 نقد و تحلیل قواعد و مقررات ناظر بر سرمایه‌گذاری خارجی در نظام حقوقی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، محمد سوری، زمستان 1393، ص 23

اعلام نمودن سرمایه گذاری درکشور برای جذب سرمایه گذاران کفایت نمی کند باید در این زمینه اقداماتی در نظر گرفته شده از جمله زیرساختها و شرایط سرمایه گذاری و پشتیبانی از سرمایه گذار خارجی می باشد. و باید شناسائی شود و طبق ماده 111 قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، با شناسائی و اصلاح قوانین و مقررات بر حسب ضرورت و رفع نمودن موانع و اقدامات ضروری انجام شود و با اصلاح و حذف قوانین زاید و دست و پا گیر اقتصادی تصمیمات سرمایه گذاران خارجی با توجه به سیاستهای دولت، از جمله سیاستهای تجاری، مالیاتی، کنترل قیمت ها، سیاستهای ارزی و گمرکی و امثال آن صورت گیرد و عدم شفافیت موجب عدم اعتماد سرمایه گذار به کشور میزبان می شود.

وجود قوانین و مقررات و خط مشی های روشن مرتبط با سرمایه گذاری خارجی از جمله اشکال تسهیل کننده سرمایه گذاری خارجی در ایران هستند، ولی کشور ما دارای قوانین و مقرراتی است که موانع و محدودیت های جدی را در راه جذب سرمایه گذاری خارجی ایجاد کرده است. از جمله این قوانین، اصولی از قانون اساسی (اصل 77، 81، 139)، قانون جلب و حمایت از سرمایه گذاری خارجی مصوب سال 1334 (البته قانون جدید سرمایه گذاری خارجی بسیاری از این موانع را مرتفع کرده است) می باشد.¹

بند اول: اصل 77 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

طبق اصل 77 قانون اساسی: "عهدنامه ها، مقاله نامه ها، قراردادهای و موافقتنامه های بین المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد".

این اصل کلیه قراردادهای بین المللی را شامل شده و بیانگر طی سلسله مراتب طولانی است که یک سرمایه گذار خارجی می باید جهت دریافت مجوز، طی نماید.

همان طور که قبلاً ذکر گردید ترکیه با وضع قانون جدید کسب مجوز سرمایه گذاری را از 21 سازمان به یک نهاد محول نمود و این اقدام به کاهش بروکراسی اداری در این زمینه منجر گردیده است.

جا دارد که ارکان نظام به سازمان سرمایه گذاری و کمک های فنی و اقتصادی " اختیارات بیشتری را محول نموده تا به رفع بروکراسی اداری کمک شایانی گردد.²

بند دوم: اصل 81 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

طبق اصل 81 قانون اساسی: "دادن امتیاز تشکیل شرکتها و موسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع است. آنچه از ظاهر این اصل می توان دریافت این است که بیگانگان حق تشکیل شرکت و موسسه در ایران را بر هر نحو ندارد و با

¹ رضایی، وحید، بررسی موانع حقوقی سرمایه گذاری خارجی در ایران با تکیه بر سرمایه گذاری در حوزه انرژی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، 1389، ص 49

² رضایی، همان، ص 52

وجود این اصل تردیدهایی وجود دارد زیرا با توجه به این اصل کم و بیش در ایران سرمایه گذاری می کنند.

این اصل قانون اساسی به خودی خود سدی محکم در برابر جذب سرمایه گذاری خارجی بوده و شاید اصلاح این اصل قانون اساسی را بتوان اولین گام در جذب سرمایه گذاری خارجی دانست.¹ زیرا اولین گام برای جذب سرمایه های خارجی قوانین و مقررات صریح و شفاف است و با ارائه تفسیرهای گوناگون از قوانین نمیتوان سرمایه گذار خارجی را جذب و اعتماد آنها را در کشور به سرمایه گذاری جلب نمود.²

سرمایه گذاران خارجی با مشاوره ای که از حقوق دانان و وکلای خود می گیرند این است که ریسک سرمایه گذاری خارجی در ایران بالا می باشد و درچنین شرایطی حاضر به سرمایه گذاری و تاسیس شرکت نخواهند شد و اعتقاد دارند هر زمان شورای نگهبان تشکیل هر نوع شرکت خارجی را مخالف قانون اساسی اعلام می کند.

با وجود این قانونگذار سعی کرده در قالب مواد دیگر منظور و اهداف اصل هشتاد و یکم قانون اساسی را بیان کند. از جمله ماده 2 قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی مصوب 1380، قانونگذار ضوابط پذیرش سرمایه گذاری خارجی تعیین کرده، در ارتباط با اصل مذکور بند «ج» چنین مقرر می دارد که پذیرش سرمایه گذاری خارجی متضمن اعطای امتیاز توسط دولت به سرمایه گذاران خارجی نباشند.

منظور از امتیاز، که سرمایه گذاران را در موقعیت انحصاری قرار ندهد. اصل چهل و چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر می دارد؛ نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه ریزی منظم و صحیح استوار است. طبق مفاد این اصل سرمایه گذاران خارجی در بخش های اساسی کشور حق فعالیت ندارند. زیرا حتی اگر سرمایه گذاران خارجی از زیر مجموعه دولت خارجی نباشند از اجزای بخش خصوصی محسوب می شوند و بر این اساس این اصل، بخش خصوصی هم اجازه فعالیت در بسیاری از بخش های اقتصاد ایران از جمله صنایع بزرگ و مادر را ندارند. این در حالی است که کشور ایران برای پیشرفت و گسترش اقتصاد کشور و تجارت بین المللی به شدت به فعالیت صنایع خصوصی کوچک، بانک های خصوصی و سرمایه گذاری خارجی نیازمند است.³

بند سوم: اصل 139 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

¹ رضایی، همان، ص 54

² قلی زاده، احد، نگاهی علمی و کاربردی به موانع حقوقی جذب و حمایت سرمایه گذاری خارجی، مجله سیاسی و اقتصادی، شماره 193 و 194، 1382، ص 169

³ بوربور، محمد رضا، دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، سرمایه گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و موانع پیش روی آن، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، مدرس دانشگاه غیر انتفاعی ایوان کی، میبد، ایران، تمدن حقوقی، دوره 4، شماره 8، بهار و تابستان 1400، ص 171

طبق اصل 139 قانون اساسی: "صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد موکول به تصویب هیات وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین می کند." این اصل نیز بیانگر مداخله مجلس در زمینه سرمایه گذاری خارجی و پیچیدگی و دیوان سالاری بالایی است که قانون گذار برای سرمایه گذار خارجی در نظر گرفته است. سه اصل فوق را می توان اولین مانع جذب سرمایه گذاری خارجی دانست و اگر کشور عزم جدی را در جذب سرمایه گذاری خارجی دارد می باید با این سرمایه گذاران مهربانتر بوده و تمامی ارکان به خصوص شورای نگهبان و مجلس به بازنگری در این اصول بپردازند. البته وضع اصول فوق را می باید به شرایط خاص ناشی از اوایل دوران پیروزی انقلاب اسلامی، منتسب نمود زیرا بدبینی بجای قانون گذار از نظام سلطه ایشان را ناگزیر از وضع چنین قوانینی نموده بود.

در حال حاضر نیز اگر شرایط آن دوران در خصوص اهداف نظام سلطه در مورد جمهوری اسلامی ایران وخیتر نگریده باشد، بهتر نشده ولی جادارد که با بازنگری در این قوانین و به کاربردن سیاستهای لازم اصلاحاتی رادر این قوانین به کار برده و کلیه وظایف ومسئولیتهای سازمانها و قوا را به یک سازمان محول نموده ولی اقدامات پیشگیرانه را نیز لحاظ نماییم. مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران نیز از این امر غافل نبوده و اقدامات انجام شده آنها به خصوص طی چند سال گذشته بیانگر عزم ایشان در جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی است. این اقدامات هر چند ناکافی است ولی از آنها می توان به گامهای اول در این راه یاد کرد. از جمله این اقدامات می توان به وضع "قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی و آئین نامه اجرایی آن" ، و قانون برنامه چهارم و پنجم و ششم توسعه" و نیز "قانون بازار و اوراق بهادار" اشاره کرد که بر تمامی این قوانین انتقاداتی وارد است و در ادامه به ذکر آنها خواهیم پرداخت.¹

بند چهارم: قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی و آئین نامه اجرایی آن این قانون در تاریخ 1381/12/19 مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده و جایگزین قانون جلب و حمایت سرمایه های خارجی مصوب 1134 مجلس گردیده است. ماده 1 این قانون اشعار می دارد سرمایه گذار خارجی اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر ایرانی و یا ایرانی هستند که با استفاده از سرمایه با منشأ خارجی که مجوز سرمایه گذاری خارجی موضوع ماده 6 این قانون را اخذ نموده باشند. همچنین سرمایه خارجی به انواع سرمایه نقدی و غیر نقدی که توسط سرمایه گذار خارجی به کشور وارد می شود، اطلاق و شامل وجوه نقدی بصورت ارز از طریق نظام بانکی کشور میزبان، ماشین آلات و تجهیزات، ابزار و قطعات یدکی، منفصله و مواد اولیه، حق اختراع و

¹ اصغر پور، مرضیه، بررسی حقوقی سرمایه گذاری خارجی در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، 1390، ص 101

دانش فنی، سود سهام قابل انتقال سرمایه گذار خارجی و سایر موارد مجاز با تصویب هیئت دولت می باشد.

با توجه به اینکه هدف از اعمال قوانین و مقررات مرتبط با موضوع سرمایه گذاری خارجی در کشور، فراهم آوردن بستر و شرایط قانونی مناسب جهت جذب و به خدمت گرفتن سرمایه و مهارت و دانش تکنولوژی به منظور تحقق بخشیدن به توسعه اقتصادی کشور می باشد؛ بر این اساس این قانون، علیرغم داشتن ضعف ها در بعضی موارد که آن هم بیشتر در شیوه اجرایی آن نمود پیدا کرده، دارای نقاط قوت، ویژگی ها و مزایای قابل توجهی بوده که اهم موارد آن بشرح ذیل می باشد:

1. به رسمیت شناختن و اعطای کردن حمایت های گسترده به تمام شیوه های سرمایه گذاری خارجی که در حیطه ترتیبات قراردادی است و دربردارنده انواع شیوه های تامین مالی است که در چارچوب روش های مدنی و انواع روش های ساخت، بهره برداری و واگذاری انجام می شود.
2. کوتاه نمودن فرایندها و تسریع درخواست پذیرش ها و تصویب طرح های سرمایه گذاری خارجی
3. مهیا کردن امنیت مورد نظر سرمایه گذاران در جهت تعهد دادن مستقیم دولت در به رسمیت شناختن حقوق اساسی سرمایه گذاران خارجی
4. تصویب قانون جدید مالیاتی با مزیت های متعدد از حیث نرخ بهره و معافیت ها
5. استقرار نظام تعرفه ای بجای بکارگیری رویه های غیر تعرفه ای
6. تاسیس بانک ها و موسسات اعتباری غیر دولتی و موسسات بیمه خصوصی
7. استقرار نظام تک نرخ ارز بجای نظام چند نرخ در خصوص کلیه فعالیت های اقتصادی
8. تاکید مستمر در تسریع بر اجرای همه جانبه سیاست های کلی اصل 44 قانون اساسی جهت پیشگیری و کنترل انحصارات در فعالیت های تجاری و منع رفتارهای ضد رقابتی برای ورود و کمک بخش خصوصی در چرخه فعالیت و تولید مولد کشور و به منظور اصلاح نظام اقتصادی حاکم بر اقتصاد ملی کشور به گونه ای سنجیده، راستین و به دور از سلیقه و نظریات شخصی و بعنوان مکمل و ملزوم قوانین و مقررات سرمایه گذاری خارجی¹

بند پنجم: قانون برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران
این آئین نامه در تاریخ 1384/05/1 و اصلاحیه آن در مورخ 1385/8/6 به تصویب هیئت وزیران رسیده است. همچنین ماده 15 این قانون و بند ج آن، به آئین نامه اجرائی سرمایه گذاری در بورس اوراق بهادار اشاره دارد که در تاریخ 1384/03/16 به تصویب هیئت وزیران رسیده است. بند 6 ماده 1 این آئین نامه اشعار می دارد سرمایه گذاری خارجی در سبد اوراق بهادار،

¹ اصغر پور، همان، ص 93

فرآیند معامله خرید و فروش اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس است که توسط سرمایه گذار خارجی صرفاً با هدف کسب سود و بدون قصد مدیریت شرکت انجام می شود¹. همینطور به استناد ماده 10 این آئین نامه، خرید اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس که توسط سرمایه گذار خارجی به دلیل بدست آوردن سود و نیز مدیریت تحقق می یابد و شیوه ای از سرمایه گذاری خارجی می باشد و نیز این ماده به میزان بیشترین سرمایه گذاری خارجی در اوراق مشارکت اشاره می کند که از این حیث تاکید شده است و سهم آورده شده نباید از ۱۰ درصد کل وجوه سرمایه گذاری تجاوز نماید.

در ماده 3 این قانون، به انواع روش های تأمین منابع مالی خارجی غیراستقراری شامل سرمایه گذاری مستقیم خارجی و سرمایه گذاری های خارجی در کلیه بخش های اقتصادی مجاز دولت در چارچوب روشهای مشارکت مدنی، بیع متقابل و همچنین در ماده 8، به حمایت ها و تسهیلات قانونی دولت اشاره گردیده است. مضافاً آئین نامه این قانون به تفصیل روش های اجرایی قانون را بر سرمایه گذار خارجی تشریح نموده است.

همان طور که ملاحظه می فرمایید اگر چه با وضع این قانون اولین قدم جدی در جذب سرمایه گذاری خارجی بر داشته شد ولی محدودیتهایی که برای این نوع سرمایه گذاری در نظر گرفته شده عملاً از جذابیت سرمایه گذاری خارجی در ایران کاسته است.

از جمله این موارد می توان به محدودیت درصد مشارکت نام برد که طبق قانون از اعمال مدیریت سرمایه گذار خارجی جلوگیری شده است و این در حالی است که اعمال مدیریت به اذعان بسیاری از کارشناسان از ره آوردهای اصلی سرمایه گذاری خارجی است و فواید بسیاری را می توان برای آن برشمرد.

بند ششم: برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران برای دستیابی به اهداف قانون اساسی مخصوصاً اهداف درج شده در اصل ۱۵۶ و سند چشم انداز و الزامات آن و نظریه سیاستهای کلی نظام در امور قضایی و با تاکید بر سیاستهای کلی قضایی 5 ساله ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری، لایحه برنامه پنجم توسعه در نه فصل و یک ضمیمه در سال 1389 تدوین گردید.

در این لایحه کمتر از برنامه چهارم توسعه به سرمایه گذاری خارجی پرداخته شده و در آن دولت به گردآوری معیارها و ارائه حمایت های ضروری در جهت تشویق طرف های خارجی قرار دادهای بین المللی و سرمایه گذاری خارجی برای انتقال دانش فنی و قسمتی از فعالیت های تحقیق و توسعه مربوط به داخل کشور و انجام آن با مشارکت شرکت های داخلی، مکلف گردیده است. همچنین دولت تسری مزایای قانونی مناطق آزاد در خصوص روابط کار، معافیت های مالیاتی و عوارض، سرمایه گذاری خارجی و مبادلات مالی بین المللی به شرکتهای دانش بینان مستقر در

¹ رضایی، همان، ص 59

شهرک های فناوری و پارک های علم و فناوری را طبق این قانون در برنامه خود گنجانده و نیز طبق ماده-103 این برنامه، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است کلیه اطلاعات مربوط به شرکت های ثبت شده از جمله شرکت های با مشارکت اشخاص خارجی را به تفکیک، همزمان با ثبت، به وزارت امور اقتصادی و دارایی و معاونت اعلام نماید و در آخر طبق ماده 104 به دولت اجازه داده می شود سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران را متناسب با نیازهای روز و ضرورت های تحقق اهداف کمی برنامه، بازنگری و تصویب نماید.¹ همان طور که استنباط می شود استراتژی این برنامه در خصوص جذب سرمایه گذاری خارجی بسیار کلی، مبهم و ناقص است و این هدف متأسفانه از اولیتهای برنامه پندیده توسعه نیافته است. و در صورتی که در کشور میزبان قوانین و مقررات روشن، پایدار و استاندارد در جهت جذب سرمایه گذاری وجود داشته باشد و مورد تضمین و حمایت آن کشور قرار گیرد و مشوق های متناسبی با پروژه سرمایه گذاری مدنظر قرار گیرد و قوانین اضافی و مانعی بر سر راه سرمایه گذاری وجود نداشته باشد و از بروکراسی اداری تا حد ممکن کاسته شود و رفتار مناسبی با نهادهای بین المللی فعال در زمینه تجارت بین الملل و سرمایه گذاری خارجی وجود داشته باشد سرمایه گذاران خارجی با رغبت کامل در کشور میزبان سرمایه گذاری خواهند کرد و در غیر این صورت هیچ شخص خارجی حاضر به سرمایه گذاری نخواهد شد.²

بند هفتم: عدم عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی

باتوجه به اینکه کشور ایران در سازمان تجارت جهانی ملحق نشده اثرات منفی در جذب سرمایه گذاری خارجی داشته. این امر به معنای عدم پذیرش موافقتنامه های این سازمان و به تبع آن عدم تعهد به اجرای مفاد این موافقتنامه ها و در یک کلام بالا بودن ریسک سرمایه گذاری در کشور ایران می باشد و هیچ سرمایه گذار خارجی چنین ریسکی را نمی پذیرد و می توان با مقابله با این پدیده به تقویت تولید کنندگان داخلی با به حداکثر رساندن جذب سرمایه گذاری خارجی است و امروزه با توجه به حجم اندک سرمایه گذاری خارجی، پیچیدگی قوانین و مشکلات بسیاری در مسیر سرمایه گذاری بروز اختلاف بین سرمایه گذار خارجی و دولت سرمایه پذیری امری اجتناب ناپذیر می باشد و دولت ایران وضعیت مناسبی برای حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری برخوردار نمی باشد زیرا کشورمان به عضویت سازمان تجارت جهانی ملحق نگردیده و همواره از مرجع حل اختلاف این سازمان نمی تواند منتفع شود.

در بند و ماده 104 قانون برنامه پنج ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران، دولت موظف است ضمن ایجاد همسویی قوانین و مقررات بخش تجاری کشور با قوانین و مقررات اتحادیه های منطقه ای و بین المللی از جمله سازمان تجارت جهانی، نسبت به آماده سازی و توانمند سازی ارکان

1 خاتمی، همایون، سرمایه گذاری خارجی در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، 1389، ص 85

2 سرمایه گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و موانع پیش روی آن، دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دو فصلنامه حقوقی، دوره 4، شماره 8، بهار و تابستان 1400، ص 170

اقتصاد کشور برای عضویت در سازمان توسعه تجارت جهانی (WTO) اقدام قانونی نماید و بند پ ماده 4 قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران تلاش برای الحاق به سازمان تجارت جهانی برای جلوگیری از اعمال تبعیض های ناروا علیه صادرات ایران با مصالح کشور بر این موضوع اشاره می کند.

بند هشتم: اصلاح یا حذف قوانین و مقررات زاید و دست و پاگیر اقتصادی طبق بند ب ماده 111 قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، شناسایی و اصلاح قوانین و مقررات بر حسب ضرورت و برای سرمایه گذاری نظریه سیاستهای دولت از همچون سیاستهای مالیاتی، تجاری، کنترل قیمت ها، سیاستهای ارزی، تعرفه ای و امثال آن انجام می شود. عدم شفافیت و تغییرات زیاد و ناگهانی باعث بی ثباتی فعالیت های تولیدی و اقتصادی می شود.

بند نهم: اجرای صحیح سیاست کلی اصل 44 قانون اساسی به درستی بیان کننده نوعی دیدگاه نظام به فعالیت های اقتصادی کشور است مقصود اصلی از ابلاغ این سیاست ها، تبدیل اقتصاد فعلی کشور به یک اقتصاد رقابتی است که با کاهش تصدی گری دولت و توسعه فعالیت های بخش خصوصی امکان پذیر است که با اجرای اصل 44 فعالیت های بخش خصوصی توسعه یافته و موجب رونق و رشد اقتصادی کشور می گردد و باید زمینه سرمایه گذاران خارجی فراهم ساخت و این شرایط برای ورود سرمایه گذاران خارجی مهیا کرد.

بند دهم: کاهش فساد (رشوه و پارتی بازی) حضور وسیع دولت در اقتصاد سبب باعث فساد و عدم کارایی اقتصاد منجر می شود و مسبب عدم امنیت سرمایه گذاری می گردد دوراه حل های ذیل می تواند نقش قابل توجه ای در کاهش فساد ایفاء کند:

- 1- توجه جدی به امر شایسته سالاری
- 2- مهار پدیده قاچاق کالا و سرمایه
- 3- برنامه ریزی کردن نظام مالی الکترونیکی برای بررسی بیشتر و کم شدن هزینه ای معاملاتی

گفتار سوم: موانع فرهنگی داشتن افکار منفی، عدم همکاری رسانه ها با عموم مردم و اطلاع رسانی مبنی اینکه جذب سرمایه های خارجی برای اقتصاد، مفید و سودمند می باشد و همکاری و ارتباط برقرار نکردن ایرانیان با اتباع خارجی، وجود نداشتن مدارس دو زبانه در ایران و... را می توان از مهمترین موانع فرهنگی جذب سرمایه گذاری خارجی در ایران دانست.

البته می باید به این نکته اشاره داشت که عملکرد سرمایه گذاران اکثر کشورهای غربی در طول تاریخ ایران و اهداف استعماری ایشان باعث ایجاد ذهنیت منفی کشور نسبت به آنها شده و بدون اعتماد سازی و تغییر نگرش ایشان نسبت به ایران حذف این مانع امکان پذیر نیست. در واقع می توان نتیجه گرفت که رفع مانع فرهنگی جذب سرمایه گذاری خارجی در ایران بیش از اینکه به اقدامات داخل کشور بستگی داشته باشد به عملکرد کشورهای خارجی بستگی دارد.¹

گفتار چهارم: موانع سیاسی

مهمترین مانع سیاسی دشمنی آمریکا علیه دولت جمهوری اسلامی ایران است. و با توجه به تلاش ایران برای دست یابی به انرژی هسته ای، و جانب گیری تعدادی از کشورها علیه ایران و اعمال تحریم های گوناگون طی سال ها (غیر از طرف 5+1) شرایط سیاسی ثبات مناسبی برخوردار نمی باشد و همچنین با توجه ایران عضو تجارت جهانی نشده علاقه سرمایه گذاران در کشورمان کاهش یافته است.²

بند 20 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری باید مشارکت و ثبات سیاسی، ایجاد تعادل میان مناطق کشور و بند ب ماده 105 قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ایجاد شرایط سیاسی و بستر های لازم برای تقویت پیوند های همه جانبه و تنوع بخشی با کشورهای هدف در جهان اسلام به ویژه همسایگان، کشور های منطقه و قدرت های نو ظهور در چهار چوب سیاست های کلی نظام عنوان شده که ثبات سیاسی کشور در ورود سرمایه گذار خارجی تاثیرگذار می باشد.

در سال 1400 که مکانیزم بازار به درستی عمل نمی کند و نمی تواند امکانات موجود را به طور کامل به کارگیرد و مزیت های رقابتی جدید را توسعه بخشد و نتواند علائم مناسب به کارگزاران اقتصادی بدهد تا تصمیم گیری مناسب در سرمایه گذاری نمایند در اینجا دخالت دولت الزامی می باشد که دولت در طراحی و به کارگیری و نظارت و سیاستهای که ناتوانی جبران می نماید اقدام کند و سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی در این زمینه لازم می باشد.

تحریم های اقتصادی: کاستن یا داد و ستدهای معمولی بین دو طرف می باشد که یک طرف تصمیم میگیرد این داد و ستد را به حداقل برساند یا متوقف کند که این موضوع منجر به حذف سرمایه گذاری مستقیم خارجی در آن کشور می شود. هرچقدر به سمت فضای باز و ثبات اقتصادی حرکت کنیم میزان ریسک سرمایه گذاری کاهش خواهد یافت.³

1 خاتمی، همان، ص 73

2 کمالی کرمانی، نرجس، عوامل موثر بر سرمایه گذاری مالی مستقیم خارجی در صنعت حمل و نقل هوایی ایران، فصلنامه تحقیقات

حسابداری و حسابداری، ص 112

3 بهروزی مفروزلو، واقف؛ سلطانی، علیرضا؛ میرزایی، مسعود، بررسی موانع و محدودیت های داخلی سرمایه گذاری خارجی در ایران، فصلنامه پژوهش ها و سیاستهای اقتصادی شماره 740، تابستان 1394، ص 203

از دیگر عوامل مانند ناپایداری سیاسی، تفاسیر متعدد از استقلال سیاسی و مشکلات امنیتی در خصوص، حضور سرمایه‌گذاران خارجی و... را می‌توان در این رابطه می‌توان عنوان کرد.

گفتار پنجم: ریسک‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران
فرار از سرمایه‌پدیده‌ای است که در شرایط عدم اطمینان و وجود ریسک اقتصادی بالا صورت می‌گیرد و چون ناشی از اقتصاد محسوب می‌شود امری نامطلوب است.¹ در ایران بر اساس اعلام موسسات مختلف در جایگاه 30 الی 35 متغیر بوده است نوسانات با توجه به تحرکات اخیر اروپاییان و بحث انرژی هسته‌ای ایران مطمئناً سیر نزولی به خود خواهد گرفت.
سرمایه‌گذاری خارجی بیشتر سرمایه خود را در کشورهای صرف می‌کند که کمترین ضرر و بیشترین سود را بدست بیاورد و اگر کشوری برایش منفعت کمتری داشته باشد در آن کشور سرمایه‌گذاری نمی‌کند.
ریسک‌های که در این رابطه وجود دارد که مختصراً به آنها می‌پردازیم.

بند اول: ریسک امنیتی

ریسک امنیتی ایران پایین است و در بین کشورهای جهان در رتبه سی و یکم قرار گرفته است. سطح خشونت در جامعه ایران پایین است و جرائم خشونت بار علیه اتباع خارجی به ندرت صورت می‌گیرد. به نظر نمی‌رسد که اتباع خارجی در ایران با خطری مواجه باشند و عامدانه مورد خشونت قرار گیرند. اعتراض‌ها و راهپیمایی‌ها در ایران کاملاً سالم، بدون خشونت و تحت مراقبت پلیس انجام می‌شود.

بند دوم: ریسک ثبات سیاسی

در بند 20 سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری، کشور باید دارای ثبات سیاسی باشد تا بتواند سرمایه‌گذار خارجی سرمایه خود را درون کشور وارد کنند. هم‌اکنون فضای سیاست داخلی ایران دوران آرام اما فعالی را می‌گذراند. در سطح خارجی، ایران تحت فشار آمریکا و کشورهای اروپایی در رابطه با برنامه هسته‌ای است، اما تجارب گذشته گویای این واقعیت هستند که ایران تاب تحمل فشارهای آمریکا را دارد.

اکنون‌میست ایران را از لحاظ ریسک ثبات سیاسی در رتبه 58 جهان قرار داده و شاخص ریسک ثبات سیاسی آن را 80 اعلام کرده که نسبت به شاخص سال 2018 تغییری نشان نمی‌دهد.¹ آنکتاب

¹ رهبر، فرهاد؛ مظفری خامنه، فرشید؛ محمدی، شاپور، موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ایران، مجله تحقیقات اقتصادی شماره 81، 1386، ص 108

معتقد است در بیشترین کشورهای در حال توسعه به جهت ریسک بالا و ناپایداری سیاسی و ساختاری غیرقابل استناد سرمایه خارجی ناچیزی جذب کردند.² و همچنین سبب افت چشمگیر ورود خارجیان و سرمایه آنها می شود.³ کشورهای دارای ثبات سیاسی بیشترین جذب سرمایه های خارجی را دارند.

بند سوم: ریسک کارایی دولت

اکنون میست ایران را از لحاظ ریسک کارایی دولت در رتبه 54 جهان در سال 2019 قرار داده و شاخص ریسک این کشور را نیز 86 اعلام نموده است. در سطح جهان دولت سنگاپور کاراثرین دولت جهان از دیدگاه اکنون میست شناخته شده است.⁴

بند چهارم: ریسک نظام حقوقی، قوانین و مقررات

در کشور یکی از موانع و تهدیدات جدی نسبت به فعالیت سرمایه گذاران خارجی در ایران واضح نبودن قوانین و مقررات و بی ثباتی قوانین و مقررات تجاری می باشد و بعد از انقلاب اسلامی اگرچه بازگشت به موج ملی گرایی و کنار گذاشتن شرکت های خارجی اجتناب ناپذیر می نمود، اما در بلند مدت موجب فرار سرمایه گذاران خارجی از صنایع هیدروکربنی و غیرنفتی ایران خواهد شد.⁵

بند پنجم: ریسک تجارت و پرداخت های خارجی

هم اکنون عمده ترین مخاطره سرمایه گذار خارجی در ایران بکاربردن تحریم های اقتصادی از جانب شورای امنیت سازمان ملل می باشد در ده سال گذشته تحریم های یک جانبه آمریکا از سوی آمریکا، آسیب چندانی نتوانسته به اقتصاد وارد کند.⁶ اگرچه ایران طی سال های اخیر اقداماتی برای آزادسازی رژیم تجاری خود انجام داده است، اما هنوز هم موانع بالای تعرفه ای به قوت خود باقی هستند.

بند ششم: ریسک سیاست مالیاتی

برای شرکت ها و تجار خارجی فضای مالیاتی بسیار مخاطره آمیز است. با این حال کشورهای منطقه خاورمیانه، مشوق مالیاتی بسیاری برای جذب و تشویق سرمایه گذاران خارجی ارائه می دهند در ایرن مشوق های مالیاتی فقط در حوزه های کمتر توسعه یافته دریایی مناطق آزاد منحصر

¹ UNCTAD(2018),United nation conference on trade and development,world investment report2018,global value chain

² UNCTAD(2008), Available at <http://www.unctad.org/templates>

³ حسین زاده بحرینی، محمد حسین، عوامل موثر بر امنیت سرمایه گذاری در ایران، فصلنامه برجستارهای اقتصادی، شماره 2، 1383، ص 57

⁴ UNCTAD(2019),United nation conference on trade and development,world investment report2019,global value chain

⁵ ز نور، همان، ص 63

⁶ خاتمی، همان، ص 74

می شود. هرچند نرخ مالیات شرکت ها از رقم بالای 60 درصد سابق به 25 درصد کاهش یافته است، اما سیستم تعیین مالیات در ایران همچنان پرنقص و فساد آمیز است. به طور کلی سرمایه گذاران خارجی قدرت چانه زنی چندانی در زمینه محاسبه مالیات ندارند.¹

بند هفتم: ریسک بازار کار

جمعیت جوان ایران بازار کار بسیار زیاد می باشد و همین موضوع رقابت پذیری برای این کشور فراهم کرده است. در حالی که حقوق و دستمزد در بازار کار ایران چندان ناچیز است، شرکت های خارجی مشکلی در زمینه تامین نیروی کار خود ندارند. اما ضعف نظام آموزشی ایران، کمبود نیروی کار ماهر و مدیران کارآفرین را به دنبال داشته است. علی رغم عدم تسلط به زبان های خارجی که یکی از نقاط عمده ضعف نیروی کار تحصیل کرده در ایران می باشد.²

بند هشتم: ریسک مالی

در دو سال اخیر در ایران نرخ ارز سایه مازاد قابل توجه حساب جاری و ذخایر خارجی این کشور، طی دو دهه اخیر با کمترین نوسانات روبه رو بوده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی نظام بانکی در اختیار دولت قرار دارد و برخی از آنها با سیاستهای اشتباه مالی منجر به ورشکستگی این موسسات و بانک ها شده و با وجود بخش خصوصی سهم قابل ملاحظه ای از وام ها و اعتبارات بانکی را نداشته است تحت کنترل دولت قرار دارد. تاسیس بانک های خصوصی، مجوز فعالیت بانک های خارجی و اجازه سرمایه گذاری خارجی در بورس تهران از موارد امیدوارکننده فضای مالی ایران طی سال های اخیر محسوب می گردد.³

بند نهم: ریسک ساختار های زیربنایی

ساختار های زیربنایی کشور ایران برای پاسخگویی به نیاز های سرمایه گذاران خارجی کاملاً کافی است، اما این کشور برای تامین نیاز های روزافزون خود نیازمند سرمایه گذاری اساسی برای توسعه زیرساختارها می باشد. گسترش خطوط تلفن همراه و ثابت، توسعه زیرساختار های مخابراتی، ماهواره ای، اینترنتی، جاده ای، ریلی و حمل و نقل از جمله موارد قابل توجه در بخش زیرساخت های ایران طی چندین سال گذشته اند.⁴

1 محمدی، مسعود، مناطق آزاد و اثرات اقتصادی بازرگانی آن، تهران، نشر موسسه مطالعات بازرگانی، 1398، ص 138

2 بختیاری، همان، ص 24

3 ملکی، همان، ص 113

4 ملکی، همان، ص 115

فصل سوم:

بایدها و نبایدهای سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی در سرمایه گذاری خارجی و بهترین سرمایه گذاری خارجی با توجه به دوران تحریم

مبحث اول: انواع سرمایه گذاری خارجی

گفتار اول: BOT: تعریف قراردادهای بی. او. تی

با توجه به اهمیت اصل 44 و سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی و اصول قانون اساسی به این انواع سرمایه گذاری خارجی می پردازیم، که کدام یک از این سرمایه گذاری ها با توجه به مزایا و معایب شان با توجه به تحریم ها برای کشور سودمند می باشد.

اعطای امتیاز و تأمین مالی یکی از ارکان قرارداد به نظر می رسد. در قرارداد بی. او. تی دولت ساخت پروژه را به سرمایه گذار خارجی اعطالی امتیاز می کند، سرمایه گذار ساخت مالی پروژه را بر عهده می گیرد سرمایه گذار پس از ساخت پروژه، مدت معینی از آن بهره برداری می کند و سپس آن را به دولت میزبان واگذار می کند و تبیین این نوع قرارداد دارای ایراداتی می باشد: 1-

به ندرت این اصلاح استفاده می شود و تعبیر بی.اوتی در بین نویسندگان رایج است.¹ 2- این اصلاح با سایر قراردادهای مالی خلط شود.

در قراردادهای سرمایه گذاری BOT پروژه های زیربنایی فرودگاهی و بزرگراه ها و راه آهن، بنادر، نیروگاه و شبکه توزیع برق، سد و شبکه آبیاری، شبکه مخابرات و پستی، فاضلاب و جمع آوری زباله و ... است.

در ماده 164 و بند ب ماده 214 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، به دولت اجازه داده می شود به منظور ایجاد رویکرد توسعه ای در شبکه حمل و نقل ریلی و افزایش سهم بار و مسافر توسط بخش های خصوصی و تعاونی با هدف تفکیک وظایف حاکمیتی و تصدی گری در حمل و نقل نسبت به اصلاح ساختار و تغییر اساسنامه راه آهن جمهوری اسلامی ایران و واگذاری بخش های غیر حاکمیتی آن به بخش های خصوصی و تعاونی و ایجاد ظرفیت های جدید توسط بخش های خصوصی و تعاونی اقدام قانونی محمول و زمینه استفاده از منابع داخلی و خارجی را برای رشد و توسعه فعالیت های ریلی فراهم نماید. دولت میتواند به منظور تقویت حمل و نقل بار و مسافر ریلی، بخشی از پروژه های تجهیز، بهبود و افزایش ظرفیت زیرساخت از جمله دو خطه کردن، برقی نمودن، تراک بندی و تطویل ایستگاه ها را در غالب روشهایی نظیر مشارکت، ساخت، بهره برداری و انتقال (BOT) و طراحی، تدارک و تأمین (EPCF) با واگذاری امتیازاتی نظیر استفاده از زیربناهای حمل و نقل ریلی و انتقال حق دسترسی آن تا استهلاك کامل سرمایه و سود مورد توافق به بخش خصوصی و تعاونی واگذار نماید.

بند ب ماده 214 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران دولت موظف است، به منظور افزایش کارآمدی و اثر بخشی طرح های تملک دارایی های سرمایه ای با رعایت قانون نحوه اجرای اصل 44 قانون اساسی اقدامات زیر را به اجرا درآورد.

ب- روش های اجرائی مناسب از قبیل « تأمین منابع مالی، ساخت، بهره برداری و واگذاری»، «تأمین منابع مالی، ساخت و بهره برداری»، « طرح و ساخت کلید در دست»، « مشارکت بخش عمومی - خصوصی» و یا « ساخت، بهره برداری و مالکیت» را با پیش بینی تضمین های کافی به کار گیرد.

ماده 7 قانون حمایت از سامانه های حمل و نقل ریلی شهری تهران و حومه، شهرداری های مشمول میتوانند از طریق سرمایه گذاری داخلی و خارجی به روش ساخت، بهره برداری و واگذاری (BOT) برای سامانه های حمل و نقل ریلی و شهری و حومه استفاده نمایند.

تبصره- وزارت خانه های کشور و امور اقتصادی و دارائی موظفند دستورالعمل اجرائی استفاده از روش ساخت، بهره برداری و واگذاری (BOT) را به استناد قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی- مصوب 1381 و قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی تولیدی و صنعتی و

¹ به عنوان مثال، کمیسیون حقوق تجارت بین المللی سازمان ملل متحد (UNCITRAL) نیز عنوان بی.اوتی را پذیرفته، رک به UNCITRAL(1995) Year book, vol xxvi, 1995, p210

اجرایی کشور در اجرای پروژه ها و ایجاد تسهیلات به منظور صدور خدمات، مصوب 1375 ظرف مدت شش ماه تدوین و به شهرداری های مشمول ابلاغ نمایند.

مانند تأمین آب و برق و ساخت شبکه های فاضلاب و یا نوسازی این گونه طرح های زیربنایی را برعهده می گیرد¹ و ساخت و اداره پروژه خاصی که در مدت معمولاً 10 تا 20 سال تعیین شده، مدیریت آن را برعهده تا هزینه اجرایی خود و عملیاتی را به همراه سود معقولی از آن بدست آورد و پس از پایان مدت پروژه، کلیه تأسیسات و تسهیلات وابسته را به دولت واگذار کند.²

سرمایه گذار خارجی سرمایه اولیه از طریق وام دریافت کرده و باید در مدت معینی آن را پرداخت کند و سود معقولی نیز کسب کند، فلذا بدون تضمین دولت یا استفاده دولت از خدمات پروژه، امکان استهلاک هزینه ها و کسب سود فراهم نخواهد بود. منفعت دولت هم این است که برای پروژه های زیر بنایی که معمولاً خود باید سرمایه تأمین کند، از سرمایه های خصوصی استفاده می کند.

قراردادهای سرمایه گذاری به روش «ساخت، بهره برداری، واگذاری» که اکثر به دلایل ذیل ترتیبات پیچیده ای دارد: 1- متضمن تأمین اعتبار از مراجع مختلف می باشد 2- اکثراً تعداد شرکاء زیاد است 3- بعضاً دولت محلی خود سهمی در پروژه دارد 4- تعیین نحوه عملیات و مدیریت و نحوه بازپرداخت سرمایه آسان نمی باشد.

معمولاً پروژه های زیربنایی مانند تأمین آب و برق و فاضلاب توسط دولت ساخته می شوند ولی با افزایش جمعیت و افزونی مصرف بر ظرفیت موجود لازم است که بخش خصوصی وارد این پروژه ها شود که بخش خصوصی از این پروژه ها استقبال می کند و دولت معمولاً مشتری انحصاری است و مردم نیاز همیشگی به این خدمات دارند و ریسک کمبود مشتری و عدم بازگشت سرمایه کم است.

ماده 51 قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با رعایت سیاست های کلی اصل چهارم (44) قانون اساسی در راستای مردمی شدن اقتصاد و گسترش زیرساخت های مورد نیاز برای خدمات تجاری خارجی و افزایش عبور (ترانزیت) و حل مشکلات حمل و نقل: الف- به سازمان بنادر و دریانوردی و شرکت فرودگاهها و ناوبر هوایی ایران اجازه داده می شود با رعایت سیاست کلی اصل چهارم (44) قانون اساسی و قانون اجرای سیاست های کلی اصل چهارم (44) قانون اساسی مصوب 1385 و الحاقات بعدی آن نسبت به مشارکت با شرکت های بین المللی (داخلی و خارجی) برای تشکیل شرکت هایی جهت سرمایه گذاری و بهره برداری از بنادر اصلی با کارکرد بین المللی و فرودگاهی به استثنای خدمات کمک ناوبری و نشست و برخاست هواپیما اقدام نماید. سهم شرکت فرودگاهها و ناوبر هوایی ایران و سازمان بنادر و دریانوردی و بخش خصوصی داخلی حداقل (51%) خواهد بود.

1 علیدوستی، ناصر، حقوق سرمایه گذاری خارجی، انتشارات خرسندی، چاپ اول، 1399
2 پیران، حسین، مسائل حقوقی سرمایه گذاری خارجی، کتابخانه گنج دانش، چاپ اول، 1389، ص 199

BOT : شرکت خصوصی تامین مالی پروژه زیربنایی را به عهده می گیرند، و پس از بهره برداری آن پروژه را به دولت منتقل می کند. انعقاد قراردادها BOT بیشتر مورد توجه کشورهای در حال توسعه به جهت جلب سرمایه خارجی و بهره برداری از مدیریت کار آمد بخش خصوصی می باشد. هدف از شرکت های پروژه کسب سود است، اما هدف کشور میزبان از انعقاد این نوع قرارداد می تواند شامل کسب فناوری، کسب مهارت های مدیریت و بازاریابی و ... باشد. هر قدر کشور میزبان واجد شرایط جغرافیایی و سیاسی بهتری باشد در مذاکره قراردادهای بی.اوتی موقعیت بهتری دارند. که در بند ب ماده 214 روش های اجرائی مناسب از قبیل « تأمین مالی، ساخت، بهره برداری و واگذاری»، « تأمین منابع مالی، ساخت و بهره برداری»، « طرح و ساخت کلید در دست»، «مشارکت بخش عمومی- خصوصی» و یا « ساخت ، بهره برداری و مالکیت» را با پیش بینی تضمین هایی در نظر گرفته است.

گفتار دوم: جوینت ونچر

واژه ونچر به معنای موسسه بوده ولی بیشتر در معنا و مفهوم ریسک به کار می رود. جوینت ونچر در ایران نیز به همان معنا و مفهوم به کار می رود. جوینت همان مشارکت در سود و زیان یک فعالیت اقتصادی است. جوینت ونچر به معنای همکاری دو یا چند شخص حقیقی و حقوقی به منظور به انجام رسانیدن یک پروژه مستقل تجاری می باشد. از سال 1980 به بعد اصطلاح جوینت ونچر در دادگاه های آمریکا خیلی زیاد مورد استفاده قرار گرفت و پس از آن یکی از پرطرفدارترین اصطلاح رایج در نظام حقوقی جهانی شد که در همه زبان های دنیا از آن استفاده می شود.

با توسعه روابط بین المللی اقتصادی و تجاری، امروزه بیش از هر زمان دیگری شاهد انعقاد قراردادهای بازرگانی بین المللی هستیم. انواع خاص این قراردادها مانند قراردادهای جوینت ونچر، قرارداد مشارکت انتفاعی، قراردادهای تامین مالی و فرانشیز، ماهیت و کارکرد خاص خود را دارند و هر یک نقش مهمی در تجارت بین الملل ایفا می کنند. که بند الف ماده 4 قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، جهت گیری و سیاست های لازم برای تجهیز منابع مالی مورد نیاز سرمایه گذاری از جمله تأمین منابع مالی خارجی تا بیست میلیارد دلار (20/000/000/000) قرارداد مشارکت خارجی نیاز است.

بند اول: قرارداد جوینت ونچر

قرارداد جوینت ونچر یا قرارداد مشارکت انتفاعی در واقع شکلی از تنظیم انواع قراردادهای بین المللی است که خود می تواند در انواع مختلف منعقد شود، تعریف این نوع قرارداد که در زبان فارسی با همان اصطلاح لاتین *join venture* (سرمایه گذاری مشترک) استفاده می شود، بر نوعی قالب قراردادی مشارکت و همکاری دلالت می کند.

۱- نحوه تنظیم قرارداد جوینت ونچر

اگر چه الگوی واحد و مورد پذیرش جهانی برای یک قرارداد جوینت ونچر «J.V» یا قرارداد مشارکت انتفاعی وجود ندارد لیکن بر مبنای تجربیات علمی و عملی و حقوقی، نکات مشترکی در اکثر اینگونه از قراردادها به چشم میخورند و تمامی آنها از یک اصول قراردادی تجاری بین المللی پیروی می کنند از جمله :

1- طرفین قرارداد مشارکت انتفاعی: هویت مالی و تکنولوژیک طرفین مشارکت از یک سو و مشخصات کامل حقوقی آنها از سوی دیگر، از بدو شروع به مذاکره قرارداد تا اتمام اجرای پروژه موضوع قرارداد، دارای آثار فراوانی بوده و برای طرفین نقش حائز اهمیتی دارد.

2- تعاریف: در اکثر قراردادهای سرمایه گذاری از جمله جوینت ونچر، ماده ای تحت عنوان «تعاریف» برای تعریف و توضیح عبارت ها و اصطلاح هایی که در قرارداد به کار برده شده اند، اختصاصی می یابد.

3- موضوع قرارداد مشارکت انتفاعی: موضوع قرارداد جوینت ونچر ممکن است اجرای پروژه ای مشخص و یا سرمایه گذاری باشد که در هر صورت باید به روشنی مشخص شود.

4- قلمرو قرارداد مشارکت انتفاعی: طبق شرط قلمرو قرارداد که در برخی از موارد از آن به عنوان قلمرو خدمات نیز یاد می شود حدود تعهدات شرکاء تعیین می شود.

5- شرایط اعتبار و خاتمه قرارداد مشارکت انتفاعی: حقوق و تعهدات طرفین در قرارداد، در چهار چوب شرایط مربوط به اعتبار قرارداد، نافذ و موثر است و تا زمانی که یکی از موجبات خاتمه، واقع نشود قرارداد به حیات خود ادامه خواهد داشت

6- حقوق و تعهدات شرکاء: حقوق و تعهدات شرکا بر حسب موضوع، اهداف و الزامات اجرایی پروژه متنوع است. حقوق شرکاء، دریافت سود، حق تقدم در خرید سهم الشرکه ، انتقال سهم الشرکه، حق دسترسی به اطلاعات، تعهدات شرکاء مشارکت در آورده و ... موضوعاتی هستند که باید در این سند ذکر شود.

7- مسئولیت شرکاء: در جوینت ونچر شرط مسئولیت در دو سطح مطرح می شود: الف- مسئولیت شرکاء در برابر یکدیگر. ب- مسئولیت شرکا در برابر اشخاص ثالث، که مسئولیت شرکا بایستی به طور دقیق در قرارداد ذکر گردد.

8- تغییر در شرکای جوینت ونچر و شرایط و تشریفات لازم برای تحقق آن: از جمله شروطی است که در مرحله مذاکرات، محل بحث و بررسی بسیاری بین شرکاست. تغییر در ترکیب شرکاء به صورت های گوناگون محقق می شود که به اختصار عبارتند از: ورود شریک جدید به جای شریک قبلی، خروج یکی از شرکاء از جوینت ونچر، اخراج یکی از شرکاء از جوینت ونچر و فوت یکی از شرکاء از جوینت ونچر.

9- شروط عمومی قراردادهای سرمایه گذاری از جمله قرارداد مشارکت انتفاعی به نوعی مشابه یکدیگرند و شروط اجرایی و اختصاصی قرارداد را تکمیل می کنند، این شروط بیش از آنکه به طور خاص به پروژه موضوع جوینت ونچر ارتباط پیدا کنند، به تنظیم روابط شرکاء به هنگام

بروز حوادث و اختلافات، قانون حاکم بر اختلافات، نحوه مکاتبه شرکاء با یکدیگر، تشریفات مربوط به واگذاری قرارداد، پرداخت هزینه های قانونی و غیره می پردازد.

گفتار سوم: بیع متقابل¹:

در این روش خریدار (شرکت خارجی) با در اختیار قراردادن منابع مالی از قبیل ماشین آلات، تکنولوژی و دانش فنی مورد نیاز فروشنده (شرکت داخلی) متقابلاً و تحت شرایط قرارداد تولیدات شرکت داخلی را که منتج از همان منابع مالی است خریداری میکند. این روش بیشتر در روش نفت و گاز مورد استفاده قرار میگیرد که با توجه به سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی و طبق بند 11 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- اقتصادی باید با برنامه ریزی جامع برای دستیابی به جهش در صادرات غیر نفتی و کاستن از تکیه بر درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام که با توجه به تحریم های صورت گرفته از سوی آمریکا این نوع سرمایه گذاری برای کشور مناسب نمی باشد.

در قراردادهای بیع متقابل، کالا و خدمات صادر شده و کالاهایی که متقابلاً بازخرید میشوند در یک فرآیند تولیدی به یکدیگر مرتبط هستند. در این قراردادها، یک شرکت خارجی متعهد میشود تا از طریق عرضه ماشین آلات، مواد، تکنولوژی، دانش فنی و دیگر کمک های فنی، مالی و اقتصادی به کشور وارد کننده کمک کند تا یک واحد اقتصادی و تولیدی راه اندازی نماید و در مقابل موافقت می کند تا هزینه خود را از طریق بازخرید محصولات حاصل از پروژه مورد نظر مستهلک کند.² در آیین نامه چگونگی قراردادهای متقابل بیع نفتی مصوب 1379/11/09 هیئت وزیران، بیع متقابل بیانگر مطلب مذکور می باشد.

باتوجه به بایسته های سرمایه گذاری خارجی از قبیل انتقال تکنولوژی، افزایش صادرات، رشد توسعه اقتصادی، افزایش اشتغالزایی به نظر نگارنده میتوان گفت بهترین نوع سرمایه گذاری با توجه به تحریم ها و کاهش صادرات و ضعف در مسائل زیربنایی کشور از قبیل فرودگاه ها، بزرگراه ها، راه آهن، سد سازی، بنادر، مناسب ترین قراردادهای سرمایه گذاری BOT می باشد و سرمایه گذاری خارجی در پروژه های زیربنایی که همسو با اهداف سیاستهای کلی نظام و اسناد بالا دستی می باشد بتوان به بایسته های مذکور دست پیدا کنیم.

مبحث دوم: اهداف سرمایه گذاری با توجه به سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی به موجب بند الف ماده 2 قانون تشویق حمایت سرمایه گذاری خارجی باید موجب رشد اقتصادی، ارتقاء فن آوری، ارتقاء کیفیت تولیدات، افزایش فرصت های شغلی و افزایش صادرات شود. و همچنین به موجب بند الف ماده 2 افزون بر موارد فوق عمران و آبادانی یاد شده است که از اهداف سرمایه گذاری محسوب می شود. از این رو بهتر بود در بند 2 از این عبارت استفاده می شود «

¹ Buy-Back

² شیروی، (1391)، ص 341

پذیرش سرمایه گذاری باید به منظور عمران و آبادی، رشد اقتصادی، ارتقاء فن آوری، ارتقای کیفیت تولیدات، افزایش فرصت های شغلی و موجب افزایش صادرات شود.

در پروژه های سرمایه گذاری همواره ریسک های مختلفی وجود دارد و احتمال عدم دستیابی به اهداف وجود دارد باید متذکر شویم در بند الف ماده 2 در مرحله پذیرش سرمایه گذاری و صدور مجوز، با توجه به ماهیت پروژه امکان یک یا چند اهداف یاد شده نمی رود. چطور ممکن است در پروژه ای سرمایه گذاری که احتمال عدم موفقیت وجود دارد در مرحله اول عملیاتی کردن پروژه و کسب مجوز لازم است، احراز تحقق اهدافی همچون توسعه رشد اقتصادی: افزایش فرصت های شغلی و افزایش صادرات، ارتقای کیفیت تولیدات به عنوان شرایط سرمایه گذاری امکان پذیر باشد، در حالی که این اهداف ذکر شده بعد از اتمام پروژه و حصول نتیجه امکان پذیر است.

آنچه به ذهن متبادر می شود در بند «الف» ماده 2 نه عنوان شرایط پذیرش سرمایه گذاری، بلکه به منزله انتظارات دولت ایران از پذیرش سرمایه گذاری های خارجی، مورد توجه قرار می گیرند که در این صورت با یک برآورد کارشناسی و مطالعه و بررسی اجمالی، توجیه اقتصادی پروژه قابل ارزیابی خواهد بود. سرمایه گذاری خارجی توسعه پایدار و تأثیر مستقیم با توجه به قانون تشویق در نظر داشته و به همین دلیل اهداف بند الف ماده 2 را بیان کرده در عمل تحقق تمامی این اهداف در پروژه سرمایه گذاری امکان پذیر نیست و غیر عملی است و سرمایه گذار خارجی در توجیه اقتصادی طرح تمامی این اهداف را تضمین کند و از سوی دیگری با چه مکانیزمی ارزیابی تمامی این اهداف در زمان صدور مجوز سرمایه گذاری امکان پذیر خواهد بود. 2- یکی از عناصر اصل سرمایه گذاری خارجی همانا ریسک عدم موفقیت و شکست پروژه است. در سرمایه گذاری خارجی در سود و زیان سرمایه گذار شریک بوده و سرمایه گذار در پروژه سرمایه گذاری ممکن به سودی نرسد برخلاف نهادهای مشابه سرمایه گذاری مانند استقراض خارجی بند الف ماده 2 رشد اقتصادی، ارتقای فن آوری، ارتقای کیفیت تولیدات، افزایش فرصت های شغلی و افزایش صادرات در عمل به عنوان ضوابط و شرایط عمومی پذیرش سرمایه خارجی قلمداد کرده و صدور مجوز را منوط به احراز آنها کرده و این اهداف در پایان پروژه قابل ارزیابی است و هیأت سرمایه گذار خارجی در این مورد سخت گیری نکرده و امری که احراز و اثبات آن در حیطه هیأت سرمایه گذاری خارجی و نه شخص سرمایه گذار است بلکه این انتظار می رود که پروژه در راستای اهداف پیش رود. فلذا تمامی این اهداف بند «الف» ماده 2 قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی قابلیت تحقق در تمامی پروژه های سرمایه گذاری را ندارد و در سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی این اهداف بیان شده و ابعاد دیگری را هم در سرمایه گذاری خارجی در بر میگیرد.

مبحث سوم: بایسته های سیاستهای کلی نظام و اسناد بالا دستی

گفتار اول: آثار مثبت و مزایای بایسته های سیاستهای کلی نظام در سرمایه گذاری خارجی

سرمایه گذاری خارجی در عین حالی که ابزاری برای تأمین مالی طرح های سرمایه گذاری کشور سرمایه پذیر است، می تواند وسیله ای باشد براس دسترسی به شبکه های توزیع بین المللی تا از طریق این مزیت بتوان کالاهای تولیدی خود را در بازار جهانی عرضه نمود. هم چنین سرمایه گذار خارجی و کشورمان باید بایسته هایی را در جهت جذب سرمایه گذاری خارجی رعایت کنند و می توان به عوامل ذیل اشاره نمود: رشد اقتصادی، توسعه فناوری، ایجاد اشتغال، افزایش صادرات، سیاست ها و مشوق های مالیاتی.

بند اول: تحقق رشد اقتصادی پیوسته، با ثبات و پرشتاب متناسب با اهداف چشم انداز ورود سرمایه باعث کاهش قیمت سرمایه در کشورهای در حال توسعه شده و هزینه های تأمین مالی کم و امکان کسب سود افزوده می شود، پس تولید اشتغال را می شود و با توجه به ویژگی جمعیت و نرخ رشد آن بیکاری کاهش می یابد که در نهایت باعث رشد اقتصادی می گردد. همچنین افزایش نرخ رشد اقتصادی باعث کاهش خروج سرمایه از کشور می شود.¹

رشد سرمایه گذاری موجب افزایش تقاضای کل و سپس رشد تولید ملی خواهد شد. تحلیل این موضوع از طریق دیگر نیز امکان پذیر است و آن اینکه هرگاه تولید ملی رو به افزایش گذارد، اشتغال نیز افزایش خواهد یافت؛ بنابراین، باید همواره ارتباط مثبتی بین نرخ رشد سرمایه گذاری و نرخ رشد اشتغال در جامعه وجود داشته باشد که این رابطه مثبت لازمه رشد اقتصادی در هر جامعه ای است.² که در بند 20، 29، 34 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری و سند چشم انداز 1404 براین موضوع اشاره دارد.

اکثر کشور ها از جمله ایران به شدت دنبال توسعه اقتصادی که یکی از اهدافی به مهم در جذب سرمایه گذاری خارجی می باشد و کلیه کشورها براساس، تکیه بر افزایش کمی و کیفی عوامل تولید برای رشد و توسعه پایدار همواره مدنظر آن ها بوده است. و مانعی جدی که بر سر راه توسعه کشورهای در حال توسعه کمبود سرمایه به عنوان عامل تولیدی مهم است. کشور های در حال توسعه است. از طرفی دستیابی به نرخ رشد قابل قبول اقتصادی، به مثابه جزء لاینفک توسعه، همواره مورد هدف تمام برنامه های عمرانی کشور بوده است.³

محققان اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی را بر رشد اقتصادی کشورهای میزبان مطالعه کردند و دریافته اند که یک اثر مثبت قابل ملاحظه ای بین جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی این کشورها وجود دارد. نتایج این تحقیقات مؤید این مطلب است که اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی، یک اثر مستقیم بوده و تحت الشعاع دیگر عوامل نظیر سرمایه

1 موسوی، سید علیرضا؛ قاعدی، مهنوش، بررسی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران، تدبیر، شماره 173، 1385، ص 39
2 هاشمیان، مسعود، تعیین اولویت های سرمایه گذاری صنعتی جهت تقویت مزیت های نسبی صادرات صنعتی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، 1391، ص 64
3 مظفری، فرشید، امنیت سرمایه گذاری و رشد اقتصادی، رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی، 1390، ص 77

انسانی قرار نمی‌گیرد. همچنین در تحقیقی دیگر در راستای شناسایی اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی، از تلفیق روش‌های سیستم‌دینامیک و اقتصاد سنجی استفاده شده و به بررسی اقتصادی مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و اثرگذاری این عامل بر رشد اقتصادی پرداخته است.

نتایج این پژوهش نیز مؤید اثر مثبت و معنی‌دار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی می‌باشد.¹

در تحقیقی دیگر، ضمن بررسی اثرات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی کشورهای عضو اتحادیه آسیای جنوب شرقی طی سال‌های 1970-1996 به این نتیجه رسیده‌اند که نه تنها سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند منجر به تحریک رشد اقتصادی این کشورها گردد، بلکه میزان اثرگذاری این متغیر بسیار بیشتر و مؤثرتر از اثرگذاری سرمایه‌های انسانی و عوامل فناورانه است.²

همچنین نتایج حاصله از تحقیقی تحت عنوان «نقش سرمایه‌گذاری خارجی در رشد اقتصادی و مطالعه تطبیقی ایران با کشورهای منتخب» مؤید این مطلب است که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بهترین شکل تأمین سرمایه خارجی برای بسط اقتصادی است و روند حرکت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در مقایسه با سایر انواع سرمایه‌گذاری خارجی بسیار باثبات‌تر است. علاوه بر این، برنامه ریزی اقتصادی با هدف تقویت رشد اقتصادی با کمک سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی امکان‌پذیر است تا استفاده از سرمایه‌گذاری سهامدارانه و دیگر شکل‌های سرمایه‌گذاری خارجی.³

از سوی دیگر، رشد اقتصادی نیز اثری مثبت بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد. نتایج تحقیقی که در این خصوص انجام شده نشان می‌دهد که این تأثیرگذاری قابل توجه است. مطابق نتایج بدست آمده در دوره مورد بررسی، افزایش رشد اقتصادی موجب افزایش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شده است؛ به عبارت دیگر زمانی که کشور رشد اقتصادی خوبی را داشته باشد، این بدین معناست که سرمایه‌گذاری در کشور جواب می‌دهد و کشور می‌تواند مکان مناسبی برای سرمایه‌گذاری خارجی باشد، بنابراین، رشد اقتصادی بالا در کشور میزبان، انگیزه سرمایه‌گذاری را برای سرمایه‌گذاران خارجی افزایش می‌دهد.⁴ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از طریق انتقال تکنولوژی مناسب و آموزش نیروی انسانی و افزایش بهره‌وری و همچنین افزایش سرمایه‌گذاری داخلی می‌تواند زمینه‌های رشد اقتصادی را در کشور را به وجود آورد. و مطالعات اقتصادی نشان می‌دهد که آثار سودمند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی به دلیل افزایش کارایی و بهره‌وری سرمایه ناشی از انتقال پیشرفته و مناسب و نه صرفاً از طریق انباشت بیشتر

1 فرزین، رضا، بررسی اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، شماره 1391، 61، ص 29.

2 مهدوی، همان، ص 58

3 کمیجانی، اکبر، اثر سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اشتغال ماهر و غیرماهر بخش خدمات ایران، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره 76، 1389، ص 37

4 استادی، همان، ص 62

سرمایه صورت می گیرد از عوامل تأثیرگذاری که می توان باعث رشد اقتصادی کشور در سرمایه گذاری مستقیم می توان به توسعه سیستم های مالی کشور، استراتژی تجاری کشور و ... اشاره نمود اما در سرمایه گذاری غیر مستقیم تنها از طریق افزایش سرمایه گذاری داخلی که آن هم در مقایسه با سرمایه گذاری مستقیم از قدرت کمتری در این زمینه برخوردار است می تواند منجر به رشد اقتصادی شود.¹

سرمایه گذاری غیر مستقیم در بحران های مالی انعطاف کمتری دارد و افق زمانی کوتاه مدت دارد و می تواند در شرایطی اثرات منفی در کشور میزبان بگذارد، زیرا باعث افزایش ریسک و بی اعتمادی بین تولیدکنندگان می شود و سیستم اقتصادی کشور را مختل می کند و باعث منفی شدن تراز پرداخت های کشور می گردد و هزینه بسیاری برای کشور تحمیل می نماید. این هزینه در قالب سرمایه گذاری مستقیم خارجی غیر مستقیم به صورت پرداخت بهره، سود سهام و در قالب سرمایه گذاری مستقیم خارجی به صورت بازگرداندن پس اندازها و سود سرمایه گذاری ها به داخل کشور و واردات کالاهای واسطه ای و سرمایه ای است.²

بند دوم: توسعه فناوری

طبق ابلاغ سیاستهای کلی «علم و فناوری و بند 9 و 29 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری کسب فناوری، بویژه فناوری های نو شامل ریز فناوری و فناوری های زیستی، اطلاعات و ارتباطات، زیست محیطی، هوافضا و هسته ای به توسعه فناوری که در سرمایه گذار خارجی ملزم به انتقال فناوری های نوین به کشور می باشد.

با توجه به تعریف وسیع فناوری که نه تنها شامل مراحل و فرآیندهای علمی تولید، بلکه شامل مهارت های سازمانی، مدیریتی و بازاریابی می شود؛ سرمایه گذاری مستقیم خارجی کانال مهمی برای انتقال فناوری است.³

جریان ورودی سرمایه گذاری خارجی می تواند اثرات مثبتی بر نوآوری کشور میزبان داشته باشد. بنگاه های داخلی می توانند از طریق تقلید موفق به یادگیری فناوری های جدید وارد شده توسط سرمایه گذاران خارجی شوند.

در واقع سرمایه گذاری خارجی به کاهش پروسه آزمون و خطای بنگاه های داخلی کمک می کند. همچنین فناوری و کالاهای وارد شده توسط سرمایه گذاران خارجی قبلاً در بازارهای خارجی آزمایش شده و ریسک نوآوری را برای بازارهای داخلی کمتر می کند.⁴

1 مهدوی، 1383، ص 58

2 میرزاخانی، حسن، اثرات سرمایه گذاری خارجی در سال تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، مجله اقتصادی دو ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی شماره 7 و 8، مهر و آبان 1391، ص 103

3 زارع، محمد حسن، سرمایه گذاری خارجی و سازمان جهانی تجارت با نگاهی به وضعیت ایران، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، 1391، ص 77

4 شاه آبادی، ابوالفضل، بررسی اثر سرریز فناوری از طریق سرمایه گذاری مستقیم خارجی و واردات بر نوآوری، فصلنامه تحقیقات اقتصادی راه اندیشه، شماره 4، 1390، ص 15

با توجه به شکاف عمیق فناوری میان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، ورود سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه است. ورود سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه سرریزهایی دارد که باعث گسترش نوآوری در این کشورها می گردد.¹ تجارت بین الملل و سرمایه گذاری خارجی به عنوان دو شیوه اصلی انتشار دانش ناشی از تحقیق و توسعه می باشند؛ به عبارت دیگر سرمایه گذاری خارجی موجب فراهم کردن فناوری های خارجی و دانش فنی و مدیریتی می گردد، که در غیر این صورت انتقال دانش و فناوری خارجی و غیرقابل دسترس و یا با هزینه بسیار بالا همراه خواهد بود.²

از طرفی تجربه جهانی نشان داده که سرمایه گذاران خارجی و شرکت های فراملیتی تمایل زیادی به انتقال فناوری نداشته و مایل نیستند برای خود در عرصه جهانی رقابتی جدید ایجاد کنند، ضمن اینکه هیچگاه تمایل ندارند با این نیت وارد کشورهای میزبان شوند. نکته اینجاست که اگر در رشته خاصی سرمایه گذاری صورت پذیرد، زمینه برای انتقال فناوری فراهم تر خواهد بود و لازم است در مذاکرات و چانه زنی ها به ضرورت انتقال فناوری توجه گردد و در قراردادها ساز و کارهای مناسب در نظر گرفته شود تا سرمایه گذاری انجام شده متضمن انتقال فناوری گردد.

در شرایط مناسب علاوه بر فعالیت های تولیدی، امکان انتقال و انجام فعالیت های تحقیق و توسعه توسط شرکت های فراملیتی وجود دارد؛ بنابراین، انتقال فناوری به چارچوب های سیاسی و سبب مزیت های کشور میزبان بستگی دارد. نکته مهم و ظریفی که در این خصوص وجود دارد، این است که مسئله فقط این نیست که یک فناوری و مهارت وجود داشته باشد و شرکت خارجی بتواند آن را در هر بستری منتقل کند. باید توانایی های داخلی به سطحی رسیده باشد که بتوان از این مزیت سرمایه گذار خارجی بهره برداری کرد. لذا توانایی های داخلی به خصوص در زمینه سرمایه انسانی بسیار مهم است.

در صورتی که توانایی جذب فناوری وجود نداشته باشد، ممکن است شرکت های فراملیتی، فناوری های کاربر مانند صنایع مونتاژ را به میزبان تحمیل کنند.³

انتقال فناوری بستگی به فناوری و قدرت جذب فناوری کشور میزبان دارد که توسط زیرساخت ها علی الخصوص سرمایه انسانی موجود در آن کشور تعیین می گردد.⁴

به نظر نمی آید که اگر پیشرفت فناوری در توسعه مهارت های انسانی یک اقتصاد متجلی نشود، بتوان به انتظار معجزه ای از شرکت های چندملیتی برای انتقال فناوری به کشورهای در حال پیشرفت نشست. بنابراین، برای اینکه بتوانیم فناوری را به صورت موفقیت آمیزی به کشورمان منتقل کنیم، باید اول زیرساخت های علمی و فنی را فراهم آوریم و سرمایه انسانی خود را تقویت کنیم و بستر توسعه فناوری درون زا را ایجاد نماییم. سیاست صنعتی و سیاست فناوری داشته باشیم

¹ مطیعی، همان، ص 112

² مطیعی، همان، ص 123

³ زوز، محمدعلی، بررسی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران، مجله تدبیر، شماره 1390، 173، ص 35

⁴ مهدوی، همان، ص 63

تا در این چارچوب بتوانیم از طریق سرمایه‌گذاری خارجی فناوری بیش تری را به کشور منتقل کنیم.¹ برتری تکنولوژی موجب خواهد شد کالاها با کیفیت بهتر و قیمت تمام شده پایین تر و در ابعاد وسیع تر عرضه گردد که حاصل آن بازگشت سریع سرمایه برای سرمایه‌گذاری انجام شده است.²

سرمایه‌گذاری‌های خارجی که از این امکانات برخوردار هستند نیاز به انتقال تأسیسات و امکانات سخت افزاری ندارد و به لحاظ این که از سطح تکنولوژی بالایی برخوردار هستند و این مزیتی برای سرمایه‌گذار خارجی محسوب می‌شود و نیازی به انتقال تأسیسات و امکانات سخت افزاری ندارد و راه اندازی با تأمین مالی انجام شود. به نظر نگارنده با حمایت دولت از شرکت‌های دانش بنیان موجب ارتقاء فناوری و تمایل بیشتر سرمایه‌گذار خارجی به کشور می‌شود طبق ماده 17 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، دولت مجاز است به منظور توسعه و انتشار فناوری و حمایت از شرکت‌های دانش بنیان اقدامات زیر را انجام دهد.

الف- حمایت مالی از پژوهش‌های تقاضا محور مشترک با دانشگاهها و موسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری و حوزه‌های علمی در موارد ناظر به حل مشکلات موجود کشور مشروط به اینکه حداقل پنجاه درصد (50%) از آن را کارفرمای غیر دولتی تأمین و تعهد کرده باشد.

ب- حمایت مالی و تسهیل شکل‌گیری و توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط، خصوصی و تعاونی که در زمینه تجاری‌سازی دانش و فناوری به ویژه تولید محصولات مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و صادرات خدمات فنی و مهندسی فعالیت می‌کنند و نیز حمایت از راه اندازی مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری از طریق بخش غیر دولتی

ج- حمایت‌های قانونی ضروری در جهت مشوق طرف‌های خارجی قراردادهای بین‌المللی و سرمایه‌گذاری خارجی برای منتقل کردن دانش فنی و جزئی از فعالیتهای تحقیق و توسعه مربوط به داخل کشور و انجام آن با مشارکت شرکت‌های داخلی

د- پشتیبانی مالی از تشکیل و گسترش بورس ایده و بازار تکنولوژی به جهت بهره‌گیری از گنجایش‌های علمی در راستای پاسخگویی به ظرفیتهای بخش صنعت، کشاورزی و خدمات

ه- حمایت مالی از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در راستای ارتقای بهره‌وری و حل مشکلات کشور

و- تأمین و پرداخت بخشی از هزینه‌ی ثبت اختراعات، تولید دانش فنی و حمایت مالی از تولید کنندگان برای خرید دانش فنی و امتیاز اختراعات

مورد 8، ماده 16 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران بر اهمیت شرکت‌های دانش بنیان بر سرمایه‌گذاری خارجی تأکید شده است: برنامه ریزی برای تحقق شاخص‌های اصلی علم و فناوری شامل سهم درآمد حاصل از صادرات محصولات و خدمات مبتنی بر فناوری

¹ زوز، همان، ص 128

² زاخرخواهی فرد، یحیی؛ صادقی، محمد، تحلیل حقوقی- اقتصادی موانع سرمایه‌گذاری خارجی در مناطق آزاد ایران، تحقیقات حقوقی تطبیقی آزاد- بهار 1399، ص 168

های پیشرفته و میانی، سرانه تولید ناخالص داخلی ناشی از علم و فناوری، تعداد گواهی ثبت اختراع، تعداد تولیدات علمی بین المللی، نسبت سرمایه گذاری خارجی در فعالیت های علم و فناوری به هزینه های تحقیقات کشور و تعداد شرکت های دانش بنیان

بند سوم: حفظ محیط زیست

روابط بین سرمایه گذاری خارجی و حفظ محیط زیست بسیار پیچیده است این دو حوزه بر یکدیگر تاثیرات فراوان متقابلی میگذارد، یعنی این دو یک رابطه تعارض و تضاد وجود دارد بطوریکه حفظ محیط زیست مانعی در برابر سرمایه گذاری خارجی به حساب می آید، به عنوان مثال قواعد و مقررات زیست محیطی محکم و سخت و لزوم ارزیابی زیست محیطی بالا، ممکن است باعث کاهش جذب سرمایه گذاری خارجی شود و از سویی رشد سرمایه گذاری خارجی بدون توجه به مسائل استانداردهای زیست محیطی ممکن است باعث لطمه و آسیب به محیط زیست شود. این دو حوزه حقوق بین الملل یک رابطه و پشتیبانی متقابل وجود دارد و تقویت یکی باعث رشد دیگری می شود و رعایت قواعد زیست محیطی و استفاده منصفانه از منابع طبیعی باعث کاهش هزینه های زیست محیطی و رشد بهداشت اجتماعی میگردد و با انتقال رشد سریع سرمایه گذاری، رشد اقتصادی و توسعه پایدار و انتقال تکنولوژی به کشورهای کمتر توسعه یافته را موجب می شود.

ماده 139 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، به منظور ایجاد زیرساختهای تولید تجهیزات نیروگاههای بادی و خورشیدی و توسعه کاربرد انرژی های پاک و افزایش سهم تولید این نوع انرژی های در سبد تولیدات انرژی کشور، دولت مجاز است با حمایت از بخش های خصوصی و تعاونی از طریق وجوه اداره شده و یارانه سود تسهیلات، زمینه تولید تا پنج هزار مگاوات انرژی بادی و خورشیدی در طول برنامه متناسب با تحقق تولید را فراهم سازد برای عملی کردن ماده 1 قانون توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت باید در پروژه های سرمایه گذاری به آن توجه ویژه ای شود چون باعث رشد اقتصادی و کاهش مصرف سوخت و آلودگی در کشور می شود.

در بند 19 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری و در بند 30 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی به حفظ محیط زیست همواره در سرمایه گذاری خارجی باید توجه شود و در بند 1 و 8 سیاستهای کلی سایر منابع انرژی و بند 8، 11، 13 سیاستهای کلی محیط زیست که در سرمایه گذاری خارجی باید مسائل زیر برای حفظ محیط زیست رعایت گردد:

1- تلاش برای کسب فناوری و دانش فنی انرژیهای نو و ایجاد نیروگاه ها از قبیل بادی و خورشیدی و پیل های خورشیدی و پیل های سوختی و زمین گرمایی در کشور 2- ایجاد تنوع در منابع انرژی کشور و استفاده از آن و با رعایت مسائل زیست محیطی و تلاش برای افزایش سهم انرژی های تجدید پذیر با اولویت انرژی های آبی. 3- صنعت کم کربن، استفاده از انرژی های پاک،

محصولات کشاورزی سالم و ارگانیک و مدیریت پسماندها و پساب ها با بهره گیری از ظرفیت ها و توانمندی های اقتصادی، اجتماعی، طبیعی و زیست محیطی 4- اصلاح الگوی تولید در بخش های مختلف اقتصادی و اجتماعی و بهینه سازی الگوی مصرف آب، منابع، غذا و مواد و انرژی بویژه ترویج مواد سوختی سازگار با محیط زیست 5- توسعه حمل و نقل عمومی سبز و غیر فسیلی از جمله برق و افزایش حمل و نقل همگانی بویژه در کلان شهرها 6- حمایت و تشویق سرمایه گذاری ها و فناوری های سازگار با محیط زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز 7- ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره گیری از فناوری های نوآورانه ی زیست محیطی و تجارب سازنده ی بومی در زمینه حفظ تعادل زیست بوم ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط زیست

بند چهارم: ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری

شواهد تجربی نشان داده اند که شرکت های فراملی بیش از شرکت های محلی به تکنولوژی گرایش دارند. از طرف دیگر شرکت های فراملی به واسطه پیوندهایی که با صنایع بالادستی و پایین دستی دارند می توانند تأثیرات مثبت و منفی بر میزان استخدام رقیب بگذارد و می توانند به طور غیرمستقیم بر اشتغال تأثیر داشته باشند.¹ در بند 6 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی و بند 34 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در سرمایه گذاری خارجی باید به توسعه فعالیت های اشتغال زا در جهت کاهش بیکاری به خصوص در بخش های کشاورزی و صنایع تبدیلی و کارگاه های متوسط و کوچک توجه شود و به نظر نگارنده با اجرای صحیح اصل 44 قانون اساسی این امر محقق می شود.

سرمایه گذاری مستقیم به دو طریق در کشورمان موجب افزایش اشتغال می شود:

1- فعالیت شرکت های خارجی در کشور نیازمند نیروی کار متخصص و تحصیل کرده می باشند و به دلیل مزیت نیروی کار داخلی در کشورمان، شرکت های سرمایه گذاری از نیروی بومی استفاده می کنند و در نتیجه منجر به افزایش اشتغال می گردد.

2- اشتغال مستقیماً ناشی از فعالیت های شرکت های خارجی نیست، بلکه ناشی از بهبود فناوری و سیستم مدیریتی است که فعالیت این شرکت ها به دنبال افزایش اشتغال از نتایج حتمی آن است.² به طور کلی سرمایه گذاری خارجی تأثیر مثبتی بر اشتغال دارد. اگر چه این اثر بخشی بر اشتغال نیروی کار متخصص بیشتر است و انگیزه سرمایه گذاران خارجی بیشتر در جذب چنین نیروهایی است. و در تحقیقی که به جداسازی یا تفکیک مشاغل صورت گرفته تأثیر سرمایه گذاری خارجی

1 اسدی، علی، سرمایه گذاری خارجی و نقش آن بر اشتغال، مجله کار و جامعه، شماره 115، 1388، ص 76

2 مهدوی، ابوالقاسم؛ عزیز محملو، حمید، سرمایه گذاری مستقیم خارجی و اشتغال در کشورهای در حال توسعه، مجله دانش و توسعه، شماره 15، 1383، ص 72

در بخش کشاورزی قابل توجه نبوده، ولی در بخش صنعت بر اشتغال نیروی کار متخصص تأثیر منفی و در بخش خدمات تأثیر مثبت و معنی دار داشته است.¹ تحقیقی دیگر که به منظور بررسی سرمایه گذاری خارجی بر اشتغال در زیربخش های خدمات ایران انجام شده، نشان می دهد سهم نیروی کار ماهر به غیرماهر افزایش می یابد.² برای مثال، با ورود بنگاه های چند ملیتی خدماتی به ایران، بنگاه های خدماتی حاضر در کسب و کارها و زیربخش های خدمات عمده فروشی و خرده فروشی، رستوران و هتل، حمل و نقل و ارتباطات با تغییر ساختار نیروی کار به سوی جذب نیروی کار متخصص، بهره وری و استفاده نیروی کار خود را در جهت کاهش شکاف بهره وری با بنگاه های خارجی افزایش می دهند تحقیقات نشان می دهد که اگر بیکاری عمدتاً علت ساختاری در یک کشور در حال توسعه باشد و هیچ مانعی برای سرمایه گذاری وجود نداشته باشد در این صورت سرمایه گذاری موجب افزایش اشتغال می گردد و اگر سرمایه گذار خارجی جانشین سرمایه گذاری داخلی گردد، اثر اشتغال آن اندک و حتی منفی خواهد بود.³

بند پنجم: افزایش صادرات

در بند 3 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری باید با فرهنگ سازی برای استفاده از تولیدات داخلی، افزایش تولید و صادرات کالا و خدمات ورود سرمایه به کشورهای در حال توسعه باعث کاهش قیمت سرمایه شده و هزینه های تأمین مالی برای سرمایه گذاری کم و امکان کسب سود افزوده شده و تولید اشتغال حاصل می شود و با توجه به ویژگی جمعیت و نرخ رشد اقتصادی باعث خروج سرمایه می شود.⁴ همچنین افزایش صادرات کالاهای متنوع به کشورهای همجوار افزایش می یابد. کشور ایران در همسایگی با پانزده کشور بازار صادرات خوبی را برای سرمایه گذار خارجی مهیا کند. و طبق بند 8 سیاستهای کلی در خصوص انرژی باید به جایگزینی صادرات فرآورده های نفتی و گاز و پتروشیمی به جای نفت خام و گاز طبیعی سرمایه گذاری شود تا وابستگی کشور به نفت کم شده و تحریم ها فشار زیادی به اقتصاد ملی نگذارد.

با وجود مشکلات حال و آینده بازارهای صادراتی کشورمان نیاز به توسعه صادرات و افزایش آن یکی از طرق رسیدن به این هدف استفاده از سرمایه گذاری خارجی است، شرکت های فرا ملی می توانند تکنولوژی لازم جهت تولید محصولات با کیفیت صادراتی و تضمین عواملی چون تحویل به

1 نصابیان، شهریار، نقش سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر اشتغال ایران، پژوهشنامه اقتصادی، شماره 1390، 3، ص 97.

2 کمیجانی، همان، ص 80

3 بور بور، محمدرضا، دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، سرمایه گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و موانع پیش روی آن، تمدن حقوقی بهار و تابستان 1400

4 قانلی، مهنوش؛ موسوی، سید علیرضا، بررسی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران، مجله تدبیر، شماره 173، 1385، ص 39

موقع و کیفیت مطلوب و قابل اعتماد که لازمه بازیابی صادراتی هستند و بالاخره اطلاعات مربوط به بازارهای صادراتی و دسترسی به آن‌ها را با خود به کشور میزبان بیاورند.¹ جذب سرمایه‌گذار خارجی با توجه به سیاست‌های کلی نظام به ویژه در حوزه‌هایی که کشور در آن مزیت نسبی دارد و هم‌افزایی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی از جمله صنعت، معدن، تجارت، مخابرات، حمل و نقل، گردشگری، بویژه صنایع نفت، گاز و پتروشیمی و خدمات مهندسی و پشتیبان آن صنایع انرژی بر و زنجیره پائین دستی آنها، با اولویت سرمایه‌گذاری در ایجاد زیربنای و زیرساخت‌های مورد نیاز و ساماندهی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس در چهارچوب سیاست‌های آمایش سرزمین باعث افزایش مازاد بر تولید کشور به واردات را نیز کاهش می‌دهد² و موجب خروج ارز از کشور میشود.

سرمایه‌گذاری زیربنایی در حمل و نقل و پیشرفت در ارائه خدمات به کم کردن هزینه‌ها و افزایش دسترسی به فعالین بازارهای متنوع (نظیر عرضه‌کنندگان نهاده‌ها، نیروی کار و تقاضاکنندگان کالاها) منجر شده که بالتبع این توسعه بازار را به دنبال خواهد داشت در این رابطه همچنین فرصت‌ها برای صادرات و واردات کالاها افزایش می‌یابد در بند 29 سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری بر این موضوع اشاره می‌کند. زیرا اولاً توسعه صادرات به سطوح بالاتر منجر شده و امکان بهبود در کارایی را فراهم می‌سازد. 2- هزینه‌های حمل و نقل کمتر و دسترسی آسان و گسترده به بازارهای عوامل تولید را فراهم می‌سازد.

الف: متنوع‌سازی صادرات

اقتصاد بیشتری از کشورهای در حال پیشرفت من جمله کشور ایران به جهت صادرات تک محصولی بادشواری‌های فراوانی مواجه هستند و اقتصاد کشور از صادرات نفتی و سود بدست آمده از آن بیشترین وابستگی را ایجاد کرده. 1- یکی از علل اساسی بخش صنعت کشور توسط کالاهای سرمایه‌ای و به کمک محصولات وارداتی تقویت می‌شود. بسیاری از کشورهای در حال توسعه به دلیل صادرات تک محصولی با مشکلات زیادی روبرو هستند 2- اینک برای افزایش اثرگذاری کاهش درآمد نفتی بر رشد اقتصادی، پایین بودن سهم صادرات غیر نفتی و کاهش تنوع صادراتی است.³

در بند 10 و 13 سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی و بند ج ماده 234 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران و بند ه ماده 8 قانون هدفمندی یارانه‌ها و همچنین در بند 11 سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی برنامه ریزی جامع

1 اسدی، علی، سرمایه‌گذاری خارجی و نقش آن بر اشتغال، مجله کار و جامعه، شماره 115، 1388، ص 76
2 سرمایه‌گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و مواقع پیش روی آن، نوره 4، شماره 88، بهار و تابستان 1400، دو فصلنامه تمدن حقوقی، ص 169
3 حافظی، علی اکبر؛ علمی مقدم، مصطفی، شناسایی عوامل موثر بر تنوع‌سازی صادرات به عنوان سیاست مطلوب اقتصاد مقاومتی، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیستم، شماره 75، تابستان 1396، ص 148

برای دست یابی به جهش در صادرات غیر نفتی و کاستن از تکیه بر درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام و حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی و همچنین در بند 1 سیاستهای کلی در خصوص انرژی ایجاد تنوع در منابع انرژی کشور و استفاده از آن و بند 36 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری کوشش کردن در جهت بهره برداری به اقتصاد متنوع و اتکا کردن به منابع و تکنولوژی پیشرفته، بر کاهش ضربه پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز و توسعه صادرات غیر نفتی و بند ب ماده 150 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، متنوع سازی پایه صادرات صنعتی و افزایش سهم محصولات دارای پردازش بیشتر (صنایع نهایی) در صادرات و ماده 46 قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بر این موضوع تأکید شده است.

متنوع سازی صادرات مفید و تاثیرگذارو به صرفه برای کم کردن آسیب پذیری اقتصاد و کاهش ضربه پذیری برگرفته از وابستگی به عنوان سیاستهای مهم برای ایجاد ثبات ارزی می باشد. در واقع متنوع سازی صادرات از یک طرف باعث افزایش صادرات و میزان ارز صادراتی می شود و وابستگی به نفت را در کشور کاهش می دهد و دارای نوساناتی کمتر از نفت می باشد و از طرفی تنوع در صادرات کالا باعث انگیزه نیروی کار و استفاده از جوانان با تحصیلات عالی باعث نوآوری بالاتر، قدرت خلق محصول جدید بالاتر و تنوع محصولات صادرات نیز افزایش و انطباق آسانتر با تکنولوژی جدید و پذیرش شرایط قابل تحول نقش موثری را در متنوع سازی صادرات دارد.

به همین رابطه رهبر معظم در بیانات متعدد خود، متنوع سازی صادرات را به عنوان یکی از معیارهای توسعه اقتصادی و ثبات درآمدی ارزی تلقی می کند. متنوع سازی صادرات منتهی به توسعه رشد اقتصادی می شود و با وضع تحریم های جدید در ایران صادرات غیر نفتی به شدت کاهش یافته و همینطور تمام صادرات غیرنفتی کشور گروه های ویژه ای تمرکز یافته است و این تنوع پذیری تاثیرات منفی دارد.¹ هر قدر تنوع صادرات غیرنفتی افزایش یابد باعث بالارفتن بهره وری برآمده از تکنولوژی مدرن و پیشرفته و مدیریت جدید، آموزش نیروی کار و غیره است. می بایست کشور در تولید کالاهایی که برخوردار از مزیت نسبی هستند به فعالیت بپردازد. چرا که به این وسیله، حداکثر بازدهی برای صرف منابع مشخص، قابل دستیابی است و همچنین فراوانی نهادهای تولیدی ورود سرمایه گذاری را به کشور چند برابر می کند. در بند 2 سیاستهای کلی برنامه چهارم با توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری که این زمینه باید برای فرهنگ سازی از تولیدات داخلی و استفاده از آن، افزایش تولید و صادرات کالا و خدمات و از نظر سیاسی تعهداتی در نظر گرفته شود از قبیل:

1 یآوری، کاظم؛ اشرف زاده، حمیدرضا؛ احمد زاده، خالد، متنوع سازی صادرات و بهره وری در صنایع کشور، پژوهش های اقتصادی، 10(3)، 1389، ص 54

1- برای تحقق ویژگی های مورد نظر در افق چشم انداز اطلاع رسانی مناسب انجام گردد. 2- تقویت روابط سازنده با کشورهای غیر متخاصم 3- ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورها 4- بهره گیری از روابط سیاسی با کشورها و افزایش جذب منابع و سرمایه گذاری و نهادینه کردن روابط اقتصادی

در سال 1399 بالغ بر 14 میلیارد و 279 میلیون دلار بین ایران و امارات، کالای تجاری تبادل شد که از لحاظ وزنی نسبت به سال 1398 بیش از 28 درصدی و در وزن رشد 7 درصدی داشته است و در سال 98 با امارات 15 میلیون و 878 هزار تن به ارزش 13 میلیارد و 307 میلیون دلار بود که با افزایش چهار میلیون و 462 هزار تنی و رشد 972 میلیون دلاری در سال 1399¹ برای افزایش صادرات کالاهای وارداتی از امارات:

1- میوه های گرمسیری، دام مولد، حبوبات، قهوه و کاکائو، ادویه، جو، برنج، دانه های روغنی، انواع بذر، روغن خوراکی، توتون و تنباکو، مواد معدنی، انواع روغن صنعتی، مواد اولیه صنعتی، انواع ویتامین ها، ملزومات و تجهیزات پزشکی و دندانپزشکی، چسب، کاغذ و مقوا، مواد اولیه تایرسازی، لوازم خرازی، مواد پلاستیکی، دستکش، انواع پارچه و نخ، لوازم و تجهیزات بسته بندی، محصولات فولادی، درب های اتوماتیک آسانسور، پیچ و مهره، مصنوعات فلزی، لوازم یدکی خودرو، ماشین آلات جاده سازی، ماشین های صنعتی، لوازم و تجهیزات ورزشی از عمده کالاهای وارداتی از امارات به کشورمان در سال 1399 به کشورمان بودند. اقلام کالاهای صادراتی به امارات:

محصولات دریایی و شیلاتی، انواع گل، میوه و تره بار، آجیل و خشکبار، میوه خشک، ادویه، زعفران، شیرینی و شکلات، آب میوه، سرکه، مصالح ساختمانی، سیمان، مواد معدنی، انواع ظروف، کف پوش، مصنوعات چوبی، حصیر، فرش و گلیم، پوشاک، کفش، صنایع دستی، محصولات فولادی، درب و پنجره، لوازم آشپزخانه، ماشین آلات صنعتی، انواع لامپ، انواع مبلمان، آلات موسیقی، لوازم پزشکی، تجهیزات برقی، دستگاههای الکترونیکی، لوازم یدکی، ماشین های بسته بندی، عمده کالاهای صادراتی کشورمان به امارات در سال 1399 بود.

صادرات کشورمان به امارات در سال 1399	صادرات کشورمان به امارات در سال 1398
در سال 1399 به امارات، 15 میلیون و 271 هزار تن به ارزش چهارمیلیارد و 624 میلیون دلار بوده	که در سال 1398 سه میلیون و 339 هزار تن و 285 میلیون دلار بیشتر کالا به این کشور صادرات صورت گرفته است
رشدی 27 درصدی در وزن و 6/5 درصد در ارزش داشته ایم	
واردات کشورمان به امارات در سال 1399	واردات کشورمان به امارات در سال 1398

¹ سخنگوی گمرک، سید روح اله لطیفی (فارس نیوز) در تاریخ 1400/01/13

<p>در سال 1399 با رشد واردات یک میلیون و 123 هزار تنی کالا و 687 میلیون دلاری نسبت به سال 1398، حدود پنج میلیون و 70 هزار تن کالا به ارزش 9 میلیارد و 655 میلیون دلار از امارات به کشورمان واردات داشتیم</p>		<p>شاهد رشد 28/4 درصدی در وزن و 7/6 درصدی در ارزش واردات از این کشور نسبت به سال 98 داشته ایم</p>	
<p>13/6 درصد وزن و 13/4 درصد ارزش کل صادرات</p>		<p>15 درصد وزن و 25 درصد ارزش کل واردات</p>	
سال	صادرات	واردات	میزان سرمایه گذاری خارجی (دلار)
1399	قیمت	24/489/449/951	38/800/862/525
	وزن	76/864/154/184	33/734/126/785
1398	قیمت	41/370/263/152	43/735/362/745
	وزن	134/000/118/000	35/426/364/750
1397	قیمت	44/300/593/601	41/236/168/446
	وزن	117/226/187/800	30/180/774/634
1396	قیمت	46/773/679/196	51/612/282/367
	وزن	132/295/469/805	34/411/049/322
1395	قیمت	43/837/103/086	42/701/842/222
	وزن	129/646/357/433	31/817/422/777
1394	قیمت	32/616/139/751	33/769/860/792
	وزن	75/493/640/599	29/636/099/923
1393	قیمت	36/538/668/512	44/987/828/401
	وزن	81/631/906/393	37/587/097/690
1392	قیمت	31/239/468/426	48/138/749/461
	وزن	80/141/664/806	32/724/531/430
1391	قیمت	31/866/879/659	51/457/988/435
	وزن	69/933/874/342	38/568/361/554
1390	قیمت	33/805/239/741	57/487/546/346
	وزن	66/427/558/221	35/191/839/396
1389	قیمت	26/548/623/533	23/967/098/352
	وزن	60/197/457/807	23/728/889/750
1388	قیمت	21/887/309/569	54/889/533/895
	وزن	47/500/966/791	51/913/726/607

بند ششم: سیاستها و مشوق های مالیاتی

بعضی از کشورها به علت جذب سرمایه گذاران خارجی در راستای حمایت و تشویق سرمایه گذاری خارجی اقدام به اعطای برخی از امتیازات بر وضع قوانین و مقرراتی می نماید. میزان امتیازها، حمایت ها و مشوق ها هر چه بیشتر باشد مسلم است سرمایه گذاران خارجی با رغبت بیشتری اقدام به سرمایه گذاری نمایند. زمینه های بسیاری در ایران با توجه به وجود منابع اولیه غنی برای سرمایه گذاری مهیا می باشد و دست اندرکاران با توجه به شرایط مطلوب و مشوق ها، راه را برای دسترسی راحت تر به این منابع برای سرمایه گذار خارجی، هموار می سازند.

ماده 52 قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، تشویق سرمایه گذاری بخش غیردولتی به هدف توسعه اقتصاد حمل و نقل ریلی در این حیطه و تسهیل اجرای پروژه ها و افزایش رضایتمندی و اقبال عمومی از خدمت گزاری های انجام شده در حمل و نقل ریلی: الف- سرمایه گذاری بخش غیردولتی در ساخت و بهره برداری از حمل و نقل ریلی درون شهری و برون شهری مانند سرمایه گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته تلقی شده و مشمول کلی قوانین و مقررات مرتبط با سرمایه گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته خواهد بود.

در سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی، امور فرهنگی، علمی و فناوری به ایجاد پشتیبانی و حمایت از سرمایه گذاران با حفظ مسئولیت پذیری آنان و بند (ب) ماده 111 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، تعیین و اعمال مشوق ها به تناسب روز و رقابت های بین المللی اشاره شده که باید برای جذب سرمایه گذار خارجی موارد ذیل لحاظ گردد:

- 1- تعهد به بازگشت سود و اصل سرمایه و ممانعت از مصادره ملی کردن آنها
- 2- خوداری از مصادره سرمایه های خارجی
- 3- پوشش بیمه ای: سرمایه گذار با خطراتی از قبیل سلب مالکیت، عدم امنیت جانی و مالی، ریسک انتقال پول، نقض قرارداد روبرو می باشد. سرمایه گذار خارجی از وطن خود به دنبال کسب و کار می کند سود و منفعت خود را در نظر می گیرد و به دنبال امنیت سرمایه و سود سرمایه گذار عمده ترین انگیزه برای سرمایه گذاری می باشد و برطرف کردن این نگرانی ها یکی از راه های اجرای قوانین بیمه است که در ایجاد امنیت مالی برای سرمایه گذار، وظیفه مهمی ایفا می کند.¹
- 4- معافیت های مالیاتی در مورد تولیدات شرکتهای سرمایه گذار خارجی
- 5- عطا کردن معافیت های گمرکی در مورد واردات نهاده های مورد نیاز شرکتهای سرمایه گذار خارجی
- 6- عطا کردن یارانه در امر تعلیم نیروی کار محلی
- 7- تاسیس مناطق آزاد به منظور سرمایه گذاری
- 8- عطا کردن امکانات زیربنایی و خدمات عمومی ارزان تر مانند آب، برق، گاز
- 9- بهره مندی سرمایه گذاران خارجی از حقوق، حمایت ها از امکانات مساوی تر با سرمایه گذاران داخلی

¹ قامت، جعفر، بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی، دانشنامه، 1390

10- جابه جایی آزادانه اصل سرمایه و منفعت برخواسته از سرمایه گذاری در کشور به شیوه ارز یا کالا

11- ارائه امکانات و احداث بستری مساعد جهت صدور ویزا، اجازه اقامت و پروانه کار برای سرمایه گذاران خارجی، مدیران، کارشناسان و بستگان درجه یک آنها یکی از عوامل تاثیرگذار که باعث صدور سرمایه به کشور توسعه یافته، عدم پرداخت مالیات های جاری است.

برای سرمایه گذاری خارجی در کشورمان چون افزایش مالیات موجب بالارفتن هزینه های بنگاه اقتصادی، ناشی از افزایش هزینه واحد سرمایه خواهد شد. بنابراین مالیات یکی از مهم ترین عوامل نقل و انتقال سرمایه می باشد چرا که سرمایه گذاران بیشتر به درآمد حاصل از سرمایه گذاری پس از کسر مالیات توجه دارند. امروزه دولت هایی که مایل به بهبود جریانات پس انداز و سرمایه گذاری (چه داخلی و چه خارجی) هستند به طور سنتی به انگیزه های مالیاتی متوسل شده اند و قدم هایی را برای بهبود کارایی آن ها برداشته اند، در نتیجه به افزایش سرمایه گذاری و تشویق سرمایه های خارجی مبادرت نموده اند.¹

در صورتی که بهره گیری از مشوق های مالیاتی به عنوان یک سیاست به منظور جذب سرمایه گذاری به شمار نمی آید و در صورتی که کشورها از امکانات برابری در جهت جذب سرمایه گذار، برخوردار باشند، بهره گیری از تشویق های مالیاتی برای یکی از کشورهای سرمایه پذیر می تواند عاملی مؤثر برای جذب باشد.

معافیت های مالیاتی، قراردادهای مالیاتی مناسب در جهت سرمایه گذاری های جدید و کاهش مالیات در سرمایه گذاری در راستای ساخت راه ها، آموزش کارکنان و فراهم کردن عوامل پایه ای، انگیزه های مالیاتی قادر به تحرک موثر سرمایه گذاری خارجی می باشد.²

مبحث چهارم: نیاید های سیاست های کلی نظام و اسناد بالادستی در سرمایه گذاری خارجی و ضمانت حقوقی رعایت نکردن آنها

سرمایه گذاری خارجی می تواند منافع زیادی را به همراه داشته باشد، اما به موازات آن، خطرات و تهدیدهای بالقوه ای نیز به همراه دارد که زیان های جبران ناپذیری در صورت عدم توجه به آن ها را برای کشور میزبان به همراه داشته باشد. بسیاری از منتقدان سرمایه گذاری خارجی نسبت به آثار و عواقب منفی آن هشدار می دهند و معتقدند در هنگام جذب سرمایه گذاری خارجی، توجه به جنبه های دیگر آن یعنی آثار و تبعات منفی که تأثیر خود را بر امنیت کشور، بی ثباتی نرخ ارز، تشدید فشارهای تورمی، جذب سرمایه خارجی بدون انتقال تکنولوژی و در نهایت بی ثباتی اقتصادی حائز اهمیت است.

در زیر به مهمترین آثار منفی سرمایه گذاری خارجی پرداخته می شود:¹

1 باقری، شهلا، سرمایه گذاری از منظر اقتصاد سیاسی، مجله اقتصاد انرژی، شماره 68، 1392، ص 35

2 درگاهی، 1385، همان

بند اول: عدم اخلاق در اقتصاد کشور

یکی از آثار منفی احتمالی در بند 2 سیاست‌های کلی اعمال حاکمیت و پرهیز از انحصار و امکان تسلط خارجی بر اقتصاد کشورمان می‌باشد و باید دقت شود اکثریت اقتصاد کشور به طور عام و بخش‌ها و زیربخش‌های اقتصادی به طور خاص در اختیار خارجی‌ان قرار نگیرد که در این صورت سرمایه‌گذاران خارجی بر اقتصاد کشور تسلط می‌یابند. لازم است نسبت معینی از اقتصاد و بخش‌ها و زیربخش‌های اقتصادی به خارجی‌ان واگذار شود. و موجب تهدید امنیت ملی و یا تزلزل حاکمیت ارزش‌های اسلامی و انقلابی نگردد و رعایت دقیق منافع ملی و اصول قانون اساسی و پرهیز از سلطه بیگانگان در جذب منافع خارجی که در سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی لحاظ گردد. و اگر سرمایه‌گذاری خارجی موجب سیطره بیگانگان بر اقتصاد و منافع ملی شود قرارداد باطل می‌باشد.

با توجه به سیاست‌های کلی نظام و ماده 2 قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی هدف اصلی در کشورمان در جذب سرمایه‌های خارجی رشد و توسعه اقتصادی می‌باشد و اگر به گونه‌ای باشد که موجب اخلاق در نظام اقتصادی کشور شود و در هیأت سرمایه‌گذاری خارجی مورد پذیرش قرار نگرفته و منجر به صدور مجوز سرمایه‌گذاری نخواهد شد.

ماده 1 قانون مجازات اخلاق گران در نظام اقتصادی کشور می‌توان بر مصادیق اخلاق در نظام اقتصادی کشور بیان نمود و چنانچه سرمایه‌گذاری خارجی منتهی به ارتکاب اعمال با رشد در این ماده شود به عنوان اخلاق در نظام اقتصادی کشور به شمار خواهد رفت و مطابق ماده 1 جرم محسوب شده و به مجازات مقرر در این قانون محکوم می‌شود.

1- اخلاق در نظام پولی و ارزی

اخلاق در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق عمده ارز یا ضرب سکه قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توضیح کردن عمده آنها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن: نظام پولی ارزی به عنوان از عوامل ثابت اقتصادی و مالی به شمار می‌آید هر گونه اخلاق در این نظام می‌تواند منتهی به اخلاق در نظام کشور شود.

از موارد اخلاق در نظام پولی و ارزی می‌توان بر قاچاق ارز و ضرب سکه و قلب و وارد کردن عمده آنها اشاره کرد.

2- اخلاق در امر توزیع مایحتاج عمومی:

اخلاق در امر توزیع مایحتاج عمومی از طریق گران فروشی ارزاق یا دیگر نیازمندی‌های عمومی و احتکار عمده ارزاق یا نیازمندی‌های مزبور و پیش‌خرید فراوان تولیدات کشاورزی و دیگر تولیدات مورد نیاز عامه و امثال آنها به منظور ایجاد انحصار با کمبود در عرصه آنها .

1 جمالی، احم، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، تهران، نشر آگین، 1390، ص 202

یکی از عوامل بی ثباتی در اقتصاد کشور و برهم زدن آن ، ایجاد اخلاص در توزیع کالاهای اساسی و مایحتاج عمومی می باشد .
گران فروشی کلان ارزاق و دیگر نیازمندی های عمومی و همچنین احتکار و انحصار میتوان از این گونه موارد برشمرد .

3- گران فروشی :

ماده 57 قانون صنفی کشور (مصوب 1382/12/24) گران فروشی عبارت ارست از عرصه فروش کالا یا ارائه خدمت به بهایی بیش از نرخ تعیین شده به وسیله مراجع قانونی ذی ربط، عدم اجرای مقررات و ضوابط قیمت گذاری و انجام دادن هر نوع عملی که منجر به افزایش بهای کالا یا خدمت به زیان خریدار شود .

4- احتکار :

به موجب ماده 60 " قانون صنفی کشور (مصوب 1384/12/24)" احتکار عبارت است از نگه داری کالا به صورت عمده ب تشخیص مراجع ذی صلاح و امتناع از عرضه به قصدگران فروشی یا اصرار به جامعه پس از اعلام ضرورت عرضه از طرف وزارت بازرگانی یا دیگر مراجع قانونی ذی ربط .

5- پولشویی:

یکی از مصادیق اخلاص در نظام اقتصادی ، پولشویی یا تطهیر عواید حاصل از جرم به وسیله این عواید در فعالیت های مشروع اقتصادی است : پولشویی فرآیندی است که مجرمان یا گروه های سازمان یافته به وسیله ان منشا و ماهیت مال حاصل از جرم تغییر می دهند و آن را به حوزه اقتصاد رسمی وارد میکنند¹
از جمله قالب های مشروع که بسیار مورد توجه پولشویان کلان و حرفه ای قرار میگیرد و پروژه های سرمایه گذار، از یک سو منشا این عواید را پنهان کرده و از سوی دیگر به تطهیر پول به دست آمده از جرم اقدام میکنند.
سیستم بانکی و صرافی های مجاز ه عنوان عوامل سرمایه گذار خارجی از ورود پول ناشی از جرم به کشور و به کار گیری در پروژه سرمایه گذاری جلوگیری کنند .

6- اقدام به خارج کردن میراث فرهنگی با ثروت های ملی کشور

ماده 1 این نامه اموال فرهنگی ، هنری و تاریخی "(مصوب 1381 هیات وزیران)" میراث فرهنگی به عمالی گفته میشود که که از نظر علمی، تاریخی فرهنگی، باستان شناسی ، دیرین شناسی و هنر حائز اهمیت بوده و بیش از یک صد سال از تاریخ ساخت یا ایجاد ان گذشته باشد ، کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان "(مصوب 1972) که ایران در سال 1353

1 جزایری، مینا، پولشویی و موسسات مالی، تهران، موسسه عالی بانکداری ایران، 1388، ص 6

بدان معلق شده و کنوانسیون (حراست از میراث فرهنگی نا ملموس) (مصوب 2003) که ایران در تاریخ 1384 بدان معلق شده است .

چنانچه بیم آن رود که سرمایه گذاری خارجی اقدام به خارج کردن میراث فرهنگی یا ثروت های ملی خواهد نمود ، هیات سرمایه گذاری اقدام به صدور مجوز نخواهد کرد .

7- وصول وجوه کلان به صورت قبول سپرده اشخاص حقیقی و حقوقی تحت عنوان مضاربه و نظایر آن که موجب حیف و میل اموال مردم یا اخلال در نظام اقتصادی شود .

8- اقدام بانندی و تشکلاتی برای اخلال در نظام صادراتی کشور به هر صورت از قبیل تقلب در سپردن پیمان ارزی با تادیه آن و تقلب در قیمت گذاری کالا های صادراتی و غیره ، که به تمثیلی بیان شده و این ماده حصری تلقی شده و هر گونه اقدام سرمایه گذاری موجب اخلال در نظام صادراتی کشور شود شامل این بند خواهد بود .

9- تاسیس، قبول نمایندگی و عضو گیری در بنگاه ، موسسه ، شرکت یا گروه به منظور کسب در آمد ناشی از افزایش اعضا به نحوی که اعضای جدید جهت کسب منفعت ، افراد دیگر را جذب نمود و توسعه زنجیره یا شبکه انسانی تدام یابد.

10- تاسیس شرکت های هرمی و شبکه ای

ماده 1 دستور العمل نحوه صدور مجوز و نظارت بر فعالیت شرکت های بازار یابی شبکه ایی ، (مصوب 1388 وزارت بازرگانی) بازار یابی شبکه ایی عبارت از ارائه خدمات واسطه گری به صورت شبکه ایی به نحوی که خریداران کالا به بازار یابی و جذب خریداران جدید اقدام کنند و درصدی از قیمت فروش کالا به وسیله بازاریابان زیر مجموعه شبکه متصل به خود از صاحب کالا به عنوان پاداش یا پورسانت خدمات بازار یابی دریافت کنند .

در خصوص فعالیت این نوع شرکت ها نیز در ماده 2 دستور العمل بالا این چنین مقرر شده است شرکت باید طرح توجیهی تجاری و برنامه های عملیاتی پیش بینی شده خود را ارائه دهد ، همچنین شیوه و ساختار فنی طرح تجاری شرکت باید شفاف ، مستند قابل ارزیابی و نظارت بوده و دارای توجیه اقتصادی باشد.

بند دوم: آسیب به محیط زیست

در سالهای اخیر در کشورهای در حال توسعه به علت رشد بالای جمعیت، افزایش فعالیت های اقتصادی و افزایش بهره برداری بی رویه از سوخت فسیلی و استفاده نکردن از انرژی های پاک یا جایگزین کردن در این کشورها آلودگی زیست محیطی ایجاد کرده است. و به همین دلیل بسیاری از کشورها(مثل آلمان) استفاده از انرژی پاک را در اولویت قرار داده اند.

سرمایه گذاری خارجی به کسب و کار ارزان و دسترسی آسان به سرمایه مالی منجر می شود که می تواند برای گسترش عملیات موجود یا ساخت کارخانه های جدید استفاده شود و در نتیجه، تقاضا برای انرژی را افزایش می دهد و در نهایت به آلودگی بیشتر منجر می شود و باعث افزایش

گازهای گلخانه ای میشود¹ و سرمایه گذاری مستقیم خارجی نقش مهمی در افزایش انتشار CO₂ در چین دارد.²

آزادسازی تجاری باعث افزایش انتشار دی اکسید کربن شده و اثرگذاری آزادسازی تجاری بر CO₂ علاوه بر افزایش تولید، می تواند استفاده از انرژی های ارزان و یارانه های پرداختی انرژی و استفاده از سوخت های فسیلی و در نتیجه می تواند میزان استفاده کشورها را از انرژی پاک (که معمولاً هزینه تمام شده بالاتری دارند) کاهش دهند رقابت برای جذب سرمایه گذاری باعث فشار برای قوانین زیست محیطی کمتر می شود و بنابراین این کشورها با حداقل قوانین محدود کننده، حرکتی نزولی را در زمینه محیط زیست تجربه خواهند کرد.³

فعالیت برخی از کشورهای صنعتی از صنایع به لحاظ آلودگی محیط زیست مجاز به فعالیت در کشورهای صنعتی و توسعه یافته نبوده و یا اینکه تحت شرایط سخت و با رعایت استانداردهای زیست محیطی پیچیده مجاز به فعالیت میباشند، در برخی موارد شرکت ها برای فرار از این مشکل و با توجه به عدم وجود محدودیت های مشابه در کشورهای در حال توسعه، اقدام به سرمایه گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه در زمینه این صنایع آلاینده نموده و به محیط زیست در این کشورها آسیب می زنند. و در سیاستهای کلی نظام آمایش سرزمین مبتنی بر حفاظت از محیط زیست و احیاء منابع طبیعی بود که در سرمایه گذاری خارجی باید لحاظ گردد.

به منظور تامین و دست یابی به اهداف فوق محیط زیست متولی این امر سازمان محیط زیست باید بر کلیه های واحد های الوده کننده و مخرب محیط زیست را در زمان پذیرش سرمایه گذاری داشته باشد و در بسیاری موارد هنگام ارزیابی پذیرش سرمایه گذاری زوایای مخرب طرح های صنعتی پوشیده است و باید قبل از پذیرش، از سوی کارشناسان خبره محیط زیست بررسی های مقتضی در این زمینه انجام شود تا آثار زیان وار احتمالی بر محیط زیست در امان بماند واحد مجوز سرمایه گذاری با سازمان حفاظت از محیط زیست است.

طبق بند ب ماده 193 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه، سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است تمهیدات لازم را برای کاهش آلودگی هوا تا حد استانداردهای جهانی با اولویت شناسایی کانونهای انتشار ریزگردها و مهار آن، کنترل و کاهش میزان انتشار گازهای گلخانه ای را فراهم آورد.

ماده 192 قانون برنامه پنجساله پنجم جمهوری اسلامی ایران به منظور کاهش عوامل آلوده کننده و مخرب محیط زیست کلیه واحدهای تولیدی، صنعتی، عمرانی، خدماتی و زیربنایی موظف اند :

الف- طرح ها و پروژه های بزرگ تولیدی، خدماتی و عمرانی خود را پیش از اجرا و در مرحله انجام مطالعات امکان سنجی و مکان یابی بر اساس ضوابط مسبب شورای عالی حفاظت محیط

¹ آذربایجانی، کریم، تحلیل تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و آزاد سازی تجاری در کیفیت محیط زیست و استفاده از انرژی های پاک، مطالعه کشورهای منتخب در حال توسعه، ص 4

² Zhang, Y. J. (2011), "The Impact of Financial Development on Carbon Emissions: An Empirical Analysis in China", Energy Policy, vol 39, No. 40.

³ Gallagher, K. P. and M. D. Birch (2006), "Do Investment Agreements Attract Investment Evidence From Latin America". J. World Investment & Trade, Vol. 7.

زیست مورد ارزیابی اثرات زیست محیطی قرار دهند. رعایت نتیجه ارزیابیها توسط مجریان و طرح ها الزامی است.

ب- نسبت به نمونه برداری و اندازه گیری آلودگی و تخریب زیست محیطی خود اقدام و نتیجه را در چهارچوب خود اظهاری به سازمان حفاظت محیط زیست ارائه نمایند. واحدهایی که قابلیت و ضرورت برنامه، نسبت به نصب و راه اندازی سامانه (سیستم) هایی مذکور اقدام نمایند. متخلفین مشمول ماده (30) قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب 1374/02/03 می شوند.

ج- مشخصات فنی خود را به نحوی ارتقاء دهند که با ضوابط و استانداردهای محیط زیست و کاهش آلودگی و تخریب منابع پایه بالاخص منابع طبیعی و آب تطبیق یابد. در صورت عدم حفظ محیط زیست توسط فعالیت هایی که سرمایه گذاری خارجی در پروژه ها انجام میدهد .

این قرار داد ها طبق اصل پنجاهم قانون اساسی ماده 1 قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست ،بند 19 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی ، فرهنگی و اجتماعی امور فرهنگی علمی و فناوری ، بند 2 سیاستهای کلی نظام در خصوص منابع طبیعی و بند 30 سیاستهای کلی برنامه سوم اقتصادی فرهنگی و اجتماعی _ اقتصادی) و بند 1 و 8 سیاستهای کلی سایر منابع انرژی ماده 2 قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی (بند ب) صحیح میباشد.

اصل پنجاهم قانون اساسی مقرر کرده است ، حفاظت محیط زیست از ان جهت که نسل امروز و نسل های بعد باید در حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی میگردد. از این فعالیت های اقتصادی و غیر آن که با الودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند ممنوع است و در مواردی که بیم وقوع آن باشد ، مجوز سرمایه گذاری صادر نخواهد شد و پیش بینی و احتمال عدم حفظ محیط زیست ، در صورت تحقق پروژه سرمایه گذاری است و این اصل در ردیف یکی از حقوق مسلم اجتماعی تلقی میشود و همه باید در حفظ محیط زیست کوشا باشند و از تخریب آن جلوگیری کنند .

به موجب ماده 1 قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب 1353/03/28 سازمان حفاظت زیست وابسته به نخست ویزی با شخصیت حقوقی و استقلال مالی تاسیس شد . هدف این سازمان که زیر نظر شورای عالی حفاظت و بهسازی محیط زیست پیشگیری و مخالفت با الودپی و هر گونه اقدام مخربی که موجب بهم خوردن تعادل و تناسب محیط زیست شود

در بند 19 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی ، فرهنگی و اجتماعی _ امور فرهنگی ، علمی و فناوری و بند 30 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی ، فرهنگی و اجتماعی _ اقتصادی ب حفظ محیط زیست تایید کرده است و همچنین در بند 2 سیاستهای کلی نظام در خصوص منابع طبیعی (شناسایی و حفاظت منابع آب و خاک و ذخایر ژنتیکی گیاهی _ جانوری و بالا بردن غنای حیاطی خاک ها و بهره بردارب بهینه بر اساس استعداد منابع و سرمایه گذاری در

آن¹ و در صورت عدم حفظ محیط زیست توسط سرمایه گذار خارجی به نظر نگارنده با توجه به صراحت موارد مذکور قراردادهای سرمایه گذاری خارجی را نمیتوان ابطال کرد و قرارداد صحیح می باشد اما میتوان برای سرمایه گذار خارجی ضمانت اجرایی تعیین کرد که در صورت رعایت نکردن حفظ محیط زیست حداقل سود را کسب کند و بموجب همین مساله سرمایه گذار مجبور به انتقال تکنولوژیهای پیشرفته با رعایت استانداردهای زیست محیطی می شود.

بند سوم: عدم تمایل جذب سرمایه گذاری خارجی به انتقال تکنولوژی های پیشرفته و فناوری مفید

یکی دیگر از آثار احتمالی سیاستهای کلی نظام در سرمایه گذاران خارجی، انتقال فناوری ها و تکنولوژی ناکارآمد از رده خارج کشورهای صنعتی به کشورهای در حال توسعه می باشد که باید کشور میزبان در این زمینه دقت لازم را داشته باشد تا سرمایه گذاران خارجی را متمایل کنند تا فناوری های پیشرفته به کشور میزبان منتقل کنند. در بند 29، 31، 36 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری، یکی از موارد دستیابی به فناوری نوین سرمایه گذاری خارجی می باشد که با استفاده از دانش و آگاهی سرمایه انسانی که در ارتقاء این فناوری ها و رشد اقتصادی کشور سودمند هست.

معمولاً سرمایه گذاران خارجی آن طور که لازم است در زمینه تحقیق و توسعه و بومی کردن و درونی کردن فناوری وارداتی خود تلاش نمی کنند و به عبارت دیگر هر چند تولید داخلی توسط سرمایه گذاری خارجی صورت می پذیرد، ولیکن این تولید به دلیل عدم بومی شدن، به کشورهای دیگر وابسته است و این یکی از نایدهای سیاستهای کلی نظام در سرمایه گذاری خارجی در کشور ایران می باشد و طبق بند 6 ابلاغ سیاستهای کلی « علم و فناوری» در سرمایه گذاری باید نکات ذیل رعایت گردد:

1- گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه ای و جهانی بویژه جهان اسلام همراه با تحکیم استقلال کشور با تأکید بر الف: توسعه صنایع و خدمات مبتنی بر علوم و فناوری های جدید و حمایت از تولید و صادرات محصولات دانش بنیان و متکی بر فناوری های بومی بویژه در حوزه های دارای مزیت و ظرفیت، با اصلاح امر واردات و صادرات کشور

ب: تلاش برای منتقل کردن تکنولوژی و دستیابی به دانش طراحی و ساخت به منظور فرآوری محصولات در داخل کشور از طریق گنجایش بازار ملی در مصرف کالاهای وارداتی

ج: بهره گیری از ایرانیان مقیم خارج با توجه به استعدادهای علمی و فنی و بکارگیری از نیاز متخصصان و محققان ممتاز دیگر کشورها مخصوصاً کشورهای اسلامی بر حسب نیاز

1 هاشمی، سید محمد، تهران، میزان، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم حاکمیت و نهاد های سیاسی، 1387، ص301

د: تبدیل ایران به مرکز ثبت مقالات علمی و جذب نتایج پژوهش های محققان، نخبگان علمی و نوآوران سایر کشورها بویژه جهان اسلام در صورت عدم انتقال فناوری و آموزش افراد متخصص توسط سرمایه گذار خارجی نمیتوان قرارداد سرمایه گذاری خارجی را نادیده گرفت و قرارداد سرمایه گذاری صحیح و معتبر می باشد.

بند چهارم: عدم تهدید امنیت ملی

طبق بند 15 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی-اقتصادی و طبق بند «ب» ماده (2) قانون حمایت از سرمایه گذاری خارجی عبارت تهدید امنیت ملی، اقدامات تبعی و اصلی می باشد که طبق قانون مجازات اسلامی و دیگر قوانین مرتبط تشکیل دهنده عناصر جرائم علیه امنیت ملی هست.

بعنوان مثال سرمایه گذاری در حوزه های مهم و حیاتی همچون مخابرات بدلیل ویژگی های خاص پروژه موضوع سرمایه گذاری عملا و در نهایت به دسترسی بیگانگان یا دول متخاصم ایران به شش مکالمات منتهی شده و یا شعاع این امر هم وجود دارد و از موجبات تهدید برای امنیت ملی به حساب می آید و قانونگذار باید با پیش بینی این شرط در صدد جلوگیری از امنیت ملی در مرحله پیش از تحقق سرمایه گذاری خارجی باشد و پروژه سرمایه گذاری خارجی از نظر هیئت سرمایه گذاری نباید از مواردی باشد که به نحوی تهدید کننده امنیت ملی است.¹

و می توان بعنوان مثال الزامات مربوط به امنیت ملی و منافع عمومی در سرمایه گذاری خارجی ممکن است در برخی پروژه ها باعث عقیم ماندن قرارداد سرمایه گذاری شود، بعنوان نمونه به پروژه دوم اپراتور مخابرات در طول سالهای 1383 و 1384 اشاره کرد که در آن، شرکت (ترک سل) بزرگترین شرکت مخابراتی ترکیه، با وجود برنده شدن در مناقصه انعقاد قرارداد و تشکیل کنسرسیوم، در نهایت با ورود مجلس شورای اسلامی بنا به دلایلی از جمله امنیت فرکانس و عدم لحاظ منافع ملی، فسخ و پروژه به شرکت «MTN» آفریقای جنوبی واگذار شد همچنین، قرارداد اپراتوری ترمینال دوم فرودگاه امام خمینی (ره) با شرکت «تاو» ترکیه، بنا به دلایل امنیتی و ملاحظات منافع ملی عقیم ماند.

دلایلی که برای اجرای هر دو قرارداد سایه انداخته بود، ارتباط هر دو شرکت فوق با کشورهای بود که می توانست از لحاظ امنیتی ابهاماتی را به دنبال داشته باشد، به هر حال، در نهایت حساسیت همین دو قرارداد منتهی به ماده واحده ای شد که مقرر می کرد (قرارداد شرکت تلفن همراه موضوع ماده (124) «قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی» معروف به «ایرانسل» و قرارداد توسعه، تجهیز و بهره برداری از فرودگاه امام موضوع بند (الف) ماده

1 آتشی گلستان، مرجان، شرکت های خارجی در حقوق ایران، تهران، بهنامی، 1388، ص 59

(130) «قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی» معروف «تاو» پس از تصویب مجلس شورای اسلامی قابل اجراست.¹

بند پنجم: از بین رفتن فرهنگ و هویت ملی

یکی از مهم ترین نگرانی های کشورهای سرمایه پذیر به هنگام جذب سرمایه گذاری خارجی از بین رفتن هویت ملی می باشد به ویژه اگر فرهنگ تاب مقاومت در برابر فرهنگ بیگانه را نداشته باشد.² و مقابله با تهاجم فرهنگی که در بند 8 و بند 20 سیاستهای کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- امور فرهنگی، علمی و فناوری و در بند 18 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی- اقتصادی می باشد و بند 3 ماده 4 قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران اشاره شده که یکی از نبایدهای سیاستهای کلی نظام در سرمایه گذاری خارجی می باشد.

و اگر به فرهنگ و هویت کشوری لطمه وارد شود نمیتوان قراردادهای سرمایه گذاری خارجی را نادیده گرفت و سرمایه گذاری های خارجی صحیح می باشد. بند و ماده 19 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه، سازمان صدا و سیما موظف است در راستای ترویج ارزش های اسلامی- ایران، ارتقاء سطح فرهنگ عمومی و مقابله با ناهنجاری های فرهنگی و اجتماعی، تقویت و گسترش برنامه های آموزشی، علمی و تربیتی در شبکه های مرتبط بویژه برای دانش آموزان و دانشجویان در جهت حمایت از تحول در نظام آموزش و پرورش و تقویت هویت ملی جوانان را در اولویت قرار دهد.

بند ششم: انتقال معکوس سرمایه و ارز در بلندمدت و خروج درآمدهای ارزی مخالفان سرمایه گذاری خارجی معتقدند هر ورود سرمایه خارجی با یک خروج سرمایه خارجی و سود حاصله آن همراه می باشد. به عبارت دیگر هرچند در کوتاه مدت سرمایه و ارز وارد کشور می گردد ولیکن این سرمایه در بلندمدت جریان عکس خواهد داشت و موجب خروج سرمایه و درآمدهای ارزی و تورم در کشور می گردد. لذا یکی از آثار منفی بازگشت سرمایه و ارزی در بلندمدت می باشد. که در این راستا باید با تنظیم سیاستهای پولی، مالی و ارزی با هدف دستیابی به ثبات اقتصادی و مهار نوسانات

بند هفتم: عدم پرداخت مالیات بر درآمد و سود به واسطه کم نشان دادن سود

با وجود اینکه در کشور های در حال توسعه سود سرمایه گذاران خارجی معمولاً خوب و قابل توجه است، ولی شرکت های فراملیتی تلاش می کنند که این سود را در کشور های در حال

1 مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره هفتم، جلسه (32) مورخ 1383/07/05، به نقل از روزنامه رسمی شماره 17373
2 پور اسماعیلی، علیرضا، تأثیر متقابل فرهنگ کشور میزبان و سرمایه گذاری بر یکدیگر، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال پنجم، شماره 55 و 56، 1390، صص 22-29

توسعه کمتر نشان دهند تا مالیات کمتری بپردازند. بیشترین سود از شرکت های بزرگ فراملیتی معمولاً از فعالیت های اقتصادانها در کشور های در حال توسعه حاصل می شود بند هشتم: اشکالات سیاستهای ارزی

در اثر تحریم ها، مشکلاتی در زمینه ارزی و محدودیت های در ارتباطات بانکی با کشورهای دیگر بوجود آورده و سیاستها و قوانین داخلی هم برای سرمایه گذاران خارجی مشکلاتی را بوجود آورده.

نوسان نرخ ارز در سال ها زیاد شده و باعث اختلال در سیستم ارزی در کشور شده و سیاست گذاری اقتصادی مبتنی بر نرخ را تحت تاثیر قرار می دهد و سرمایه گذاری به صورت، تبدیل ارز به ریال، ثبت سفارش و ورود ماشین آلات گشایش اعتبارات اسنادی، پرداخت حقوق کارکنان به ارز، پرداخت حق لیسانس، ورود مواد اولیه، انتقال سود و جز اینها استفاده می کنند و محدودیت های برای سرمایه گذار ایجاد و تاثیر منفی می گذارد.¹

طبق بند 2-2 سیاستهای کلی اصل 44 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران فعالیت های بازرگانی خارجی باید در چهارچوب سیاستهای تجاری و ارزی کشور انجام گردد و عدم رعایت آنها موجب فسخ یا بطلان قرارداد سرمایه گذاری خارجی نمی شود و قرارداد سرمایه گذاری خارجی صحیح می باشد. همچنین طبق ماده 72 قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، باید به منظور کاهش ریسک ناشی از تغییر قیمتها از جمله تغییرات نرخ ارز برای واحدهای تولیدی-صادراتی، بیمه مرکزی ایران از طریق شرکت های تجاری بیمه، فراهم کردن ارائه خدمات بیمه های مربوط به تغییر قیمتها و تغییرات نرخ ارز را فراهم آورد.

مبحث پنجم: چالش های سرمایه گذاری در حمل و نقل جاده ای
با توجه به تحولات مطلوب در فعالیت و ارزش چندصد هزار میلیارد تومانی بازار سرمایه، می توان در مواردی سرمایه پروژه های مجموعه سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای را از ظرفیت های بازار سرمایه تأمین کرد. البته اگر چه به عنوان نمونه در ساخت مجتمع خدمات رفاهی جاده ای به گونه ای مشارکت بخش خصوصی وجود دارد، اما برای تأمین اعتبار پروژه های مد نظر از ساختار درآمد-هزینه ای سازمان استفاده می شود. باید در نظر داشت نوع فعالیت سازمان در مباحث راهداری و ارائه خدمات بر حمل و نقل جاده ای متمرکز است که این مسئله بخشی از وظایف حاکمیت به شمار می آید.

در حال حاضر بخشی از توان سازمان برای جذب سرمایه گذاری خصوصی در حوزه ساخت مجتمع های خدمات رفاهی و نیز پارک متمرکز است. همچنین مشارکت سرمایه گذاران غیر دولتی در ساخت شهرک های حمل و نقل با استفاده از توان شرکت های حمل و نقل را می توان در این

¹ بهروزی مفروزلو، واقف، محدودیت های داخلی سرمایه گذاری خارجی در ایران، فصلنامه پژوهش ها و سیاستهای اقتصادی، شماره 74، تابستان 1394

زمینه مد نظر قرار داد. البته در بخش راه اندازی سایت اختیاری پایانه های مرزی نیز گروهی از سرمایه گذاران تمایل به فعالیت دارند.

با توجه مشارکت بخش خصوصی در اجرای بخش در زمینه فعالیت های حمل و نقل جاده ای، بسترهایی برای استفاده از پتانسیل های متنوع تأمین مالی بازار سرمایه جهت افزایش رونق در این زمینه وجود دارد.

بر این اساس ابتدا باید در مباحث جذب سرمایه گذاری پارامترهایی را مد نظر قرار داد. در این زمینه مواردی نظیر تأمین منابع سرمایه، هدایت، تضمین بازگشت سرمایه، نحوه سرمایه گذاری، ثبات در روند سرمایه گذاری و اطمینان از بازگشت سرمایه نکاتی قابل تأمل به شمار می آیند.

اگرچه در شرایط کنونی منابع سرمایه گذاری وجود دارد اما تضمین بازگشت سرمایه در جاده های کشور را نمی توان مشاهده کرد. باید در نظر داشت که عواملی مانع از حضور سرمایه گذاران در اجرای پروژه های حمل و نقلی می شود، تغییرات پی در پی در بخشنامه ها و قوانین موجود، برخی از این موارد به شمار می آید.

به عنوان نمونه زمانی که سرمایه گذار در یک پروژه آزادراهی اختیار تغییر در نرخ عوارض ندارد و قوانین در این زمینه مساعدت نمی کند به طور طبیعی رکود در جذب سرمایه گذاری به وجود می آید.

همچنین به غیر از عوامل مذکور در بخش پروژه های حمل و نقلی نظیر ساخت جاده، بازگشت سرمایه در مدت طولانی صورت می گیرد. یعنی اگر یک سرمایه گذار غیر دولتی در این زمینه مشارکت کند، باید حداقل 20 سال آینده برای بازگشت سرمایه اش زمان صرف شود البته تاکنون نیز فرهنگ و زمینه های لازم سرمایه گذاری برای پروژه های که در بلند مدت بازگشت سرمایه دارند به وجود نیامده است، اگرچه در شرایط کنونی نمادهایی عینی برای سرمایه گذاری و بازگشت سود آن در کوتاه مدت وجود دارد اما به دلیل مسائلی که مطرح شد، رغبت سرمایه گذاری در حمل و نقل کشور نسبت به سایر بخش ها کمتر می باشد.

همچنین در بخش حمل و نقل عمومی به ویژه جاده ای، جذب سرمایه گذاری در آن به صورت مطلوب عین نشده است.

بر این اساس با توجه به مشارکت قابل توجه و (نقش بیش از 90 درصدی) بخش غیر دولتی در جابه جایی کالا و حمل مسافر ناوگان جاده ای، می توان مواردی را برای کاهش استقبال سرمایه گذاری در این زمینه مطرح ساخت. لزوم سرمایه گذاری خارجی در بخش حمل و نقل زمینی (جاده ای) که بر کاهش تصادف مرگبار و زیان های ناشی از ترافیک های شهری و بین شهری از اهمیت فراوانی دارد.

در شرایط کنونی بیشتر فعالان حمل و نقلی معتقد هستند چرا که سرمایه گذاران ان گونه که شایسته است در این بخش تاکنون حضور جدی نیافته اند. یکی از عوامل جدی در این زمینه، محدودیت در اصلاح یا افزایش قیمت تعرفه های حمل و نقل است، این مسئله به طور طبیعی بازگشت سرمایه

گذاری را هم طولانی خواهد کرد و تضمین مناسبی هم برای بازگشت سرمایه به طرف سرمایه گذار در حوزه های حمل و نقل داده نمی شود، این مسئله اطمینان سرمایه گذار را هم سلب می کند و زمینه ای را برای گسیل سرمایه به سایر بخش ها که بازدهی بیشتری دارند، فراهم می کند. در مجموع باید راهکارهای عملیاتی برای ارائه تضمین و اجازه مانور در اصلاح تعرفه های حمل و نقل به طرف سرمایه گذار داده شود تا بستر مناسب برای افزایش سرمایه گذاری در این زمینه به وجود آید، البته در نهایت جامه عمل پوشاندن به این دیدگاه علاوه بر اعتمادسازی، زمینه های حضور فعالات بازار سرمایه در اجرای پروژه های حمل و نقلی کشور به ویژه بخش جاده ای را فراهم خواهد ساخت.

البته با توجه به ضرورت نوسازی ناوگان جاده ای و مشکلات اعتباری در این زمینه، می توان در مواردی استفاده از ابزارهای مالی بازار سرمایه و مسائل لیزینگ را مد نظر قرار داد. اجرای روش مذکور در نوسازی بخش مسافری ناوگان جاده ای امکان پذیر است چرا که فعالیت های این بخش به صورت شرکت محوری انجام می شود، اما در بخش نوسازی بخش کالا به دلیل این که ساختار اجرایی آن خود مالکی است، به طور طبیعی امکان سرمایه گذاری یا تأمین سرمایه از بازار سرمایه در این بخش کاهش می یابد، همچنین یکی دیگر از موانع در این زمینه، مربوط به نداشتن معیار مشخص برای تعیین نرخ حمل کالا در ناوگان جاده ای است، در حال حاضر بیشتر بر اساس توافق سازمان راهداری و صنف رانندگان حمل کالا، قیمت حمل در این بخش مشخص می شود.

از آنجا که یکی از عوامل جذب سرمایه گذار در حوزه های حمل و نقل به ویژه جاده ای برای توجیه اقتصادی سرمایه گذاری، داشتن اختیار در مباحث قیمت گذاری هزینه حمل کالا به صورت کنترلی از سوی دولت اعمال می شود.

با توجه به این موارد اگرچه تعرفه مشخصی وجود ندارد اما در تضمین قیمت ها به نحوی کنترل صورت می گیرد، بر این اساس درآمد ناشی از چنین فعالیتی در حمل و نقل جاده ای، نمی تواند به آسانی سود منطقی و اقتصادی را برای سرمایه گذار ایجاد کند.

براین اساس برای برون رفت از چنین روندی، میتوان انجام راهکارهایی را در دستور کار قرار داد، به عنوان نمونه برای افزایش جذب سرمایه گذاری در حوزه نوسازی ناوگان و مسائل پیرامون حمل کالا توسط ناوگان جاده ای باید اختصاص یک تسهیلات ویژه مد نظر قرار گیرد بدین گونه که نرخ سود تسهیلات کاهش و زمان بازپرداخت افزایش یابد، در نهایت اجرای این دیدگاه یکی از مسئولیت های دولت به شمار می آید و خروجی آن در حوزه فعالیت های نوسازی ناوگان حمل کالا، کاهش هزینه ها، مصرف سوخت و سیر نزولی آمار تصادفات رانندگی را پی دارد. بر این اساس حضور یک بخش تکمیلی با ایجاد انگیزه در سرمایه گذاران یکی از ضرورت های جدی در این بخش خواهد بود.

با توجه به این موارد، چنانچه حرکت مذکور جامه عمل پوشد به مرور زمان بسترهای لازم برای استفاده از پتانسیل های جذب سرمایه از طریق بازار سرمایه نیز در حوزه ارتقای خدمات کمی با توجیه اقتصادی مناسب در بخش ناوگان جاده ای حمل کالا به وجود می آید.

1- علائم جاده ای بصورت استاندارد جهانی در کنار وحاشیه راهها نصب گردد، نسبتی از تصادفات که می توان به آن ها نسبت داد بسیاری جزئی خواهد بود. گزارشات گراهام¹ و هاروود² در سال 1982 تاکید کننده این موضوع هستند.

2- بررسی آماری و مطالعات نشان می از وسایل نقلیه در حال تردد تنها یک سوم آنها در کشور دارای حداقل استاندارد ایمنی و فنی متناسب با استانداردهای جهانی هستند و دو سوم وسایل نقلیه برای رانندگان، سرنشینان و عابران و سایر استفاده کنندگان خطرناک هستند به خاطر اشکالات فنی، نقض شدید در سیستم روشنایی و لاستیک ها و دیگر نواقص در حقیقت نباید بر روی جاده حرکت کرده خطرناک هستند و همچنین یکی از عوامل تصادفات در جاده ها وسایل نقلیه فرسوده و بالا بودن سن متوسط آن ها در راههای ترافیکی شهری از جمله کلان شهرها می باشد و همچنین ماشین های فرسوده با سن متوسط بالای ۳۰ سال بسیار فراوان در جاده قابل مشاهده است و زیانهای از قبیل آلودگی هوا، افزایش مصرف سوخت و زمان بردن تحویل بار به مقصد و آثار تخریبی برجاده ها را در پی خواهد داشت.

در بند 12 اقتصاد مقاومتی بر گسترش ارتباط های راهبردی و روابط دوستانه و همبستگی با کشورهای منطقه و جهان مورد توجه قرار گیرد.

برون گرای اقتصاد یکی از مهم ترین ارکان اقتصاد مقاومتی است، شاه کلید تحقیق اش همکاری و تقویت روابط تجاری با کشورهای همسایه ست یکی از همسایگانی که این ظرفیت های خوبی امکان تجارت باهانش وجود دارد جمهوری آذربایجان می باشد، همسایه ای که ما در مرزهای شمالی(شمال، شمال غربی) کشور از طریق راه های آبی و زمینی استان های ارومیه، تبریز، اردبیل، گیلان یعنی تمام استان های شمالی و شمال شرقی از 750 کیلومتر مرز مشترک ارتباط داریم و با آن کشور علاوه بر این که روابط نزدیک سیاسی، اشتراکات مذهبی، فرهنگی و تاریخی داریم و به هر حال زمینه های خوبی رو برای تجارت ما با این کشور فراهم می کند. اساساً هر کشوری اگر بخواهد توسعه پیدا کنه باید با دنیا تجارت کند و هیچ راهی غیر از این وجود نداره و برای تجارت کردن با دنیا هم بهترینها همسایگان هستند در درجه اول، همسایگان فرصت های بسیار استثنایی، خدادادی و آماده اند که خیلی حاضر و آماده در اختیار ما هستند حال ببینیم ما از این همسایه به چه صورت استفاده می کنیم .

امروزه میخواهیم آذربایجان رو به عنوان ی مثال بررسی کنیم. این قابل تعمیم به بقیه دیگه همسایه های ما هم هست. که در بند 12 سیاستهای کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی-

¹ Graham

² Harwood

اقتصادی با استفاده مطلوب از موقعیت و مزیت جغرافیایی کشور بویژه در امر بازرگانی که در این مورد ضعف هایی دیده میشود و طبق بند 4-5 سیاستهای کلی نظام در خصوص حمل و نقل، و کسب سهم بیشتر از بازار حمل و نقل بین المللی و موقعیت ترانزیتی ویژه برای کشور می شود و به نظر نگارنده باید در این راستا به ساختن کریدرهای ریلی به کشورهای همسایه تا حجم صادرات در کشور چند برابر شده و سرمایه گذاری خارجی رغبت زیادی به سرمایه گذاری در ایران کنند.

واردات جمهوری آذربایجان

آذربایجان با 5 تا کشور هم مرز می باشد، ارمنستان، ایران، گرجستان، روسیه، ترکیه ترکیه با ارمنستان 1007 کیلومتر مرز مشترک دارد و مناسبات خوبی ندارند و روابط خصمانه هست. دومین کشور آذربایجان میباشد که با مرز 765 کیلومتر با 4 استان ما زبان مشترک دارند و با این کشور میتوانند صحبت کنند و از نظر جغرافیایی موقعیت مناسبی برای صادرات می باشد.

در سال های مختلف تا 14 میلیارد هم واردات داشته که در جدول ذیل به واردات این کشور می پردازیم

آذربایجان از چه کشورهایی و به چه میزان واردات می کند: ¹

کشور	درصد واردات جمهور آذربایجان
روسیه	18 درصد
ترکیه	14 درصد
چین	13/1 درصد
آمریکا	5/62 درصد
آلمان	5/23 درصد
فرانسه	4/17 درصد
اوکراین	3/89 درصد
ایتالیا	3/69 درصد
ایران	2/8 درصد
انگلیس	2/7 درصد

حجم تجارت ایران و آذربایجان

¹ 29 تیر اخبار نیمروزی شبکه یک سیما، میز اقتصادی

ظرفیت بالقوه صادرات ایران	بیش از 2 میلیارد دلار
حجم صادرات سال 99 ایران به آذربایجان	470 میلیون دلار ← کرونا امکان جابجایی ها سخت میشه اما برای همسایگان فرصتی بزرگ برای واردات می باشد اگر نگیم جابجایی سخت تره ولی امکان جابه جایی برای همسایگان راحت تره و این مبلغ باید بیش از ظرفیت بالقوه باشه

نیاز جمهوری آذربایجان به واردات:

گندم، روغن نباتی، میوه، گوشت و مرغ، خودروهای سواری، لوله های آهنی سیاه، مبل، کود شیمیایی، کولر، خودروهای باری و لوازم خانگی، سیمان، چای، فولاد و سایر محصولات مصرفی در صورتی اگر در زمینه های فوق سرمایه گذاری شود، صادرات به این کشور چند برابر می شود.

گندم در کشور ما کم وجود دارد ولی بقیه اقلام را به راحتی برای جمهوری آذربایجان میتوانیم تأمین بکنیم.

خوب نمونه هایی که چرا ما در این زمینه ضعف داریم این کریدور شمال، جنوب می باشد 2 تا شاخه میشه

این کریدور از یه تکه از ایران رد میشود و به سمت ترکیه و قسمتی هم به سمت جمهوری آذربایجان به فاصله رشت - آستارا به مسافت 175 این وسط هست که اگر این رو اجرا کنیم 77 میلیون تن با تو این مسیر جابه جا بشه که سالی 21 میلیارد دلار درآمد خالص دارد (از محل ترانزیت) و تو این مسیر برای افراد اشتغال زایی ایجاد میکنه و به لحاظ درهم تنیدگی های تجاری خاصیت امنیتی هم داره خیلی وقتها کسانی که دو طرف این مسیر هستند اگر کسی بخواد به کشورمان نگاه نا امن و تجاوز گرانه داشته باشه اون کشورها اجازه نمیدهند این خط خودشون به خطر میافته

این راه آهن چرا اجرا نشده

متوسط هزینه ساخت راه آهن سریع السیر در دنیا	
یک طرفه	1 میلیون تا 1 میلیون 35 هزار دلار برای 1 کیلومتر
دو طرفه	1 میلیون و 450 هزار تا 1 میلیون و 650 هزار دلار
فرض بدبینانه در ایران	2 میلیون دلار «خط باری از این ارزان تر می باشد»
طول راه آهن رشت- آستارا	175 کیلومتر
هزینه دلاری	350 میلیون دلار

هزینه اعلامی وزارت راه(سال95)	1 میلیارد دلار یا 6 هزار میلیارد تومان
-------------------------------	--

به ازای هر کیلومتر شبکه راه آهن حدود 5 نفر است.¹ یعنی برای 175 کیلومتر راه آهن مذکور اشتغال زایی برای 875 نفر می شود و همچنین در این کریدور افزایش صادرات به کشورهای همجوار داریم که با عملی کردن این طرح سیاستهای کلی نظام در بخش اقتصادی و سرمایه گذاری مدنظر بوده دست پیدا خواهیم کرد.

آقای علی اف پشت خودروی نشسته که تولید کشور ما و آذربایجان نمی باشد به نام ایران خودرو آرماس کارخانه مشترک خودروسازی خزر(ایران خودرو، آرماس) با ظرفیت تولید 10 هزار خودرو سواری راه اندازی شد شرکت ایران خودرو در این واحد تولیدی 25 درصد سهم دارد، تراکتور، اتوبوس بسازیم.

مقرون به صرفه است چون هزینه حمل و نقل کمتره، ضایقه های غذایی، فرهنگی، هنری به هم نزدیکه این شرط لازمه ولی کافی نیست.

نتیجه گیری

سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی در سرمایه گذاری خارجی هم جنبه امری و دستوری دارد و به سایر نهادهای سرمایه گذاری نیز باید به آن توجه کنند تا به اهداف مذکور در سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی از قبیل محقق شدن رشد اقتصادی مستمر، پایدار و سریع متناسب با اهداف چشم انداز، توسعه فناوری، حفظ محیط زیست، ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری، افزایش صادرات دست پیدا کنیم و بعضی از اهداف سیاستهای کلی نظام در ماده 2 قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی بیان شده است و قانونگذار ضمانت اجرای حقوقی برای محقق نشدن

1 رضایی ، عبدالرضا، یازدهمین کنفرانس دانشجویان عمران سراسر کشور، پژوهشکده حمل و نقل وزارت راه و ترابری

اهداف در موارد مذکور را مشخص نکرده که آیا قرارداد سرمایه‌گذاری خارجی در صورت محقق نشدن اهداف صحیح، قابل فسخ، قابل ابطال یا باطل می‌باشد و هیچگونه تعهداتی برای سرمایه‌گذار خارجی در نظر گرفته نشده است و در سرمایه‌گذاری خارجی باید همواره موارد مذاکرات رعایت گردد که از ارکان و موتور اصلی و مهم در پیشرفت کشور خواهد بود و عدم رعایت سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالادستی موجب عدم اخلاق در اقتصاد کشور، آسیب به محیط زیست، عدم تمایل جذب سرمایه‌گذار خارجی به انتقال تکنولوژی‌های پیشرفته و فناوری مفید، عدم تهدید امنیت ملی، از بین رفتن فرهنگ و هویت ملی و خروج تولیدکنندگان داخلی به علت عدم توان رقابت با سرمایه‌گذاران خارجی از چرخه تولید می‌گردد که البته بامدیریت صحیح و کارآمد می‌توان این آثار را به حداقل کاهش داد و برای عملی شدن سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالادستی در کشور موانع متعددی از جمله موانع اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، حقوقی همچون برخی از اصول قانون اساسی از جمله اصل چهل و چهارم، اصل هشتاد و یکم، اصل صد و سی و نهم و پراکندگی و کثرت قانون‌گذاری و عدم تعامل مناسب به سرمایه‌گذاری در کشور به این دلایل می‌توان اشاره نمود. هرچند در سالهای اخیر با اعلام سیاست‌های کلی نظام، طرح ساماندهی اقتصادی جمهوری اسلامی از جانب مقام معظم رهبری اندکی تعدیل شده‌اند، اما هنوز هم در انگیزه سرمایه‌گذار خارجی تاثیر چندانی برای جذب در کشور به وجود نیامده، از دیدگاه سرمایه‌گذار خارجی جنبه‌های مالی یعنی پتانسیل کسب سود مرغوب و توانایی حمایت قانونی از سرمایه‌گذار تاثیرگذار می‌باشد ولی سرمایه‌گذاران در چنین شرایطی ریسک نخواهند کرد مگر اینکه چشم‌اندازهای مالی و حقوقی آنها تضمین شود و ساختار حقوقی برای حمایت سرمایه‌گذار خارجی کافی باشد و برای رسیدن به بایسته‌های سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالادستی در سرمایه‌گذاری خارجی باید با وضع مقررات مناسب و سعی در ایجاد شرایط مناسب تمهیداتی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی تمهیداتی لحاظ گردد که می‌توان به موارد ذیل اشاره که قانونگذار باید به آن توجه داشته باشد.

1- معین کردن میزان ظرفیت و توان کشور در قبال جذب سرمایه‌های خارجی برحسب نیاز هر استان و زیرساخت‌هایی در آن منطقه و همچنین افزایش اشتغال زایی با توجه به ظرفیت‌های موجود و با توجه به نرخ بیکاری در هر استان بعنوان مثال، سرمایه‌گذاری خارجی باید با توجه به مناطقی که بیشترین نرخ بیکاری و افراد تحصیلکرده را دارد انجام گردد تا باعث اشتغالزایی در آنجا شود در استان کرمانشاه، چهارمحال بختیاری و سیستان و بلوچستان بیشترین نرخ بیکاری را دارا می‌باشند و با انتقال تکنولوژی و فناوری‌های مدرن این نیروهای تحصیلکرده و آموزش دیده میتوانند در روند انجام پروژه‌های سرمایه‌گذاری کمک شایانی کنند و ریسک سرمایه‌گذاری

خارجی کاهش پیدا می‌کند و این سرمایه‌گذاری‌ها همسو با اهداف سیاست‌های کلی نظام بوده
2- در سرمایه‌گذاری در پروژه‌های زیربنایی در حمل و نقل از قبیل راه آهن، فرودگاه‌ها، بنادر باعث ارتقاء رشد اقتصادی و روند سریع صادرات و واردات را تسهیل می‌بخشد و از افزایش آلودگی محیط زیست در مناطق پرجمعیت و کاهش آمار تلفات جانی جلوگیری می‌شود و همچنین در حوزه گردشگری کمک شایانی به اقتصاد کشور می‌کند.

- 3- در سرمایه گذاری باید ایجاد اعتماد و حمایت از سرمایه گذاران خارجی فراهم شود تا میل و رغبت سرمایه گذاران برای جذب سرمایه گذاری خارجی دو چندان شود و برای سرمایه گذار خارجی در قبال این حمایت تعهداتی به کشور میزبان ارائه دهد تا پروژه های سرمایه گذاری به نحو مطلوب متناسب با بایسته های سیاست های کلی نظام انجام شود.
- 4- تقویت هر چه بیشتر بخش خصوصی و کاهش تصدی گری دولت و به منظور ایجاد انگیزه برای سرمایه گذاران خارجی طبق اصل 44 و بازنگری این اصل از لحاظ محدود کردن حیطه مشارکت و حضور دولت در اقتصاد کشور ضرورت دیگری است که می تواند هم تسهیل در سرمایه گذاری داخلی باشد و هم نگرانی سرمایه گذاری خارجی را رفع کند و موجب رونق و رشد اقتصادی کشور می گردد.
- 5- سرمایه گذاری خارجی با همکاری شرکت های دانش بنیان با توجه به طرح آنها مرتبط با پروژه سرمایه گذاری و نخبگان دانشگاه ها در رابطه با تخصص و تجربه آنها میتوان در بهبود ارتقاء فناوری، حفظ محیط زیست، ایجاد اشتغال، رشد اقتصادی کشور موثر باشد و بعضی از فناوری های مورد نیاز سرمایه گذاری خارجی توسط شرکت های دانش بنیان در داخل کشور با قیمت کمتر از کشورهای توسعه یافته به ثبت رسیده ولی مورد حمایت قرار نگرفته و با استفاده از شرکت های دانش بنیان میتوان از خروج ارز جلوگیری کرد.
- 6- با ارائه تفاسیر از اصول 81، 152، 153 قانون اساسی نمیتوان باعث جذب سرمایه گذاری خارجی شود و باید این اصول قانون اساسی برای بازنگری، شفافیت و مبهم نبودن به شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی برود.

پیشنهادهات:

برای اجرایی شدن به اهداف پیش بینی شده در سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی در راستای سرمایه گذاری خارجی لازم است قوانین شفاف تصویب یا اصلاح شود و راهکارها و پیشنهادهای

در این زمینه برای جذب بیشتر سرمایه گذاری ارائه می گردد که به قانونگذار کمک شایانی در این رابطه خواهد کرد.

1- اجرایی کردن سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی در سرمایه گذاری خارجی و تعیین ضمانت اجرای حقوقی برای مبهم نبودن در نیاید های سیاست کلی نظام

2- نحوه تفسیر از اصول 81، 41، 139 قانون اساسی با توجه به تفاسیر گوناگون، سرمایه گذاری را با محدودیت و مشکلات جدی روبه رو ساخته به نظر می رسد انعکاس صحیح و صریح به طور رسمی از سوی دستگاه های و نهادهای ذیربط به سرمایه گذاران خارجی نقش موثری را در معرفی شفاف این اصل بیان می کند.

3- هماهنگی قوای سه گانه در خصوص جذب سرمایه گذاری خارجی با عزم و اراده ملی

4- ایجاد وب سایت های برای مشاهده پروژه ها و قوانین و مقررات سرمایه گذاری در ایران

5- ایجاد پل ارتباطی میان تولید کنندگان داخلی و تولید کنندگان صاحب نام جهانی به منظور استفاده از حق امتیاز و دانش فنی بنگاه های اقتصادی معتبر دنیا

6- شناسایی دقیق امکانات و مزیت های موجود در کشور و اشاعه آن به کشورهای خارجی و ارائه تصویری روشن از فعالیت ها و سیاستهای تجاری به منظور جهت دهی سرمایه گذاری خارجی و تقویت اثر گذاری آن بر رشد اقتصاد کشور از اهمیت شایانی برخوردار است.

7- ایجاد ثبات در سیاستهای تجاری در خصوص صادرات و واردات و تأکید بر ثبات توسعه صادرات و به حداقل رساندن واردات به کشور نیز از ضروریت ها است.

8- تعیین شرکای تجاری مناسب به قصد جذب فناوری و ارتباط بیشتر به بازارهای بین المللی

9- کاهش مراحل دست و پا گیر در مسیر سرمایه گذاری خارجی و بروکراسی اداری و اصلاح مقررات در جهت تسهیل امر سرمایه گذاری و مدون نمودن قوانین حمایتی در جذب سرمایه گذاری خارجی و پرهیز از قوانین و مقرراتی که مغایر با سیاستهای پذیرش جهت امر سرمایه گذاری خارجی می باشد.

10- ثبات و شکل گیری یک نظام ارزی روشن و مشخص به منظور جلوگیری و مواجه شدن از تغییرات ناگهانی و دائمی از نرخ ارز چند نرخی

11- پایداری سیاسی و اقتصادی سبب جذب سرمایه گذاری خارجی در کشور میزبان می شود و مدیران کشور باید تلاش در مورد این زمینه انجام دهند که وضعیت سیاسی اقتصادی دارای ثبات گردد و بدون شک درحالت اطمینان نداشتن سرمایه گذاران خارجی از جان و مال خود با وجود هر گونه جاذبه و امتیازی در کشور سرمایه پذیر اقدام تلاش مدیران کشور باید در ایجاد ثبات سیاسی و اقتصادی کشور بر این موضوع معطوف شود.

12- بازبودن اقتصاد، عامل موثر در جذب سرمایه گذاری خارجی می باشد و سیاستهای مدیریتی در این راستا

13- ایجاد ثبات و قوانین مدون تجاری و مالیاتی گمرکی کشور با معیارهای جدید و کارایی مالیاتی

14- وجود زیر ساختهای اقتصادی و مدیریتی شامل بنادر، سیستم های ارتباطی، خطوط راه آهن، فرودگاه ها، جاده ها، هتل و صنایع عمومی عامل مهمی در تصمیم گیری سرمایه گذاری خارجی می باشد.

15- در صورت مصادره سرمایه برای سرمایه گذاری خارجی خسارت در نظر گرفته شده است و سرمایه گذاری خارجی، خطر سلب مالکیت از اموال سرمایه گذار و عدم جبران خسارت از موانع سرمایه گذار خارجی در کشورمان می باشد و با پرداخت خسارت مشمول حمایت های قانونی دولت می باشد و همچنین سلب مالکیت دولت جبران عادلانه خسارت وارده را ضمانت کند.

16- تأمین امنیت قراردادهای سرمایه گذاری خارجی باتوجه به نبودن ضمانت اجرای حقوقی در سیاستهای کلی نظام و اسناد بالادستی و ضمانت از منافع سرمایه گذاران در شرایط ملی نمودن پروژه ها و سرمایه گذاری های آنها بدون توجه به تغییرات آینده در قوانین کشور

17- آموزش نیروی متخصص و تحصیل کرده از راهکارهای جذب سرمایه گذاری خارجی است و با پیچیده شدن تکنولوژی در تولید دیگر داشتن نیروی کار غیر ماهر از بازدهی کمی برخوردار می باشد. و مزیت به شمار نمی آید، بلکه کشورها برای جذب سرمایه گذاری خارجی باید به دنبال نیروی کار ماهر و تحصیل کرده باشند و در بخش صنعت هم چنین باید به گسترش مهارت های کارگران و آموزش نیروی کار توجه نمایند که جذب سرمایه گذاری به کشورمان دو چندان شود.

منابع

• کتابهای فارسی:

1. ص 64 اقتداری، علی محمد، سازمان و مدیریت، تهران، نشر مولوی، چاپ 1389، 21، ص 62.
2. آبراهامیان، پروانه، ایران بین دو انقلاب، ص 179
3. آتشی گلستان، مرجان، شرکت های خارجی در حقوق ایران، تهران، بهنامی، 1388، ص 59

4. باسیل، آنتوان، تدوین و اجرای سیاستهای سرمایه گذاری خارجی، ترجمه غلامحسین رهبری، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، 1383، ص 33
5. بشیری، عباس، پیشینه و کارنامه مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، نشر صدف، 1392، ص 82.
6. به کیش، محمد مهدی، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، تهران، نشر نی، چ 6، 1391، ص 290
7. پیران، حسین، مسائل حقوقی سرمایه گذاری خارجی، کتابخانه گنج دانش، چاپ اول، 1389، ص 199
8. تاریخ معاصر ایران، شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران، 1383، صص 101-100
9. جزایری، مینا، پولشویی و موسسات مالی، تهران، موسسه عالی بانکداری ایران، 1388، ص 6
10. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، مبسوط در ترمولوژی، جلد سوم، تهران، گنج دانش، چاپ سوم، 1386، ص 2163
11. جمالی، احمد، سرمایه گذاری مستقیم خارجی، تهران، نشر آبیگین، 1390، ص 202
12. حقوق سرمایه گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه گذاری، دکتر علی حاتمی، اسماعیل کریمیان، انتشارات تیسرا، چاپ یکم، بهار 1393، ص 610
13. دادگر، بداله؛ رحمانی، تیمور، مبانی و اصول اقتصاد، کلیاتی از اقتصاد برای همه، موسسه بوستان کتاب، چاپ هفتم، قم، 1386، ص 38
14. ذوقی، ایرج، نفت ایران، انتشارات پازنگ، تهران، 1381، ص 59
15. سامد، محمدباقر، اقتصاد ما، مشهد، نشر جهادسازندگی، 1380، ص 92
16. شریعتی، محمد صادق، بررسی فقهی و حقوقی مجمع تشخیص مصلحت نظام، قم، نشر بوستان، 1392، ص 145.
17. بشیروی، حقوق تجارت بین الملل، چ چهارم، تهران، انتشارات صمت، 1391، ص 440
18. علیدوستی، ناصر، حقوق سرمایه گذاری خارجی، انتشارات خرسندی، چاپ اول، 1399
19. فلسفی، هدایت اله، حقوق بین الملل معاهدات، تهران، نشر فرهنگ نشر نو، 1391، ص 72
20. قاسمی، سامان، روش های تأمین مالی پروژه، تهران، سازمان سرمایه گذاری و کمک های فنی و اقتصادی ایران، 1383، ص 42
21. کاتوزیان، ناصر، مقدمه علم حقوق و مطالعه در حقوق خصوصی ایران، انتشارات اقبال، چاپ پنجم، 1362، ص 35
22. محمدی، مسعود، مناطق آزاد و اثرات اقتصادی بازرگانی آن، تهران، نشر موسسه مطالعات بازرگانی، 1398، ص 138
23. مسائل حقوقی سرمایه گذاری، بین المللی، دکتر حسین پیران، تهران: انتشارات گنج دانش، 1389، چاپ اول، صص 43، 44، 45
24. مصدق، محمود تفضلی، نفت، کودتا، انتشارات امیرکبیر، تهران، 1358، ص 19
25. مهدوی، ابوالقاسم؛ عزیز محملو، حمید، سرمایه گذاری مستقیم خارجی و اشتغال در کشورهای در حال توسعه، مجله دانش و توسعه، شماره 15، 1383، ص 72
26. میرزاخانی، حسن، الزامات سرمایه گذاری خارجی در سال تولید ملی حمایت از کار و سرمایه ایرانی، نشریه مجله اقتصادی، شماره 8، 1391، ص 100
27. الوانی، مهدی، تصمیم گیری و تعیین خط مشی دولتی، تهران، نشر سمت، چاپ 9، 1390، ص 22.
28. هاشمی، سید محمد، تهران، میزان، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم حاکمیت و نهاد های سیاسی، 1387، ص 301
29. هاشمی، سید محمد، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران، نشر میزان، چاپ 11، 1390، ص 49
30. هاشمیان، مسعود، تعیین اولویت های سرمایه گذاری صنعتی جهت تقویت مزیت های نسبی صادرات صنعتی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، 1391، ص 64

کتابهای لاتین:

1. Blakeney, Michael (1989) legal Aspects of the Transfer of Technology to Developing countries , Oxford, ESC publishing, p147
2. Gallagher , K. P. and M. D. Birch (2006), "Do Investment Agreements Attract Investment Evidence From Latin America". J. World Investment & Trade , Vol. 7.

3. Taylor, J. C. & B. Driffidid (2000) "The Impact of host country Government policy onus Mulinational Investment Decisions", world Economy, vol.23, P 635.
4. Zhang, Y. J. (2011), "The Impact of Financial Development on Carbon Emissinos: An Empirical Analysis in China", Energy Policy, vol 39, No . 40.

مقالات فارسی:

1. ابوالحسنی، اصغر؛ متقی، سمیرا؛ صفارزاده، سروش، و اکاوی ارتباط سرمایه گذاری در زیرساختهای حمل و نقل و رشد اقتصادی کشور ایران، فصلنامه مهندسی حمل و نقل، سال یازدهم، شماره 1، پاییز 1398، ص 241
2. اسدی، علی، سرمایه گذاری خارجی و نقش آن بر اشتغال، مجله کار و جامعه، شماره 1388، 115، ص 76
3. اشتریان، کیومرث، علوم سیاستگذاری و دستاوردهای آن، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره 1390، 37، ص 170.
4. بابازاده، محمد، تأثیرگذاری در بخش حمل و نقل بر رشد اقتصادی، مجله پژوهشگاه بازرگانی، شماره 1394، 50، ص 157
5. باقری، شهلا، سرمایه گذاری از منظر اقتصاد سیاسی، مجله اقتصاد انرژی، شماره 68، 1392، ص 35
6. بوربور، محمد رضا، دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، سرمایه گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و موانع پیش روی آن، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، مدرس دانشگاه غیر انتفاعی ایوان کی، میبد، ایران، تمدن حقوقی، دوره 4، شماره 8، بهار و تابستان 1400، ص 171
7. بهروزی مفروزلو، واقف، محدودیت های داخلی سرمایه گذاری خارجی در ایران، فصلنامه پژوهش ها و سیاستهای اقتصادی، شماره 74، تابستان 1394
8. بهروزی مفروزلو، واقف؛ سلطانی، علیرضا؛ میرزایی، مسعود، بررسی موانع و محدودیت های داخلی سرمایه گذاری خارجی در ایران، فصلنامه پژوهش ها و سیاستهای اقتصادی شماره 74، تابستان 1394، ص 203
9. پور اسماعیلی، علیرضا، تأثیر متقابل فرهنگ کشور میزبان و سرمایه گذاری خارجی بر یکدیگر، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال پنجم، شماره 55 و 56، 1390، صص 22-29
10. ترابی، مرتضی، قرارداد ساخت، بهره برداری و انتقال از نگاه فقهی، فصلنامه تخصصی پژوهشنامه فقهی، سال اول، پاییز 1389، ص 32
11. توسلی جهرمی، منوچهر، قراردادهای بین المللی ساخت، بهره برداری و انتقال، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، زمستان، شماره 58، 1381، ص 96
12. حافظیه، علی اکبر؛ علمی مقدم، مصطفی، شناسایی عوامل موثر بر تنوع سازی صادرات به عنوان سیاست مطلوب اقتصاد مقاومتی، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیستم، شماره 75، تابستان 1396، ص 148
13. حسین زاده بحرینی، محمد حسین، عوامل موثر بر امنیت سرمایه گذاری در ایران، فصلنامه برجستارهای اقتصادی، شماره 2، 1383، ص 57
14. خدایاری، حسین، زمینه و موانع قانونی سرمایه گذاری خارجی در ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، دانشکده حقوق، مقطع کارشناسی ارشد، ص 182
15. درگاهی، حسن، عوامل موثر بر توسعه سرمایه گذاری مستقیم خارجی، درس هایی برای اقتصاد ایران، انتشارات شریف شماره 36، 1385، ص 57
16. رضایی، ارجودی، عبدالرضا، یازدهمین کنفرانس دانشجویان عمران سراسر کشور، پژوهشکده حمل و نقل وزارت راه و ترابری، اهمیت و جایگاه صنعت حمل و نقل در ارتقاء و شکوفایی اقتصاد کشور
17. رضوی، مهرزاد، اقتصاد مقاومتی و ملزومات دستیابی به آن، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی، 1395، ص 99
18. رهبر، فرهاد؛ مظفری خامنه، فرشید؛ محمدی، شاپور، موانع سرمایه گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ایران، مجله تحقیقات اقتصادی شماره 81، 1386، ص 108
19. زارع، محمد حسن، سرمایه گذاری خارجی و سازمان جهانی تجارت با نگاهی به وضعیت ایران، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، 1391، ص 77

20. زا کرخواهی فرد، یحیی؛ صادقی، محمد، تحلیل حقوقی- اقتصادی موانع سرمایه گذاری خارجی در مناطق آزاد ایران، تحقیقات حقوقی تطبیقی آزاد- بهار 1399، ص 168
21. الزامات سرمایه گذاری خارجی در سال تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، مجله اقتصادی دو ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی شماره های 7 و 8 مهر و آبان 1391، ص 105
22. زنون، محمدعلی، بررسی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران، مجله تدبیر، شماره 1390، 173، ص 35
23. ستادی، حسین، نقش سرمایه گذاری مستقیم خارجی در رشد اقتصادی ایران و بررسی رابطه متقابل آنها، فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی، شماره 1392، 3، ص 172
24. سرخوش سراء، علی؛ یونس پور، ساناز؛ آذربایجانی، کریم، تحلیل تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و آزاد سازی تجاری در کیفیت محیط زیست و استفاده از انرژی های پاک، مطالعه کشورهای منتخب در حال توسعه، ص 4
25. سرمایه گذاری خارجی در ایران نگاهی به پشت سر، دفتر بررسی های اقتصادی، مجله مجلس و راهبرد، مهر و آبان 1378، شماره 28، ص 222
26. سرمایه گذاری خارجی در حقوق موضوعه ایران و موانع پیش روی آن، دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دو فصلنامه تمدن حقوقی، دوره 4، شماره 88، بهار و تابستان 1400، ص 170
27. شاه آبادی، ابوالفضل، بررسی اثر سرریز فناوری از طریق سرمایه گذاری مستقیم خارجی و واردات بر نوآوری، فصلنامه تحقیقات اقتصادی راه اندیشه، شماره 1390، 4، ص 15
28. شناسایی و اولویت بندی عوامل موثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی، فصلنامه سیاستهای مالی و اقتصادی سال اول، شماره 4، زمستان 1392، ص 66
29. شیروی، عبدالحسین، دلایل استفاده از قراردادهای بی.اوتی و نقش دولت در موفقیت این طرح ها، مجله مجتمع آ و زش عالی قم، زمستان، شماره 11، 1380، ص 37
30. شیرین بخش، ماسوله شمس اله، اثرات سیاست پولی بر سرمایه گذاری و اشتغال، پژوهشنامه اقتصادی، 1386، ص 263
31. صادقی، محسن، بررسی قراردادهای بین المللی ساخت، بهره برداری و واگذاری (BOT) و جایگاه آن در نظام حقوقی ایران، ص 126
32. صبور، مسعود، آژانس چند جانبه تضمین سرمایه گذاری (میگا) و استانداردهای سرمایه گذاری خارجی، مجله پژوهش های حقوقی، سال دوم، شماره 4، پاییز و زمستان 1382، ص 3
33. صفارزاده، غلامرضا، حمایت از تولید ملی، اقتصاد مقاومتی و جریان سرمایه گذاری خارجی در ایران، همایش منطقه ای تولید ملی، دانشگاه آزاد بندرگز، 1391، ص 72
34. عاشوری، حسن، سرمایه گذاری، ریسک و بازده، مجله مدیریت، شماره 18 و 122، خرداد و تیر 86، 1386، ص 59
35. علیشیری، بهروز و شراکیم شمس عراقی، تأمین منابع مالی و سرمایه گذاری خارجی؛ مبانی، الزامات، اقدامات و دستاوردها، سال اول، شماره 2، 1392، صص 43، 57
36. عیسی نیا، رضا، سرمایه گذاری خارجی، فصلنامه تخصصی اقتصاد، شماره 1389، 3، ص 63.
37. فتحی، علیرضا، جایگاه بهبود فضای کسب و کار در جذب سرمایه گذاری خارجی، مجله اقتصادی، سال سیزدهم، شماره 4، 1392، ص 8 و 9
38. فرزین، رضا، بررسی اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی، فصلنامه سیاستهای مالی و اقتصادی، شماره 61، 1391، ص 29.
39. فطرس، محمد حسن؛ امامی، معصومه، بررسی عوامل موثر بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران با تأکید بر اثر حق ثبت اختراع، مجله اقتصادی- ماهنامه بررسی مسائل و سیاستهای اقتصادی، شماره 12، اسفند 1390، ص 8
40. قاسمی حامد، عباس، حقوق اقتصادی، فصلنامه تحقیقات حقوقی، تابستان 1394، شماره 70، ص 33
41. قامت، جعفر، بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در جذب سرمایه گذاری خارجی، دانشنامه، تابستان 1390

42. قاندى، مهنوش؛ موسى، سيد عليرضا ، بررسى سرمايه گذارى مستقيم خارجى در ايران، مجله تدبير، شماره 173، 1385، ص 39
43. قلى زاده، احد ، نگاهى علمى و کاربردى به موانع حقوقى جذب و حمايت سرمايه گذارى خارجى، مجله سياسى و اقتصادى، شماره 193 و 194، 1382، ص 169
44. كرماني، كمالي، نرجس، عوامل موثر بر سرمايه گذارى مالى مستقيم خارجى در صنعت حمل و نقل هوايى ايران، فصلنامه تحقيقات حسابدارى و حسابرسي، ص 111
45. كريم زاده، سعيد ، اثر سرمايه گذارى دولت در بخش حمل و نقل بر رشد اقتصادى ايران، فصلنامه مدلسازى اقتصادى، شماره 1390، 4، ص 83
46. كلانترى، صمد ، نگاه اقتصادى و سياسى بر جامعه شناختى جهان سوم، پژوهشكده امور اقتصادى تهران، 1384 ، ص 87
47. كمالي كرماني، نرجس، عوامل موثر بر سرمايه گذارى مالى مستقيم خارجى در صنعت حمل و نقل هوايى ايران، فصلنامه تحقيقات حسابدارى و حسابرسي، ص 112
48. كميجانى، اكبر ، اثر سرريز سرمايه گذارى مستقيم خارجى در اشتغال ماهر و غيرماهر بخش خدمات ايران، مجله تحقيقات اقتصادى، شماره 76، 1389 ، ص 37
49. گليني، رحمن؛ امسيا، الميرا ، اثرات تحريم بر سرمايه گذارى خارجى در ايران، اولين كنفرانس ملى جاىگاه مديريت و حسابدارى در دنياى نوين كسب و كار، اقتصاد و فرهنگ، على آباد كتول، دانشگاه آزاد اسلامى واحد كتول، 1392
50. مجتهدى، محمدرضا ، لزوم تفكيك قراردادهاى بين الملى از معاهدات بين الملى، نشر دادگستري تهران، 1393، ص 18
51. مزارعى، غلامحسين ، ساختارگرایی در تفاسير شوراي نگهبان از قانون اساسى، فصلنامه اطلاع رسانى حقوقى، 1390، ص 144
52. ملكى، بهنام ، توسعه اقتصادى و برنامه ريزى، تهران، نشر جهاد دانشگاهى، 1395، ص 82
53. موسى، سيد عليرضا؛ قاعدى، مهنوش ، بررسى سرمايه گذارى مستقيم خارجى در ايران، تدبير، شماره 173، 1385 ، ص 39
54. مهدوى، ابوالقاسم، برخوردارى، سجاد ، حقوق مالكيته فكرى و جريان سرمايه گذارى مستقيم خارجى، مجله دانش و توسعه، شماره 24، 1394 ، ص 87
55. مهرگان، نادر ، سرمايه گذارى در بخش حمل و نقل و تأثير آن بر تمرکز جغرافيايى فعاليت ها در صنعت كشور ايران، مجله برنامه ريزى منطقه اى، شماره 1395، 24، ص 13
56. ميرزاخانى، حسن ، الزامات سرمايه گذارى خارجى در سال توليد ملى، حمايت از كار و سرمايه ايران، مجله اقتصادى، دو ماهنامه بررسى مسائل و سياستهاى اقتصادى، شماره 7 و 8، 1391 ، ص 94
57. ميرزاخانى، حسن، اثرات سرمايه گذارى خارجى در سال توليد ملى، حمايت از كار و سرمايه ايراني، مجله اقتصادى دو ماهنامه بررسى مسائل و سياستهاى اقتصادى شماره 7 و 8، مهر و آبان 1391، ص 103
58. ميرسليم، مصطفى ، چشم انداز توسعه، فصلنامه پيام آزادى، شماره 1393، 19، ص 82
59. ميرمعزى، حسين ، نظام اقتصادى ايران، تهران، نشر فرهنگ و اندیشه، 1394 ، ص 56
60. نصايبان، شهريار ، نقش سرمايه گذارى مستقيم خارجى بر اشتغال ايران، پژوهشنامه اقتصادى، شماره 1390، 3، ص 97.
61. ورعى، سيد جواد ، بررسى فقهي اصل در روابط خارجى دولت اسلامى، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، 1390 ، ص 51
62. ياورى، كاظم؛ اشرف زاده، حميدرضا؛ احمد زاده، خالد، متنوع سازى صادرات و بهره ورى در صنايع كشور، پژوهش هاى اقتصادى، 10(3)، 1389 ، ص 54

مقالات لاتين:

1. Aschaur, D.A (1989) "Is public expenditure productive?", Journal of monetary Economies, 23.
2. Barro, R. (1990) " Government spending in a simple model endogenous growth", Journal of political Economy, No. 98, PP 103-125.

3. Dolzer, Rudolf, OP,Cit,P149
4. [http://www.bashgah.net/fa/content/print/3066\(sun2.....\)](http://www.bashgah.net/fa/content/print/3066(sun2.....))
5. Sornarajah,m. op.CIT.237
6. Tiglo, opertate – transfer schemes, far Eastern Review, 9 July 1992, P 57
7. UNCTAD(2008), Available at <http://www.unctad.org/templates>
8. UNCTAD(2012),United nation conference on trade and development,world investment report2012,blolal value chain
9. UNCTAD(2018),United nation conference on trade and development,world investment report2018,global value chain
10. UNCTAD(2019),United nation conference on trade and development,world investment report2019,global value chain
11. Vinhasde souza, 2004, p4

پایان نامه:

1. اصغرپور،مرضیه ،بررسی حقوقی سرمایه گذاری خارجی در ایران،پایان نامه کارشناسی ارشد،دانشگاه شیراز،1390، ص101
2. اکبری،فرزاد ،سرمایه گذاری خارجی،پایان نامه کارشناسی ارشد،دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات،1389، ص40
3. بختیاری،رضا ،جایگاه سرمایه گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه و عوامل مؤثر بر جذب آن،پایان نامه کارشناسی ارشد،دانشگاه تهران،1389، ص56
4. بررسی اثر تسهیلات تکلیفی روی ارزش افزوده، بخش حمل و نقل(مطالعه موردی، ایران) پایان نامه بهرام حسن زاده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات
5. پایان نامه نقد و تحلیل قواعد و مقررات ناظر بر سرمایه گذاری خارجی در نظام حقوقی ایران، محمد سوری،زمستان1394،دانشگاه رازی،ص21
6. تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر بهبود فضای کسب و کار(مورد مطالعه بخش صنعت استان کرمانشاه) پایان نامه رضا آریا راد، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق
7. جهانی،قاسم ،جایگاه سیاستهای کلی نظام در جمهوری اسلامی ایران،پایان نامه کارشناسی ارشد،دانشگاه علامه طباطبایی،1389، ص22.
8. خاتمی،همایون ،سرمایه گذاری خارجی در ایران،پایان نامه کارشناسی ارشد،دانشگاه تهران،1389، ص85
9. رحمانی،امیر ،بررسی اثر سرمایه گذاری خارجی بر رشد اقتصادی،پایان نامه کارشناسی ارشد،دانشگاه تهران،1389، ص38
10. رضایی،وحید ،بررسی موانع حقوقی سرمایه گذاری خارجی در ایران با تکیه بر سرمایه گذاری در حوزه انرژی،پایان نامه کارشناسی ارشد،دانشگاه شهید بهشتی،1389، ص49
11. سوری، محمد، پایان نامه نقد و تحلیل قواعد و مقررات ناظر بر سرمایه گذاری خارجی در نظام حقوقی ایران، دانشگاه رازی، گرایش حقوق خصوصی، زمستان 1394
12. محمدی درویش وند، همایون، روابط طرف مشارکت های بین المللی، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، ص5
13. مظفری،فرشید ،امنیت سرمایه گذاری و رشد اقتصادی،رساله دکتری،دانشگاه عالی دفاع ملی،1390، ص77
14. میرزایی،مسعود ،تدوین استراتژی بهینه جذب سرمایه گذاری خارجی برای ایران،رساله دکتری،دانشگاه عالی دفاع ملی،1389، ص19

منابع الکترونیکی و اینترنتی:

1. اخبار نیمروزی شبکه یک سیما 29 تیر ، میز اقتصادی
 2. سخنگوی گمرک، سید روح اله لطیفی(فارس نیوز) در تاریخ 1400/01/13
 3. کرباسیان، قاسم(1395)، سیاست گذاری عمومی، پرتال پژوهشگاه علوم انسانی:
- www.ensani.ir/fa/content/125486/default.aspx
4. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره هفتم، جلسه (32) مورخ 1383/07/05، به نقل از روزنامه رسمی شماره 17373

قوانین:

1. مصوبه مورخ 1376 مجمع تشخیص مصلحت نظام در مورد سیاستهای کلی
2. سیاستهای کلی نظام
3. اسناد بالادستی
4. قانون اخلاص گران در نظام اقتصادی کشور
5. قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی
6. قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی
7. آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی
8. قانون صنفی کشور
9. آیین نامه اموال فرهنگی، هنری و تاریخی (مصوب 1381 هیئت وزیران)
10. دستورالعمل نحوه صدور مجوز و نظارت بر فعالیت شرکت های بازاریابی شبکه ای(مصوب 1388 وزارت بازرگانی)

